

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αλέξανδρου Παιδαλαμάντη: «Βαρδάνος Στα Σιδάρκα» /
Διδακτική πρόταση αυτοτελοῦς εκτενοῦς ἔργου στη Α΄
Λυκείου

Αλεξάνδρα Μουρατίδου

A. M. 7710

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Άννα Βακάλη

Ιωάννινα 2024

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	4
Περίληψη.....	5
Α΄ Μέρος – θεωρητική προσέγγιση / αφορμές για προβληματισμό	6
Α. 1. Τι είναι η Δημιουργική Γραφή;.....	6
Α. 2. Διδάσκεται η Δημιουργική Γραφή;.....	8
Α. 3. Υπάρχουν λόγοι για να ασχοληθεί κάποιος / κάποια σοβαρά με τη Δημιουργική Γραφή;	10
Α. 4. Ένα παιδί αρνείται ή δεν μπορεί να γράφει;	11
Α. 5. Πώς να κάνουμε ένα παιδί να «κατεβάσει» ιδέες;	12
Α. 6. Βήματα διδασκαλίας δημιουργικής γραφής για παιδιά	13
Α. 7. Πώς επιδρά η Δημιουργική Γραφή στους μαθητές / μαθήτριες;.....	13
Α. 8. Η συστηματική ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων αποτελεί διαδικασία μύησης στη γραφή;.....	15
Α. 9. Πώς σχετίζεται η δημιουργική γραφή με το ψυχολογικό κλίμα μέσα στην τάξη (μαθητές - μαθήτριες) και έξω από αυτή (ενήλικοι / ενήλικες);	16
Α. 10. Δημιουργική Γραφή και Ελληνική Εκπαίδευση	17
Β΄ Μέρος - Δημιουργικό Μέρος	24
Β. 1. Λίγα λόγια για τη διδασκαλία Αυτοτελούς Έργου στην Εκπαίδευση	24
Β. 2. Διδακτικό σενάριο	26
Β. 3. Σενάριο Διδασκαλίας	27
Β. 4. Σύντομη Περιγραφή.....	28
Β. 4. α. Περίληψη.....	28
Β. 4. β. Η επιλογή.....	28
Β. 5. Γενικός Σκοπός.....	29
Β. 6. Διδακτική πορεία.....	29
Β. 7. Σχέδιο μαθήματος	29
Διδακτική ενότητα 1 ^η	31
Διδακτική ενότητα 2 ^η	38
Διδακτική ενότητα 3 ^η	44
Διδακτική ενότητα 4 ^η	50
Διδακτική ενότητα 5 ^η	62
Διδακτική ενότητα 6 ^η	72
Συνολική θεώρηση	79
Συμπεράσματα	81
Βιβλιογραφία.....	82

Ευχαριστίες

Η εκπόνηση της παρούσας εργασίας -στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών «Δημιουργική γραφή»- απαιτήσε χρόνο και κόπο. Η ολοκλήρωσή της δε θα ήταν δυνατή χωρίς τη βοήθεια άλλων ανθρώπων τους οποίους ευχαριστώ θερμά και ανυπόκριτα. Πρώτα – πρώτα ειλικρινείς ευχαριστίες στην καθηγήτριά μου – επιβλέπουσα, κα Άννα Βακάλη, που με την καλοσύνη της, τον απεγάδιαστο χαρακτήρα της με καθοδηγούσε και στάθηκε πολύτιμος αρωγός και συμπαραστάτης σε μια διαδικασία που είχε σκαμπανεβάσματα, πισωγυρίσματα και δυσκολίες, μικρές ή μεγάλες, αλλά οπωσδήποτε δυσκολίες. Ύστερα, στους δικούς μου ανθρώπους (τον Ζήση Κάκο, σύζυγο, τη Ραφαέλα, κόρη, τον Άγγελο, γιο) που μου συμπαραστάθηκαν, αλλά και με ανέχτηκαν όλο αυτό το διάστημα. Τέλος, σε όλους όσοι σε όλη αυτή τη διαδρομή μου με δίδαξαν και μου έμαθαν έναν άλλο τρόπο σκέψης και προσέγγισης των πραγμάτων και των ανθρώπων.

Περίληψη

Η εργασία έχει χωριστεί σε 6 ενότητες. Ο χωρισμός τους, πέρα από τη νοηματική αυτοτέλειά τους, ικανοποιεί και την πρόθεσή μας να παρακολουθήσουμε τη διαδρομή της σκέψης του Παπαδιαμάντη από την αρχή της ιστορίας που αφηγείται μέχρι το τέρμα της, επισημαίνοντας τα στοιχεία εκείνα που διαψεύδουν, έστω και μερικώς, όλους όσους θεώρησαν και θεωρούν τον Παπαδιαμάντη συγγραφέα της ... σειράς. Δίνεται σύντομη περίληψη του περιεχομένου της καθεμιάς και μετά το απόσπασμα ερωτήσεις που απευθύνονται στη λογική και στο συναίσθημα των μαθητών / μαθητριών. Ξεκάθαρη στόχευση είναι η ενίσχυση του ενδιαφέροντός τους για κείμενα - ερέθισμα της σκέψης τους και η κατεύθυνσή τους σε επίπεδα προβληματισμού που δεν έχουν ούτε τα εφόδια ούτε τις γνώσεις να προσεγγίσουν.

Λέξεις - Κλειδιά: Παπαδιαμάντης - περιγραφή τοπίου / προσώπων - πολιτική – καθημερινή ζωή των ανθρώπων και οι επιλογές τους.

Abstract

This work primarily aims to highlight the work of Papadiamantis, but above all to address the criticisms that have been leveled against him from time to time. Critics have said that his thinking was shallow, that his speech was monotonous and tiresome, and that he was not interested in issues of collective life and politics. The selection of the work we propose for analysis, Vardianos in the Sporika, demonstrates exactly the opposite: a highly skilled linguist, a keen writer in describing landscapes and people, a serious critic, and an ironist regarding politics and its representatives, who critiques (sometimes strictly, sometimes leniently) the flaws of everyday life and people's choices.

The work is divided into six sections. Their separation, beyond their semantic independence, also fulfills our intention to follow the path of Papadiamantis' thought from the story's beginning to its conclusion. A brief summary of the content of each section is given, followed by questions that engage both the logic and emotions of the students. The clear aim is to strengthen their interest in texts, stimulate their thinking, and guide them toward levels of reflection that they might not otherwise have the resources or knowledge to reach.

Keywords: Papadiamantis - description of landscape / people - politics - everyday life and people's choices.

Α' Μέρος – Θεωρητική προσέγγιση / αφορμές για προβληματισμό

Α. 1. Τι είναι η Δημιουργική Γραφή;

Η εμφάνιση του όρου «Δημιουργική Γραφή» προκάλεσε μεγάλη σύγχυση (!) αναφορικά με το ακριβές περιεχόμενό του. Κατά καιρούς έχουν εκφραστεί διάφορες και διαφορετικές μεταξύ τους απόψεις. Έτσι, ο Μίμης Σουλιώτης την ορίζει ως «ικανότητα να ελέγχει και να δαμάζει κανείς τις δημιουργικές σκέψεις και να τις μετατρέπει σε γραφή» (Σουλιώτης, 2012). «Η δημιουργική γραφή είναι η τέχνη να βρίσκει, να “κατεβάζει”, να γεννά κάποιος ιδέες και να τις οργανώνει» διατείνονται οι Timbal – Duclaux. Κοντά στην άποψη αυτή είναι και αυτή του Άρη Τίγκα (διαδίκτυο: [lifesteps, 2022](#)) που αναφέρει ότι η δημιουργική γραφή «αφορά την έκφραση για ό,τι βαθύτερο έχουμε μέσα μας και το οποίο θέλουμε να ξεφύγει από το αυτούσιο προσωπικό μας βίωμα για να γίνει και βίωμα του αναγνώστη. Η δημιουργική γραφή ταυτίζεται με την επινόηση αλλά και την μυθοπλασία. Συχνά ορίζεται ως η συγγραφή της φαντασίας, όπου ο δημιουργός δημιουργεί γεγονότα, σκηνές, και χαρακτήρες, ακόμη και έναν ολόκληρο κόσμο». Ο Σπύρος Κιοσσές την ορίζει ως «μια θαυμαστή διαδικασία διαπραγμάτευσης, τροποποίησης, μετεξέλιξης και μετάπλασης των αναπαραστάσεων που έχουν οι συμμετέχοντες σε ένα εργαστήριο δημιουργικής γραφής για τη γλώσσα και τα κείμενα, καθώς κι η καλλιέργεια της ικανότητας τους να οικειοποιηθούν δημιουργικά τον γραπτό λόγο που έχει ήδη παραχθεί πριν αυτοί επιχειρήσουν να γράψουν» (Κιοσσές, 2018:9). Ο Καρακίτσιος επισημαίνει ότι ο όρος «εμπεριέχει στην ευρεία του σημασία και το σύνολο των διάφορων εκπαιδευτικών πρακτικών και τεχνικών που στοχεύουν στην κατάκτηση συγγραφικών (λογοτεχνικών) δεξιοτήτων» (Καρακίτσιος 2012α:1).

Η δημιουργική γραφή, σύμφωνα με τον Τ. Κωτόπουλο, (Κωτόπουλος 2012) δεν πρέπει να συνδέεται με την αντίληψη ότι δημιουργική γραφή και λογοτεχνική παραγωγή πάνε μαζί χέρι – χέρι. Αυτή συνιστά μια μέθοδο ελεύθερης έκφρασης της δημιουργικότητας του μαθητή / της μαθήτριας και εδράζεται στην ικανότητά του / της να παρακολουθεί γεγονότα, να τα ερμηνεύει και να τα κρίνει, να φαντάζεται, να δημιουργεί και να εκφράζεται, όπως ο ίδιος / η ίδια έχει επιλέξει, όπως αυτός / αυτή το χαίρονται και το ευχαριστιούνται.

Δε θα ήταν άστοχο στο σημείο αυτό να σημειώσουμε ότι ο όρος «Δημιουργική Γραφή» παραπέμπει σε κείμενα που έχουν γραφτεί με τρόπο συμβατικό: χαρτί –

μολύβι. Ασφαλώς η Δημιουργική Γραφή προϋποθέτει κείμενο, κάθε λογής κείμενο: ένα δίστιχο στο εσώφυλλο του βιβλίου, ένα σύνθημα στους τοίχους κ.λπ.

Δεν είναι, όμως, σωστό να τον περιορίζουμε σε ένα τόσο ασφυκτικό πλαίσιο. Σε μια εποχή που η ψηφιακή τεχνολογία έχει κυριαρχήσει σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής μας και σε κάθε επίπεδο, είναι φρόνιμο να συμπεριλάβουμε στο περιεχόμενό της και τα κείμενα που γράφονται και αναρτώνται στις διάφορες ιστοσελίδες: προσωπικές ιστορίες -μικρών ή ενήλικων- ανθρώπων, περιγραφές συμβάντων ή κρίσεις επί αυτών, εκτιμήσεις για όσα αφορούν την ατομική και συλλογική τους ζωή, την καταγραφή τοπικών φαινομένων ή συνηθειών, τη σύγκριση των φυσιογνωμικών στοιχείων που χαρακτηρίζουν έθνη και πολιτισμούς. Οι συντάκτες τέτοιων κειμένων γράφουν πιο ελεύθερα, απαλλαγμένοι από το άγχος της ανορθογραφίας, της άσχημης εικόνας του γραπτού τους και της επικείμενης κρίσης των άλλων για ό,τι γράφουν. Το πιο σημαντικό, όμως, είναι ότι έχουν κάθε στιγμή τη δυνατότητα να διορθώσουν, να επανασυνθέσουν τα κείμενά τους, να διαγράψουν αράδες ή να προσθέσουν άλλες.

Θα ήμαστε οι τελευταίοι που θα ενθαρρύνουμε τους δημιουργούς κάθε ηλικιακού φάσματος και οποιουδήποτε πνευματικού υποστρώματος να στραφούν προς την εκμετάλλευση και αξιοποίηση των δεδομένων των νέων τεχνολογιών για να αναζητήσουν τον χώρο που θα φιλοξενήσει τις ιδέες, τις σκέψεις και όλα τα διανοήματά τους. Να μην εγκλωβιστούμε σε ό,τι προβάλλεται και διαφημίζεται με πάθος, θεωρώντας ότι έτσι βελτιώνουμε τον εαυτό μας, καλλιεργούμε τις διαπροσωπικές σχέσεις μας και ικανοποιούμε τον λανθάνοντα «ναρκισσισμό» μας.

Εξετάζοντας με ρεαλισμό τους παραπάνω -ενδεικτικούς- ορισμούς, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η δημιουργική γραφή σχετίζεται αναπόφευκτα με τη γλωσσική κατάρτιση του καθενός και της καθεμιάς, τις παραστάσεις και τα βιώματά του /της που καθορίζουν την ποιότητα της έμπνευσης και της φαντασίας τους, την ικανότητά τους να δίνουν συγκεκριμένη υπόσταση στα διανοήματά τους. Με την έννοια αυτή, όλοι και όλες -άλλοι / άλλες λιγότερο, άλλοι / άλλες περισσότερο- μπορούν να χαρακτηριστούν δημιουργοί, ικανοί / ικανές να παρακολουθούν τις εξελίξεις, να σκέφτονται, να κρίνουν και να διαμορφώνουν συμπεριφορές ή να επιλέγουν τρόπους δράσης – απάντηση στις προκλήσεις που δέχονται. Κατά συνέπεια, έχουν την ικανότητα να συνθέτουν κείμενα λογοτεχνικά -χωρίς απαραίτητα να επιδιώκουν να συμπεριληφθούν στη χορεία των επαγγελματιών λογοτεχνών, των συγγραφέων και ποιητών- ή άλλα που δε σχετίζονται οπωσδήποτε με τη λογοτεχνία.

A. 2. Διδάσκεται η Δημιουργική Γραφή;

Όλο και πυκνώνουν οι συζητήσεις αναφορικά με το αν η Δημιουργική Γραφή διδάσκεται ή όχι. Οι απόψεις που έχουν διατυπωθεί ξεκινούν από την αποθέωση και φτάνουν ίσαμε την απόλυτη αμφισβήτηση ή –καλύτερα- απόρριψη.

Εκτιμούμε ότι όλοι και όλες ανεξάρτητα από ηλικία, επάγγελμα, κοινωνική προέλευση ή μορφωτικό επίπεδο μπορούν να θητεύσουν στη Δημιουργική Γραφή. Είναι καιρός να ξεπεραστούν αγκυλώσεις και να δούμε τις νέες προκλήσεις με μάτι και μυαλό ανοιχτό. «Για την επιλογή των μαθητών, δεν υπάρχει απαγόρευση για το επάγγελμα, την ηλικία, ή το μορφωτικό τους επίπεδο» επισημαίνει η Ρέα Γαλανάκη¹ («Καθημερινή» [17/05/2015]). Και συνεχίζει στο ίδιο άρθρο της: «Οι ενήλικοι μαθητές σίγουρα αγαπούν τη λογοτεχνία. Από την αρχή γνωρίζουν ότι δεν “θα γίνουν συγγραφείς” με τη λήξη του σεμιναρίου, κάτι αδύνατον να συμβεί κάτι τόσο μηχανιστικό. Οι περισσότεροι έχουν κάνει δοκιμές γραφής και ξέρουν ότι στα σεμινάρια θα ασκηθούν πολύ συστηματικά στο γράψιμο, συζητώντας επί των ασκήσεων. Όλοι, ωστόσο, θέλουν να συστηματοποιήσουν τις σκόρπιες γνώσεις τους για τη λογοτεχνία, να συζητήσουν, να λύσουν απορίες τους, να αποκτήσουν ευρύτερες γνώσεις.

Με εντυπωσιάζει με πολύ θετικό τρόπο το ότι άνθρωποι κάθε λογής διαθέτουν σήμερα ώρες από τη ζωή τους και κάποιο χρηματικό ποσό, για να εντρυφήσουν στη λογοτεχνία, να βελτιώσουν τα δικά τους γραπτά, να ασχοληθούν με το ποιοτικό βιβλίο. Αξίζει να σημειωθεί ότι το όφελος για το ποιοτικό βιβλίο είναι τεράστιο απ’ αυτά τα σεμινάρια, αφού οι μαθητές, αν δεν είναι ήδη καλοί αναγνώστες, εξελίσσονται σε καλύτερους. [...] Τα σεμινάρια αποτελούν μια νέα μορφή εκπαίδευσης για ανθρώπους που θέλουν να εμβαθύνουν σε αυτό που τους αρέσει. Είχα τις ενστάσεις μου όταν πρωτάρχισαν, αφού εμείς, οι παλιότεροι, μόνοι μας γράψαμε, μόνοι μας διαβάσαμε. [...] Ας μη λησμονούμε και όσους, λίγοι ήταν, καθόρισαν επίσης τα δικά μας βήματα. Δεν ήμασταν ποτέ ολομόναχοι.

Διδάσκεται τελικά η λογοτεχνική γραφή; Υπάρχουν, θα έλεγα, κάποια κλειδιά από τη μεριά του συγγραφέα, κάποια αντικλειδιά από τη μεριά του αναγνώστη, που μπορούν να διδαχθούν, φτάνει να αγαπούν και οι δυο τους τη λογοτεχνία».

¹ Η κ. Ρέα Γαλανάκη είναι συγγραφέας.

Από κοντά και η Μανίνα Ζουμπουλάκη που έχει πει: «*Μαθαίνεις ένα σωρό πράγματα για το γράψιμο, πώς να αρχίσεις, πώς να μην τα παρατήσεις, πώς στήνεις ήρωες... τρυκ, μεθόδους, κόλπα, αναλύεις για να συνθέσεις, παρατηρείς για να αντιγράψεις ή να δημιουργήσεις ή και τα δύο... Για να μην το ζαλίζω πολύ: δεν υπάρχει περίπτωση να θέλεις να γράψεις, και να μην καταφέρεις να μάθεις πώς να το κάνεις σωστά. Ακόμα και εμπνευσμένα...»¹.*

Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και ο Γιώργος Παναγιωτίδης². Ειδικότερα τονίζει ότι «*Η δημιουργική γραφή έχει ως φιλοσοφία της τη μαθητεία δίπλα σε καταρτισμένους και ειδικούς επιστήμονες, αν αυτοί τυγχάνουν και συγγραφείς ακόμα καλύτερα, που είναι ικανοί να ασκήσουν συστηματικά μελλοντικούς συγγραφείς αλλά πρωτίστως ικανούς αναγνώστες. Σπούδασα τη δημιουργική γραφή σε μεταπτυχιακό επίπεδο, σαφώς για να βελτιώσω τις δικές μου συγγραφικές ικανότητες. Και μ' αυτό θέλω να πω ότι νιώθω ικανός πλέον να διδάσκω την τέχνη της συγγραφής όχι τόσο γιατί είμαι συγγραφέας όσο γιατί αυτό είναι το αντικείμενο των σπουδών μου».*

Έχει διατυπωθεί, όμως, και η αντίθετη άποψη. Πολλοί ισχυρίζονται ότι η συγγραφή λογοτεχνίας δε διδάσκεται, γιατί είναι κάτι που «το έχεις» ή «δεν το έχεις» και χρησιμοποιούν ως επιχειρήμα ότι οι παλαιότεροι μεγάλοι συγγραφείς όλου του κόσμου δεν έκαναν ποτέ μαθήματα δημιουργικής γραφής. Η συζήτηση γύρω από το θέμα αυτό έκανε τον Γιάννη Παπαθεοδώρου³ να αναρωτιέται «Πώς γίνεται κανείς λογοτέχνης, σε μια εποχή που η ατομική διανοητική άσκηση έχει υποκατασταθεί από τη μαζική «διά βίου εκπαίδευση»; Και μπορεί άραγε κανείς να γίνει λογοτέχνης παρακολουθώντας τα πληθωρικά «σεμινάρια», που ακμάζουν γύρω μας, με οργανωτική ευθύνη των εκδοτικών οίκων και με διδακτική προσφορά αναγνωρισμένων (και μη) συγγραφέων;». Στο ίδιο άρθρο του επισημαίνει: Η Δημιουργική Γραφή «ξεκίνησε ως χρήσιμο εργαλείο κατανόησης της λογοτεχνίας για να εξελιχτεί σε καλλιτεχνικό αυτοσκοπό. Με άλλα λόγια, είναι άλλο πράγμα να μαθαίνει κάποιος/κάποια να γράφει σονέτα για να επικοινωνήσει βαθύτερα με την

¹ Από το βιογραφικό της σημείωμα: «Σπούδασα στην Αμερική Ιστορία Τέχνης και Φυσική Αγωγή. Διδάσκω δημιουργικό γράψιμο (άρθρο, διήγημα, μυθιστόρημα, σενάριο) από το 2000 σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας και σε ιδιωτικές σχολές» / Booksitting.gr

² Από το βιογραφικό σημείωμα: «Εκπαιδευτικός με μεταπτυχιακό δίπλωμα στη δημιουργική γραφή. Γράφει σε λογοτεχνικά περιοδικά. Κείμενά του έχουν δημοσιευτεί στα έντυπα λογοτεχνικά περιοδικά: Πόρφυρας, Μανδραγόρας, Δέλεαρ, Συμπόσιο, Ποητική, Άνευ και στα ηλεκτρονικά λογοτεχνικά περιοδικά: <http://www.e-poema.eu> – <http://poeticanet.com>, καθώς και στο blog του Ε.ΚΕ.ΒΙ» / Booksitting.gr

³ Ο κ. Γιάννης Παπαθεοδώρου είναι αναπληρωτής καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

ποίηση του Σαίξπηρ, και είναι εντελώς διαφορετικό πράγμα να νομίζει ότι θα γίνει και ο ίδιος/η ίδια ποιητής/ποιήτρια, παρακολουθώντας κάποια σεμινάρια». Και καταλήγει: «Τα προγράμματα δημιουργικής γραφής παράγουν στις μέρες μας περισσότερα καινούργια προγράμματα δημιουργικής γραφής και λιγότερους νέους συγγραφείς. Ίσως είναι και αυτό ένα σύμπτωμα για τη δύναμη που έχουν οι κανόνες της αγοράς να αλλοιώνουν το υπαρξιακό αίτημα για την κατάκτηση της τέχνης».

A. 3. Υπάρχουν λόγοι για να ασχοληθεί κάποιος / κάποια σοβαρά με τη Δημιουργική Γραφή;

Πανεπιστήμια στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, αλλά και Σχολές Δημιουργικής Γραφής, την έχουν ενσωματώσει στα προγράμματά τους και παρακινούν μικρούς και μεγάλους να συμμετέχουν στα μαθήματα Δημιουργικής Γραφής. Ασφαλώς και η επιλογή τους αυτή δεν είναι απότοκο μιας επιπόλαιης και απρόσεκτης ή αυθόρμητης στάσης απέναντι στο μάθημα, αλλά της βαθιάς πίστης ότι το μάθημα είναι οπωσδήποτε ωφέλιμο για όλους και όλες. Ειδικότερα, επιμένουν ότι, μολονότι ο καθένας / η καθεμιά μπορεί να γράψει εξαιρετικής ομορφιάς κείμενα χωρίς να έχει θητεύσει σε κάποια «σχολή», είναι βέβαιο ότι μέσα από τα μαθήματα δημιουργικής γραφής θα μάθει τις βασικές αρχές που διέπουν τη διαδικασία σύνθεσης και συγγραφής. Έτσι, όχι μόνο θα διδαχθούν πώς στήνεται ένα σκηνικό, πώς δημιουργούνται ή περιγράφονται οι χαρακτήρες των πρωταγωνιστών, πώς πρέπει ή μπορεί να αφηγείται, να χρησιμοποιεί το διάλογο και να διαμορφώνει ύφος που θα φέρει το προσωπικό του στίγμα, αλλά και χρόνο θα κερδίσει και αυξημένες πιθανότητες για άρτιο αποτέλεσμα θα έχει. Γίνεται, λοιπόν, φανερό ότι το μάθημα εγγυάται πως κάποιος θα αποστηθίσει και θα εφαρμόσει κανόνες που υποστηρίζουν τη διαδικασία και θα παρακινήσει πολλούς και πολλές να εκδηλώσουν το ταλέντο τους, να αναδείξουν δεξιότητες που έχουν, έστω και σε λανθάνουσα κατάσταση. Γιατί ένας / μία που θέλει να γίνει μουσικός, ζωγράφος, ηθοποιός βάζει στο «ρεπερτόριό» του την παρακολούθηση σχετικών μαθημάτων και για έναν / μία που θέλει να γράφει δε δικαιολογείται ανάλογη συμπεριφορά;

Επιπλέον, εύκολα μπορεί κανείς να αντιληφθεί ότι μέσα από τα μαθήματα Δημιουργικής Γραφής όσοι / όσες τα παρακολουθούν και συμμετέχουν σε αυτά έχουν μπροστά τους μια τεράστια ευκαιρία και για να γνωρίσουν -με τη βοήθεια των διδασκόντων και των συμμαθητών τους- καλύτερα τον εαυτό τους, να ζυγιάσουν τις ικανότητες και τις δυνατότητές τους, και για να βελτιώσουν την αντίληψή τους για

πρόσωπα, καταστάσεις ή πράγματα, να ανανεώσουν τη σκέψη τους με νέες ιδέες, να απαγκιστρωθούν από αδυναμίες – δυνάστες του εαυτού τους, και να ενισχύσουν την αυτοπεποίθησή τους. Σημαντική προς την κατεύθυνση αυτή είναι και η αναβάθμιση του περιεχομένου των σχέσεών τους με τους άλλους, να ανταλλάξουν απόψεις, να βρει ενδιαφέροντα που τους συναρπάζουν και τους συνεπαίρνουν.

Αν τέλος ενθουσιάζει η ιδέα ενασχόλησης με τη Δημιουργική Γραφή, είναι γιατί πιστεύουμε αταλάντευτα ότι μέσα από αυτή ο άνθρωπος γίνεται δημιουργικός, βρίσκει αφορμή να ξεκολλήσει από τον καναπέ, να ξεφύγει από την αδράνεια, να βάλει σε κίνηση τον εαυτό του, να σηκώσει την άγκυρα του μυαλού του και να περιπλανιέται σε κόσμους άλλους, γνωστούς και άγνωστους και, επομένως, ενδιαφέροντες.

A. 4. Ένα παιδί αρνείται ή δεν μπορεί να γράφει;

Η άρνηση ή η αδυναμία του παιδιού να γράψει συνδέεται με τον φόβο μήπως αποτύχει. Η ελλειμματική γλωσσική του κατάρτιση, οι περιορισμένες ευκαιρίες επικοινωνίας (που έχουν γίνει ακόμη λιγότερες με την εκνευριστικά απλωμένη χρήση των δεδομένων της ψηφιακής τεχνολογίας) δεν του επιτρέπουν να κινηθεί με άνεση στη σύνθεση-γραφή ενός κειμένου. Φοβάται το λάθος, φοβάται μήπως δεν αποδώσει τη σκέψη του με ακρίβεια. Φοβάται ακόμη -θεωρεί σχεδόν προσβολή- την παρατήρηση. Δεν είναι τυχαίο το σύνθημα-μήνυμα: «αν δεν μπορείς να το πεις, ζωγράφισε το».

Η στάση του αυτή απορρέει από τον τρόπο που το αντιμετωπίζει το σχολείο: στα γλωσσικά μαθήματα ο δάσκαλος περισσότερο ενδιαφέρεται να μάθει στα παιδιά κανόνες που διέπουν τη χρήση της γλώσσας, παρά να δώσει στους μαθητές/ στις μαθήτριες τη δυνατότητα να επικοινωνούν μεταξύ τους και με τον ίδιο, να διατυπώνουν τη δική τους άποψη ή να περιγράφουν μια σκέψη τους. Οι μαθητές / μαθήτριες στη σχολική αίθουσα μιλούν μόνον όταν θα κληθούν να απαντήσουν σε ερωτήσεις για ό,τι διάβασαν (αν το διάβασαν) και αποστήθισαν. Και όταν γράφουν ένα κείμενο, καλούνται να ανταποκριθούν σε ό,τι ο δάσκαλος-διορθωτής θεωρεί σωστό ή περιμένει να διαβάσει και δε γράφουν αυτό που επιθυμούν, ό,τι αποτελεί απόσταγμα της δικής τους βασανιστικής εξέτασης των πραγμάτων.

Έτσι, όμως, ακυρώνεται η φαντασία τους, υπονομεύεται η δημιουργικότητά τους και αφυδατώνεται η κρίση τους. Με την έννοια αυτή, φρόνιμο θα ήταν να προβλέπονται δραστηριότητες που θα επιτρέπουν στους μαθητές/ στις μαθήτριες να διαπραγματευθούν ένα θέμα, να θέσουν ερωτήσεις, να κάνουν υποθέσεις, να

εκφράσουν απορίες τους, να επιχειρηματολογήσουν, να οδηγηθούν σε συμπέρασμα, αν πραγματικά θέλουμε να τους / τις παρακινήσουμε να πιάσουν χαρτί και μολύβι ή να γίνουν καλύτεροι και πιο ευαίσθητοι αναγνώστες / αναγνώστριες.

A. 5. Πώς να κάνουμε ένα παιδί να «κατεβάσει» ιδέες;

Μέχρι αυτή την ώρα λογίζεται ως δημιουργική γραφή η ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων και η προσέγγιση τους από άποψη μορφής και περιεχομένου. Αν θέλουμε να βοηθήσουμε ένα παιδί να σκέφτεται, να «κατεβάζει» ιδέες, πρέπει να το κατευθύνουμε προς τη διερεύνηση της διαδικασίας που οδηγεί στη δημιουργία ενός κειμένου. Με την έννοια αυτή, χρειάζεται να αναζητήσει ένα θέμα-ερέθισμα που θα το συγκινεί, θα το ενθουσιάζει και θα προκαλεί τη σκέψη και τη φαντασία του.

Αυτό ασφαλώς δε θα προκύψει σαν από παρθενογένεση, αλλά προϋποθέτει ότι το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον είναι μια «εύφορη» και πλούσια σε ερεθίσματα περιοχή, ότι το παιδί έχει ανησυχίες, ότι φαντάζεται, οραματίζεται, προβληματίζεται, ότι έχει ένα υποτυπώδες -έστω- γλωσσικό υπόστρωμα (να ξέρει τι λέει ή γράφει, γιατί το λέει ή το γράφει και να αναζητεί τρόπους για να το πει ή να το γράψει εύστοχα). Ένα παιδί που τα ενδιαφέροντά του κινούνται μακριά από την ανάγνωση, βλέπει τα πράγματα στην απολύτως ρηχή έκφραση και ζει απλώς επειδή γεννήθηκε δεν μπορεί να μνηθεί στα μυστικά της Δημιουργικής Γραφής.

Αλλά και οι εκπαιδευτικοί μπορούν να βάλουν σε ενέργεια του μαθητή δείχνοντάς του εικόνες, ταινίες, γελοιογραφίες ή σκίτσα και να ζητήσουν να σχολιάσουν ή να εκφράσουν τη συμφωνία ή τη διαφωνία τους για ό,τι προβάλλεται, να εκφέρουν άποψη - κρίση για ό,τι είπαν ή έγραψαν οι συμμαθητές - συμμαθήτριά τους.

Κι όταν το παιδί βρει τον χώρο του, θα βρει και πιο εύκολα το υλικό που μπορεί χρησιμοποιήσει ως μαγιά για να δημιουργήσει. Έτσι, θα είναι πλέον σε θέση να προβληματιστεί με τη γέννηση των ιδεών, να οργανώσει το κατάλληλο σχέδιο για το κείμενο, να αναθεωρήσει απόψεις, να επανεξετάσει ιδέες και στάσεις, να βελτιώσει την ποιότητα του λόγου του και την ικανότητα του να επικοινωνήσει μέσα από τον γραπτό λόγο με άλλους (τους αναγνώστες/ τις αναγνώστριες).

Προς την ίδια κατεύθυνση ωφέλιμη αποβαίνει και η «συμμετοχή του παιδιού σε προσομοιωτικά γεγονότα. Η προσομοιωτική κατάσταση επικοινωνίας προϋποθέτει την ανάπτυξη ενός σεναρίου π. χ. σε ένα εικονικό ταξίδι σε πίνακα ζωγραφικής. Το

παιδί εισβάλλει προσομοιωτικά στην εικόνα με τη βοήθεια παραινέσεων (-Φαντάσου ότι τώρα περπατάς μέσα στην εικόνα. -Από που ήρθες; Πού θες να πας; Πού στέκεσαι τώρα; Τι βλέπεις γύρω σου; Συνέχισε τον περίπατό σου. Πού έφτασες τώρα; Τι ακούς; Τι θα κάνεις τώρα;) και με αποσκευές τις εμπειρίες του, οικειοποιείται τον χώρο της εικόνας, επικοινωνεί με τις ανθρώπινες μορφές και τα αντικείμενα, εκδηλώνει τα συναισθήματά του, φαντάζεται και δημιουργεί». (Σ. Γρόσδος, blogs.sch.gr)

A. 6. Βήματα διδασκαλίας δημιουργικής γραφής για παιδιά

Η εκπαιδευτική διαδικασία περιλαμβάνει τρία διαδοχικά βήματα (Brophy, 2008)

α. Ο μαθητής / Η μαθήτρια διαβάσει με ώριμο κριτικό πνεύμα και σχολιάζει λογίων-λογίων κείμενα. Παράλληλα, φροντίζει / επιδιώκει -με ή χωρίς παρότρυνση ή βοήθεια- να γνωρίσει ανθρώπους με σοβαρή σταδιοδρομία στον χώρο της συγγραφής και να συζητήσει μαζί τους. Όλη αυτή η «προγύμναση» έχει οπωσδήποτε ευεργετικά αποτελέσματα: γνωρίζει νέες ιδέες, αποστηθίζει μηνύματα, διαμορφώνει άποψη και κατασκευάζει τεχνικές, που θα τον διευκολύνουν στη γραπτή αποτύπωσή τους.

β. Ο δάσκαλος / Η δασκάλα παρουσιάζει ένα γεγονός, μια εικόνα, ένα σχέδιο και ο μαθητής / η μαθήτρια είναι φρόνιμο να διερευνήσει. Στη συνέχεια, ακουμπώντας πάνω σε ό,τι παρουσιάζεται και προκαλεί τη σκέψη και τη φαντασία του, αξιολογεί τα βιώματά του, τα συμφύρει, για να προκύψει ένα νέο κείμενο που θα έχει και τη δική του σφραγίδα.

γ. Όταν το κείμενο ολοκληρωθεί και βρεθεί στα χέρια ή σε θέα πολλών ανθρώπων, ο δημιουργός του αναλαμβάνει να παρουσιάσει τις διαδικασίες που ακολούθησε για τη σύνθεσή του. Οι δέκτες παρατηρούν, κρίνουν και εκφέρουν τις απόψεις τους που θα αποτελέσουν υποθήκη για άλλους δημιουργούς και ταυτόχρονα θεμέλιο για άλλη δημιουργία.

A. 7. Πώς επιδρά η Δημιουργική Γραφή στους μαθητές / μαθήτριες;

Οι εμπνευστές εμπλοκής των μαθητών / των μαθητριών στη διαδικασία της δημιουργικής γραφής είχαν στο μυαλό τους ότι μέσα από αυτό αυτοί / αυτές θα μπορούν να αναδείξουν το καλλιτεχνικό τους ταλέντο, να εννοήσουν την αξία της γραφής, να εμπλουτίσουν τη φαντασία τους με νέα στοιχεία και νέες πληροφορίες, να

βελτιώσουν τη συμπεριφορά τους και να διαμορφώσουν προσωπικότητα συμβατή με τα δικά τους «πιστεύω» και προσαρμοσμένη σε ό,τι η κοινωνία «απαιτεί» με βάση την ιδιότητά τους / της ως κοινωνικού και πολιτικού όντος.

Προσδιορισμένοι στόχοι της Δημιουργικής Γραφής στην εκπαίδευση είναι:

- να έρθουν οι μαθητές / μαθήτριες σε επαφή με έργα αξιόλογων δημιουργών, να μυηθούν στην τεχνική τους, όχι για να τη μιμηθούν, αλλά για να βρουν την αφορμή που θα τους / τις παρακινήσει να δημιουργήσουν και, αν μπορούν, να κινηθούν παράλληλα με αυτούς, να ενταχθούν στη χορεία των δημιουργών που θα δώσουν νέα ορμή στη σκέψη, άλλη διάσταση στη φαντασία και μελλοντικά -ίσως- αποτελέσουν το εφαλτήριο για άλλους / άλλες που κινούνται στις παρυφές της λογοτεχνίας ή διστάζουν να πάρουν χαρτί και μολύβι και να γράψουν.

- να γνωρίσουν οι μαθητές / μαθήτριες διάφορα λογοτεχνικά είδη, τα ιδιαίτερα γνωρίσματά τους, ώστε να κρίνουν ποια από αυτά βρίσκονται πιο κοντά στα δικά τους ενδιαφέροντα, ποια τους / τις ελκύουν, ποια τους / τις ενθουσιάζουν και συνεπαίρνουν, ποια αποτελούν ισχυρή αφορμή και ικανοποιούν την ανάγκη ή και επιθυμία τους να συνθέσουν κείμενα, να μιλήσουν, να τραγουδήσουν, χωρίς αναστολές, πηγαία και αυθόρμητα, γνήσια.

- να εθιστούν στην ανάγνωση, να εννοήσουν ότι ένα κείμενο -μικρό ή μεγάλο- είναι ο δικός τους κόσμος, ο κόσμος των δικών τους εμπειριών και βιωμάτων ή κόσμος άλλων που δε τον γνωρίζουν και τους δίνει στοιχεία που εμπλουτίζουν τις δικές τους γνώσεις, ανανεώνουν τη ρηχτή τους σκέψη και προτείνουν ένα άλλον τρόπο προσέγγισης των ανθρώπων ή ερμηνείας όλων όσα -σημαντικά ή ασήμαντα- συμβαίνουν γύρω του. Η δημιουργική γραφή αποτελεί ένα πρώτης τάξεως επιστημονικό «αντίδοτο» στην απουσία νέων, πρωτότυπων ιδεών και θετικών πεποιθήσεων της σύγχρονης εποχής.

- να αποκρυπτογραφήσουν όσα υπαγορεύουν συγκεκριμένες στάσεις, εξυπηρετούν συγκεκριμένες σκοπιμότητες ή με άλλα λόγια όσα ευνοούν τη στράτευση σε μία συγκεκριμένη ιδεολογία και υποδεικνύουν μεθόδους για την ικανοποίηση των δικών της επιδιώξεων και προτεραιοτήτων.

- να διοχετεύσουν τον περισσό δυναμισμό τους σε δραστηριότητες που τους εκφράζουν, που επιτρέπουν τη συναισθηματική αποφόρτισή τους, την απαλλαγή τους από ό,τι τους αγχώνει ή τους προβληματίζει και τους κρατά εγκλωβισμένους σε συνθήκη μοιρολατρίας ή εκνευριστικής αδράνειας.

- δε θα ήταν άστοχο να συμπληρώσουμε ότι στους στόχους της Δημιουργικής Γραφής πρέπει να συμπεριλαμβάνεται και η θετικότερη συμβολή της ως μέσου θεραπευτικού, ως διαδικασίας που θα βοηθήσει τους μαθητές / μαθήτριες να ξεπεράσουν παθογένειες, να αποκαταστήσουν την εσωτερική τους ισορροπία, να επουλώσουν τραυματικές εμπειρίες, να ξεπεράσουν μαθησιακές δυσκολίες, να δυναμώσουν την επικοινωνία τους με τους άλλους και να ενισχύσουν την πίστη στον εαυτό τους και στις δικές του δυνάμεις.

A. 8. Η συστηματική ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων αποτελεί διαδικασία μύησης στη γραφή;

Η συστηματική ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων είναι αναγκαία, αλλά όχι ικανή συνθήκη για τη διαδικασία μύησης στη γραφή. Σίγουρα ένα μυθιστόρημα, ένα διήγημα ή ένα ποίημα μπορούν να αποτελέσουν το έναυσμα: το παιδί που τα διαβάζει περιπλανιέται στον δικό τους κόσμο και, παράλληλα, δημιουργεί με στοιχεία αντλημένα από τη φαντασία του έναν άλλο δικό του κόσμο που -ίσως- θα είναι ο κόσμος-βάση για νέες δημιουργίες. Δεν επαρκεί όμως η απλή και τυπική ανάγνωση κειμένων. Χρειάζεται το παιδί-αναγνώστης να «συνομιλήσει» με το κείμενο, να προσεγγίσει και με βάση τις δικές του εμπειρίες, τα δικά του βιώματα, να ξεφύγει από τα όριά του και να απλωθεί σε άλλες περιοχές που γνωρίζει καλά και, που -ποιος ξέρει;- μπορούν να κατευθύνουν την σκέψη του σε άλλες αναζητήσεις, να κάνουν την περπατησιά του πιο άνετη και να ανοίξουν δρόμους για τη συγγραφή, μολονότι το ζητούμενο δεν είναι αυτό, αλλά η δημιουργία καλύτερων, ευαίσθητων, ενημερωμένων αναγνωστών.

A. 9. Πώς σχετίζεται η δημιουργική γραφή με το ψυχολογικό κλίμα μέσα στην τάξη (μαθητές - μαθήτριες) και έξω από αυτή (ενήλικοι / ενήλικες);

Οι δραστηριότητες δημιουργικής γραφής, για να μπορέσουν να βελτιώσουν το ψυχολογικό κλίμα στην τάξη, χρειάζεται τα μέλη της να τις υποδεχτούν με ενθουσιασμό, να τις εγκρίνουν και να χαίρονται με τέτοια ενασχόληση. Κατά συνέπεια, αν μια τέτοια δραστηριότητα εκλαμβάνεται ως καταναγκαστική συμμετοχή σε μια διαδικασία ασύμβατη με τις επιθυμίες των παιδιών, αναμφισβήτητα δεν είναι ικανή να αποκαταστήσει διαύλους επικοινωνίας ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς / εμπυχωτές και στους μαθητές / στις μαθήτριες. Θα λογαριάζεται, απλώς, ως μία δραστηριότητα άχαρη και επίπονη, όπως ένα διαγώνισμα, και θα προκαλεί απέχθεια.

Για να αποβαίνει, λοιπόν, μια τέτοια δραστηριότητα ωφέλιμη συνιστά ανάγκη αναπόδραστη ο εκπαιδευτικός / εμπυχωτής να είναι πολύ καλά ενημερωμένος, να προσελκύει το ενδιαφέρον των παιδιών με την πρωτοτυπία της σκέψης του και την ικανότητά του να προσεγγίζει κείμενα από πολλές οπτικές γωνίες και να τα ερμηνεύει με τρόπο που δεν οδηγούν σε μία μόνο κατεύθυνση, αλλά επιτρέπουν στον καθένα / στην καθεμιά να ανιχνεύσει μηνύματα διάφορα-διαφορετικά που τα καθιστούν επίκαιρα και διαχρονικά. Τέτοια δραστηριότητα είναι καταδικασμένη σε αποτυχία, αν ο εκπαιδευτικός-εμπυχωτής περιορίζεται στον ρόλο του εξεταστή-βαθμολογητή και σχολιάζει απλώς -θετικά ή αρνητικά δε μας ενδιαφέρει- τα κείμενα των υπό εκκόλαψη δημιουργών-συγγραφέων ή σοβαρών αναγνωστών/ αναγνωστριών.

Η Δημιουργική Γραφή αποτελεί ελκυστική ενασχόληση και για ενήλικους ανθρώπους. Ο καθένας / Η καθεμιά θα βρει σε αυτή τον «σάκο του μποξ» που θα απορροφά οποιουδήποτε κραδασμούς προκαλούνται από τη σύγκρουση με τον εαυτό του / της, θα τον / την παρασύρει σε άλλες σκέψεις μακριά από ό,τι τον / την αναστατώνει και του / της σμπαραλιάζει τη διάθεση. Ωφέλιμη αποβαίνει ακόμη και για άτομα που έχουν βιώσει -ή βιώνουν- κακοποιητικές συμπεριφορές: τα βοηθά να αναμετρηθούν και με τον εαυτό τους που τις ανέχτηκε και με τους άλλους που τις προκάλεσαν, να διοχετεύσουν την όποια απογοήτευση ή πικρία σε δράσεις που προετοιμάζουν την εκτόνωση και είναι επενδεδυμένες με την ελπίδα και την προσδοκία της ανακούφισης και της αποκατάστασης.

Στο σημείο αυτό χρειάζεται -νομίζω- να γίνει ειδική αναφορά σε άτομα οποιουδήποτε ηλικιακού φάσματος που υπέφεραν ή υποφέρουν από τη χρήση ψυχοκτόνων και ψυχοφθόρων ουσιών, που βρίσκονται στη δίνη μιας περιπέτειας που

υπονόμει ή υπονομεύει την υγεία τους: η Δημιουργική Γραφή προσφέρει τα μέσα που κρίνονται απαραίτητα για να δουν τη ζωή με άλλη ματιά, την περιπέτειά τους με ρεαλισμό και να αναζητήσουν τρόπους για την αποκατάστασή τους ή την απαλλαγή τους από σκέψεις που δηλητηριάζουν τη ζωή και την αποσυντονίζουν. Ας σκεφτεί κανείς, για παράδειγμα, την καταπραϋντική δράση που συνοδεύει το κράτημα ενός ημερολογίου: δε θα φιλοξενεί μόνον τις σκέψεις του συντάκτη / της συντάκτριας, αλλά θα αποτυπώνει τα συναισθήματά του και θα οδηγεί σε αυστηρή πράξη αυτογνωσίας και αυτοκριτικής.

A. 10. Δημιουργική Γραφή και Ελληνική Εκπαίδευση

Η Δημιουργική Γραφή εμφανίστηκε με ορμή για πρώτη φορά στα εκπαιδευτικά πράγματα της Ελλάδας με μορφή σεμιναρίων. Την ιδέα συνέλαβε το τελευταίο τέταρτο του προηγούμενου αιώνα ο ποιητής Νίκος Φωκάς, ο οποίος είχε παρακολουθήσει σεμινάρια στο πανεπιστήμιο της Iowa και δίδαξε ποιητική γραφή στη XEN Αθηνών από το 1983 και επί μία δεκαετία περίπου (Ντιούδη 2012, Φιλιποπούλου 2013). Εκείνος όμως που της έδωσε τεράστια ώθηση ήταν ο ανήσυχος Μίμης Σουλιώτης που ίδρυσε σε συνεργασία με τον συγγραφέα και ακαδημαϊκό Θανάση Βαλτινό το πρώτο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών για τη Δημιουργική Γραφή προσανατολισμένο στη συγγραφική τέχνη. Τη σκυτάλη παρέλαβε το 2012 ο Τριαντάφυλλος Κωτόπουλος (και η ομάδα του!), όταν ανέλαβε τη διεύθυνση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος, και άπλωσε τη Δημιουργική Γραφή πέρα από τα όρια της συγγραφής, καθώς τη συνέδεσε στενά με την εκπαιδευτική διαδικασία. Ξεκάθαρη στόχευσή του ήταν και παραμένει να καταδειχθεί ότι η Δημιουργική Γραφή δεν είναι αναγκαία μόνο για κάποιον που επιθυμεί να ασχοληθεί επαγγελματικά ως συγγραφέας αλλά και για εκπαιδευτικούς που θεωρούν ότι, αν οι ίδιοι γίνουν καλύτεροι και πιο ενεργητικοί αναγνώστες, τότε θα μπορέσουν να βοηθηθούν, ώστε να γίνουν και κριτικοί κι ενεργά σκεπτόμενοι πολίτες. Παράλληλα, εκτιμά ότι ο εκπαιδευτικός πρέπει να εννοήσει ότι έχει περάσει ανεπιστρεπτή η εποχή κατά την οποία υποδείκνυε απλώς στους μαθητές / στις μαθήτριές του μεθόδους και τρόπους σύνθεσης εργασιών και περίμενε τη συμμόρφωσή τους σε ό,τι προτεινόταν. Είναι πλέον καιρός να αντιληφθεί ότι όσο καλές κι αν είναι οι παρεχόμενες γνώσεις τόσο καλή, αν όχι καλύτερη, είναι και η αξιοποίησή τους με την παράλληλη καλλιέργεια της φαντασίας των μικρότερων μελών της σχολικής κοινότητας.

Η ευρεία αποδοχή του προγράμματος δεν άφησε ασυγκίνητο το τμήμα Επιστημών Αγωγής και Εκπαίδευσης του ΑΠΘ που προκήρυξε την εισαγωγή 25 φοιτητών / φοιτητριών στο πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών (ΠΜΣ) με τίτλο «δημιουργική Γραφή και εκδοτική παραγωγή για το παιδί: από το σχολικό στο εξωσχολικό βιβλίο». Εγκαινιάζοντας ένα νέο μεταπτυχιακό πρόγραμμα που εντάσσει τη δημιουργική γραφή σε πλαίσιο παιδαγωγικό με συντονιστή τον Ανδρέα Καρακίτσιο (Κατερίνα Μάρου, 2023: 102).

Το Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο ήταν αναμενόμενο να απαντήσει σε τόσο ισχυρή πρόκληση και προσφέρει μαθήματα με τον τίτλο «Πρακτικές ασκήσεις Δημιουργικής Γραφής» στο πλαίσιο της διαδικτυακής εκπαίδευσης.

Το μεταπτυχιακό της Φλώρινας εισήγαγε θεσμικά τη Δημιουργική Γραφή στην ελληνική λογοτεχνική και εκπαιδευτική πραγματικότητα, η οποία αντέδρασε σαν έτοιμη, σαν να περίμενε από καιρό να ακολουθήσει. Ο Τ. Κωτόπουλος με αρκετή δόση δικαιολογημένης έπαρσης έχει επισημάνει ότι η Δημιουργική Γραφή ωρίμασε στη Φλώρινα (Κωτόπουλος, 2015).

Κατ' αρχάς εισέβαλε ως μάθημα αυτόνομο στα καλλιτεχνικά Γυμνάσια. Στα υπόλοιπα σχολεία έπρεπε να αναλάβουν πρωτοβουλία φιλόλογοι και δάσκαλοι, για να δώσουν τον χώρο που της ανήκει στο πλαίσιο της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και σταδιακά να επεκταθεί, καθώς όλο και περισσότεροι κύκλοι της πείστηκαν ότι πρόκειται για μια αξιόλογη, πρωτότυπη και ουσιαστικά ωφέλιμη για τους μαθητές και τις μαθήτριες δραστηριότητα. *«Με όποιον τρόπο και αν ονομάζεται η παραγωγή γραπτού λόγου, όποια διαδικασία και αν ακολουθεί η διδακτική της, όποια εγχειρίδια και αν την συνοδεύουν, όποιες ασκήσεις και αν την κατευθύνουν, οι εκπαιδευτικοί κάθε βαθμίδας μπορούμε εύκολα να βεβαιώσουμε πως πρόκειται για σοβαρή ανάγκη όχι μόνο των μαθητών μας, αλλά και κάθε νοήμονος και κοινωνικού όντος να μπορεί να εκφράζεται εύστοχα, κατάλληλα και αποτελεσματικά, για να επιτύχει τόσο την προσωπική έκφρασή του όσο και την επικοινωνία. Και σε αυτό το σημείο ακριβώς βεβαιώνεται η σημαντικότητα της παραγωγής γραπτού λόγου, όχι μόνο για την εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά και για την καθημερινή ζωή, δράση και εξέλιξη. Και προβάλλει για άλλη μια φορά ο ρόλος των δασκάλων κάθε βαθμίδας να διδάξουν στα παιδιά τον τρόπο και την αξία της έκφρασης και της επικοινωνίας, τη δύναμη του λόγου και της γραφής. Οι λέξεις έχουν τη δύναμη και τη θέση που τους δίνουμε στη ζωή και τη σκέψη μας και η γραφή μέσα στον προσωπικό και τον ιστορικό χρόνο μπορεί να αποτελέσει σημείο αναφοράς και σταθερή αξία».* (Α. Βακάλη, 2015). Στο πλαίσιο της

εκπαιδευτικής διαδικασίας μέσα από τη δημιουργική γραφή επιδιώκεται να προκύψουν για τον μαθητή / μαθήτρια ερεθίσματα που θα αποτελέσουν το έναυσμα για νέο προβληματισμό, για την παραγωγή ιδεών που θα επιτρέπουν μια άλλη προσέγγιση και ερμηνεία του κόσμου και των πραγμάτων του. Δεν ενδιαφέρει το συγγραφικό ταλέντο τους, αλλά πώς θα διαμορφωθούν οι συνθήκες εκείνες που θα βοηθήσουν τα παιδιά να εκδηλώνουν το συγγραφικό τους ταλέντο.

Η Άννα Βακάλη σε ανακοίνωσή της σε διεθνές συνέδριο για τη Δημιουργική γραφή (Κέρκυρα, 2015) είχε ακτινογραφήσει τη διαδρομή από την «Έκθεση» μέχρι την ενσωμάτωση της Δημιουργικής γραφής στο σχολείο. Χαρακτηριστικά σημείωνε «για την παραγωγή γραπτού λόγου στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα έχουν χρησιμοποιηθεί στο παρελθόν διαφορετικές διδακτικές προσεγγίσεις που αντανακλούν και διαφορετικές αντιλήψεις. Τα προγράμματα σπουδών μιλούν κατά καιρούς για “συνθέσεις”, “εκθέσεις” γενικότερα ή “έκθεση ιδεών”, και τώρα τελευταία για “παραγωγή γραπτού λόγου”, ενώ έχουν αρχίσει να εμφανίζονται και ασκήσεις για “Δημιουργική γραφή” εννοώντας πότε κάτι ευρύτερο, πότε απλώς μετονομάζοντας την “παραγωγή γραπτού λόγου”».

Μέχρι το 1981 ο όρος «έκθεση» βρισκόταν στην προμετωπίδα των προγραμμάτων εκπαίδευσης. Από την επόμενη χρονιά ο όρος εμπλουτίστηκε - διαφοροποιήθηκε, καθώς στα Αναλυτικά Προγράμματα δίνεται έμφαση στην παραγωγή γραπτού λόγου με την ηχηρή φράση «Γραπτή Έκφραση και Γραπτή Επικοινωνία». «Το Αναλυτικό Πρόγραμμα του 1982 ορίζει πως οι μαθητές «ασκούνται στη δημιουργική γραπτή έκφραση [ημερολόγιο, σημειώματα, ευχετήρια, ανακοινώσεις, περιγραφές, ιστορίες, βιογραφίες, εφημερίδα, θέατρο κτλ.]» (Α. Βακάλη, 2015). Τα πράγματα κατέτειναν με μεγαλύτερη σαφήνεια προς τη Δημιουργική Γραφή μετά το 1984, όταν «μεταξύ των σκοπών του γλωσσικού μαθήματος το 1984 συμπεριλαμβάνεται και η άσκηση των μαθητών “στις γραπτές εκθέσεις και γενικότερα στο γραπτό λόγο, ώστε να διατυπώνουν τις σκέψεις τους με πληρότητα, ακρίβεια, σαφήνεια και κομψότητα”, εντάσσοντας την έκθεση στην ευρύτερη έννοια του γραπτού λόγου (ΦΕΚ 146/1984:1740/ Π.Δ.413, 1984). Στις προτεινόμενες δραστηριότητες της Γραπτής έκφρασης πολλές είναι εκείνες που δεν θυμίζουν τα παραδοσιακά θέματα έκθεσης, αλλά έχουν μια πιο δημιουργική διάσταση (ΠΔ 528)» (Α. Βακάλη, 2015).

Ύστερα από πολλές αμφιταλαντεύσεις και πισωγυρίσματα που μαρτυρούσαν έναν λανθάνοντα δισταγμό, οι εμπνευστές και συντάκτες των Αναλυτικών

Προγραμμάτων απλώθηκαν περισσότερο και πρότειναν να προβλέπεται ώστε ο μαθητής / η μαθήτρια να «γράφει διαλόγους» και «αφηγήσεις για περιστατικά, πραγματικά ή πλαστά, που περιέχουν και διαλογικά μέρη», «κείμενα πεζά ή ποιητικά προσέχοντας τη μορφή τους», να «περιγράφει τα συναισθήματα του στο ημερολόγιο του ή σε ένα γράμμα σε φίλο», να «προσπαθεί να αποδώσει με το γραπτό λόγο ένα εικαστικό έργο. ένα χάρτη, μια φωτογραφία, έναν πίνακα ζωγραφικής, ένα διάγραμμα». (ΦΕΚ 561/ 1999). Εξειδικεύοντας αυτή την πρότασή τους, συνέστησαν να γράφει ποικίλα αφηγηματικά κείμενα:

- βιωματικές ιστορίες, π.χ. για ένα σημαντικό γεγονός της ζωής του, ή πλαστές ιστορίες π.χ. φανταστική ιστορία που εκτυλίσσεται στο μέλλον
- συνδυάζει λόγο και εικόνα συνθέτοντας κόμικς.
- βιογραφικό σημείωμα π.χ. για την υποβολή μιας αίτησης προκειμένου να πάρει μια υποτροφία
- μια δημοσιογραφική είδηση για το σχολικό περιοδικό
- κρατάει ημερολόγιο, όπου αφηγείται και περιγράφει την καθημερινή ζωή του, τις σκέψεις και τα συναισθήματα του, κτλ.
- ιστορίες χιουμοριστικές, ιστορίες «φρίκης», ιστορίες δράσης και μυστηρίου κτλ. και τις ζωντανεύει με την κατάλληλη εικονογράφηση.

Οι πειραματισμοί συνεχίστηκαν μέχρι το 2011, χρονιά κατά την οποία στο Πρόγραμμα Σπουδών για την Α' Λυκείου (ΦΕΚ 1562/27-6-11) για πρώτη φορά εμφανίζεται επίσημα η Δημιουργική Γραφή στο ελληνικό σχολείο, με προτεινόμενες δραστηριότητες και υποδείξεις προς τον εκπαιδευτικό για να συμπεριληφθούν στη μαθησιακή πράξη και η φιλοσοφία του Προγράμματος κατευθύνει στην εξάσκηση των μαθητών σε κειμενικούς τύπους που εντάσσονται σε μια συγκεκριμένη κάθε φορά κοινωνική πραγματικότητα (Α. Βακάλη 2015).

Πιο καθαρά άρχισαν να γίνονται τα πράγματα από το σχολικό έτος **2016-17** καθώς υπερτονίζεται με έμφαση η αξία της παραγωγής λόγου και επισημαίνεται στους εκπαιδευτικούς η ανάγκη να δοθεί προτεραιότητα σε αυτή. Αν παρακολουθήσει κανείς από κοντά τις προτάσεις του ΙΕΠ, όπως αυτές αποτυπώνονται και στην Τράπεζα Θεμάτων, θα διαπιστώσει ότι ύστερα από κάθε λογοτεχνικό κείμενο υπάρχει συμπληρωματική – εναλλακτική άσκηση Δημιουργικής Γραφής. Ειδικότερα, ζητείται οι μαθητές / οι μαθήτριες

- να προσεγγίσουν ό,τι διαβάζουν από διαφορετική γωνία και να γράψουν μία επιστολή ή μια σελίδα ημερολογίου, όπου θα αφηγούνται την ιστορία ή τμήματά της ιδωμένα από άλλη σκοπιά.

- να δώσουν άλλη τροπή σε μια σκηνή ή να προσθέσουν πληροφορίες και στοιχεία στο κείμενο, ώστε να το καταστήσουν πιο ελκυστικό, πιο ενδιαφέρον και οικείο για τον αναγνώστη οποιουδήποτε πνευματικού υποστρώματος.

- να εκφράσουν ό,τι αισθάνθηκαν με τη γνωριμία τους με το κείμενο και να το αποτυπώσουν σε ένα δικό τους κείμενο, όποιο αυτοί / αυτές θεωρούν καταλληλότερο για την περίπτωση.

Με το κείμενο αυτό κρίνουμε αν ο μαθητής η μαθήτρια:

- έχει κατανοήσει το περιεχόμενό του και βρίσκει σε αυτό αφορμές για πιο απλωμένη συζήτηση.

- είναι σε θέση να συναρμολογήσει τις σκέψεις του με βάση τις απαιτήσεις ενός συγκεκριμένου κειμενικού είδους.

- έχει γλωσσική συμπεριφορά προσαρμοσμένη στο είδος που υπηρετεί και σύμφωνη με το φωνητικό και κλιτικό σύστημα: λέξεις - φράσεις που δεν έχουν αλλοιωθεί ως προς τη σημασία και το περιεχόμενο που κουβαλούν, χρησιμοποιούνται με τρόπο που αποδίδει με ακρίβεια και σαφήνεια τη σκέψη του.

Το ΙΕΠ, για να καταστήσει σαφείς τους στόχους του μαθήματος, όπως αυτοί περιγράφονται στο ισχύον Πρόγραμμα Σπουδών, κοινοποίησε στην εκπαιδευτική κοινότητα κριτήρια αξιολόγησης για τη Νεοελληνική Γλώσσα και τη Νεοελληνική Λογοτεχνία στο Γυμνάσιο. Με βάση αυτά υποδείχθηκε να δοθεί έμφαση:

- στην κατανόηση των κειμένων
- στη χρήση της γλώσσας
- στην κριτική προσέγγιση των κειμένων από τους μαθητές/τριες,
- στον δημιουργικό μετασχηματισμό των κειμένων από τους μαθητές/τριες και

- στη δημιουργική έκφραση των μαθητών/τριών (παραγωγή λόγου).

Οι παραπάνω προτεραιότητες υπαγόρευσαν και τις αλλαγές στον τρόπο εξέτασης των μαθητών/τριών στο μάθημα της «Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας», που προβλέπονται στο Προεδρικό Διάταγμα 126/2016. Πιο συγκεκριμένα, στον κλάδο της «Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» πέραν των στόχων κατανόησης και αξιολόγησης στοιχείων του λογοτεχνικού κειμένου, δίνεται έμφαση

από τη μια μεριά στη διδακτική αξιοποίηση της ανταπόκρισης των μαθητών/τριών ως αναγνωστών (σχόλια, συγκρίσεις με δικά τους αναγνώσματα, άλλες εμπειρίες, αξιολογήσεις κ.λπ.), και από την άλλη, για πρώτη φορά, σε δραστηριότητες δημιουργικής γραφής, με τις οποίες ελέγχεται ο βαθμός εξοικείωσης μαθητών/τριών με την «Ποιητική» της Λογοτεχνίας¹.

Και αφού μπήκε το νερό στο αυλάκι, το 2021 – 2022 εμφανίστηκαν στο προσκήνιο νέες προτάσεις για περαιτέρω αναβάθμιση των Προγραμμάτων Σπουδών. Συγκεκριμένα, εκτιμήθηκε ότι η αναγνωστική διαδικασία καλλιεργεί πνευματικά τον μαθητή / τη μαθήτρια και ότι η επαφή με τα λογοτεχνικά κείμενα έχει ως στόχο «να καλλιεργήσουν το γλωσσικό τους αίσθημα, ασκούμενοι στον προφορικό και στον γραπτό λόγο, μιλώντας *χάρη στα, με και για τα* κείμενα και μετέχοντας σε δραστηριότητες δημιουργικής γραφής». Επιπλέον, για την καλλιέργεια της φιλαναγνωσίας των μαθητών / των μαθητριών συστήθηκε αυτοί / αυτές «να αξιοποιούν ψηφιακά εργαλεία και να εμπλέκονται σε ερευνητικές δραστηριότητες ανάγνωσης, δημιουργικής γραφής, καλλιτεχνικής δράσης, διαδικτυακής επικοινωνίας και στον χώρο της βιβλιοθήκης του σχολείου», για «να αισθανθούν τη χαρά της βιωματικής συμμετοχής και της εκφραστικής-δημιουργικής γραφής» (Πρόγραμμα Σπουδών 2021: 4-6).

Αναφορικά με τη Δημιουργική Γραφή ως προσδιορισμένοι στόχοι είναι: «να μεταπλάθουν με τον δικό τους τρόπο τα λογοτεχνικά κείμενα, μορφοποιώντας δημιουργικά προσωπικές εμπειρίες και ιδέες, να πειραματίζονται στη δημιουργία και δικών τους λογοτεχνικών κειμένων, αξιοποιώντας την αναγνωστική τους εμπειρία και να εμπλέκονται σε δραστηριότητες δημιουργικής γραφής και μέσω της αξιοποίησης ψηφιακών εργαλείων» (Πρόγραμμα Σπουδών 2021: 18). Και για όλα αυτά παρουσιάζονται ενδεικτικές δραστηριότητες δημιουργικής γραφής, για τις οποίες δίνεται η διευκρίνιση ότι οι μαθητές / μαθήτριες/τριες μπορούν να εργασθούν ατομικά ή και σε ομάδες. Για να μπορούν αυτές «να προσφέρουν στους μαθητές/τριες τη δυνατότητα να βιώσουν τη διαδικασία της λογοτεχνικής γραφής και γενικά της καλλιτεχνικής έκφρασης», χρειάζεται λελογισμένη επιλογή τους, ώστε αυτοί / αυτές να μη νιώθουν ότι κινούνται σε ένα χώρο άγνωστο και δύσβατο.

¹ Ενδεικτικά κριτήρια αξιολόγησης για τη Νεοελληνική Γλώσσα και τη Νεοελληνική Λογοτεχνία στο Γυμνάσιο

Η Δημιουργική Γραφή συνδέεται πλέον οργανικά με την Παραγωγή Λόγου. Στους επιμέρους στόχους ορίζεται ότι οι μαθητές μέσω της Δημιουργικής Γραφής μπορούν:

- «να συνδυάζουν την προσωπική έκφραση με παιγνιώδεις διαδικασίες στην προσέγγιση και σύνθεση των κειμένων της Δημιουργικής Γραφής
- να μεταπλάθουν με τον δικό τους τρόπο τα λογοτεχνικά κείμενα, μορφοποιώντας δημιουργικά προσωπικές εμπειρίες και ιδέες
- να εμπλέκονται σε βιωματικές παιγνιώδεις δραστηριότητες που προκύπτουν από τα λογοτεχνικά κείμενα και να προβληματιστούν σχετικά με τις θεραπευτικές διαστάσεις της εκφραστικής-δημιουργικής γραφής για το άτομο.» (Πρόγραμμα Σπουδών 2021:18)

Ως διδακτικά μέσα προτείνεται η αξιοποίηση των Τ.Π.Ε., τα σύγχρονα ηλεκτρονικά μέσα, οι εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης, οι μορφές ηλεκτρονικού τύπου (π.χ. ιστολόγια) και τα εικονικά περιβάλλοντα, και ειδικότερα ο επεξεργαστής κειμένου και τα συνεργατικά έγγραφα που υποστηρίζουν την παραγωγή λόγου και τη δημιουργική γραφή ως μία μη γραμμική διαδικασία, χάρη στον αλληλοεγκιβωτισμό των σταδίων παραγωγής λόγου (σχεδιασμός, γραφή, διόρθωση) (Πρόγραμμα Σπουδών 2021:25-26).

Συνοψίζοντας, διαπιστώνουμε ότι στα νεότερα Προγράμματα Σπουδών δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη διδασκαλία της Λογοτεχνίας, γιατί πιστεύεται ότι ενεργοποιεί και καλλιεργεί τη φαντασία, τη φιλοσοφική απορία και την πολυφωνία και καλλιεργεί ιδιαίτερες γλωσσικές και επικοινωνιακές δεξιότητες. Ανάλογη έμφαση δίνεται και στη Δημιουργική Γραφή, αφού εκτιμάται ότι προσφέρει τη δυνατότητα στους μαθητές να προσεγγίζουν βιωματικά τον λόγο και να πειραματίζονται σε ποικίλα λογοτεχνικά είδη, ενώ παράλληλα «δίνει έμφαση στη δημιουργική δραστηριότητα, στην αυτογνωσία μέσω της γλώσσας και στην αξιοποίηση μέσω της φαντασίας προσωπικών εμπειριών και συναισθημάτων. Με αυτόν τον τρόπο, η δημιουργική γραφή μυεί τους μαθητές και μαθήτριες, που δρουν συγγραφικά, στη δημιουργία και στην πραγμάτευση των νοημάτων που αποκωδικοποιούν ως πρώτοι αναγνώστες του έργου τους» (Άννα Βακάλη: *Η Δημιουργική Γραφή στη διδασκαλία*»).

Β' Μέρος - Δημιουργικό Μέρος

B. 1. Λίγα λόγια για τη διδασκαλία Αυτοτελούς Έργου στην Εκπαίδευση

Όλοι οι φορείς της εκπαίδευσης αναζητούσαν και αναζητούν τρόπους, προκειμένου να βοηθήσουν τους μαθητές / τις μαθήτριες στην κατάκτηση της γλώσσας, στη βελτίωση της γλωσσικής συμπεριφοράς τους, στην ανανέωση των σκέψεων και των ιδεών τους, στην ενίσχυση του προβληματισμού τους και για θέματα συλλογικού ενδιαφέροντος. Ως ένα από αυτούς προκρίθηκε η διδασκαλία αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου στις παρυφές του αιώνα που διανύουμε (!) και ειδικότερα κατά το σχολικό έτος 2014 – 2015, όταν συστήθηκε στους μαθητές / μαθήτριες να ασχοληθούν με λογοτεχνικά έργα, χωρίς όμως να προβλέπεται άλλη υποχρέωση από την πλευρά τους. Καλή πρόταση, ερασιτεχνική όμως η προσέγγιση. Είναι δύσκολο να πείσεις ένα μαθητή / μια μαθήτρια να διαβάσει ένα λογοτεχνικό βιβλίο, αν δεν υπάρχει η ανάλογη προετοιμασία, αν δεν υπάρχει ενδιαφέρον για τέτοια ενασχόληση, αν γνωρίζει πως ό,τι κάνει το κάνει για προσωπική ευχαρίστηση (;) και όχι γιατί «πρέπει». Είναι τόσο πολλές οι προκλήσεις και τα ερεθίσματα που έχει μπροστά του / της που θα τα απομακρύνει από την ανάγνωση -τη λογιάζεται ως ταλαιπωρία, που απαιτεί πρόσθετους κόπους. Καλή, λοιπόν, η πρόθεση, μηδενικό όμως το αποτέλεσμα.

Ύστερα από χρόνια πολλά το νέο Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας στο Λύκειο προβλέπει τη διδασκαλία εκτενούς αυτοτελούς κειμένου στις δύο πρώτες τάξεις του Λυκείου. Στους μερικούς στόχους του προγράμματος προβλέπεται οι μαθητές/τριες να ενεργοποιούν και να διευρύνουν τις αναγνωστικές και ερμηνευτικές τους δεξιότητες μετέχοντας στην ανάγνωση εκτενών λογοτεχνικών έργων, κατά προτίμηση αυτοτελών, αναλαμβάνοντας ατομικές ή ομαδικές εργασίες, από τις οποίες θα ενισχύονται οι αναγνωστικές εμπειρίες και οι εκφραστικές δεξιότητές τους (Π.Σ.Λ., 2021:8). Με τον στόχο αυτό συνδέεται και το προσδοκώμενο αποτέλεσμα οι μαθητές/-τριες να εξελιχθούν σε αναγνώστες/-στριες ικανούς/-ες να απολαμβάνουν τα λογοτεχνικά έργα και να δικαιολογούν κάθε φορά τα αισθητικά κριτήριά τους κατά την προσέγγιση των κειμένων (Π.Σ.Λ., 2021:9).

Στις μέρες μας, λοιπόν, ύστερα από πολλές αμφιταλαντεύσεις και διακυμάνσεις, η πρόταση βρίσκει εύφορο έδαφος, καθώς έχει πλέον και ο πλέον δύσπιστος πειστεί ότι η ουσιαστική γνωριμία με ένα αυτοτελές έργο μπορεί να αποτελέσει την αφετηρία για τη φιλιαναγνωσία (πόσοι, αλήθεια, από εμάς δεν

ξεκινήσαμε από μια απλή ιστορία, από ένα παραμύθι, από ένα βιβλίο που μας άγγιξε και μας συγκίνησε;), το ερέθισμα για νέες αναζητήσεις, το κίνητρο για νέους ρηξικέλευτους τρόπους σκέψης και ερμηνείας των πραγμάτων. Ένα λογοτεχνικό έργο είναι ένας διαφορετικός κάθε φορά κόσμος. Έτσι, ο μαθητής / η μαθήτρια αναγνώστης / αναγνώστρια έχει μια πρώτη τάξεως ευκαιρία να γνωρίσει άλλες εποχές, άλλες νοοτροπίες, άλλα ήθη, να συγκρίνει καταστάσεις και να παρακολουθήσει ή να δικαιολογήσει τους παράγοντες που τροφοδότησαν την εξέλιξη. Ακόμη, μπορεί να συμπεράνει με ασφάλεια για τους λόγους που έκαναν τον κάθε δημιουργό να ακολουθήσει μια συγκεκριμένη πορεία στη σκέψη του: είναι η νοσταλγία για κάτι, η επιθυμία του να επικρίνει πρόσωπα, καταστάσεις και συστήματα, η πρόθεσή του να υπηρετήσει ένα σκοπό ή να στρατευτεί σε μια ιδέα ή κάτι άλλο;

Προσωπικά, πιστεύουμε ότι η ενασχόληση με αυτοτελή λογοτεχνικά έργα είναι πάνω από όλα όχημα για να κατευθύνουμε τους νέους / τις νέες (και κάθε άνθρωπο) στους πρέποντες δρόμους και σκοπούς, σε ό,τι τους / τις ακεραιώνει ως ανθρώπους, σε ό,τι επενδύει τον εσωτερικό τους χώρο, σε ό,τι δίνει ποιότητα στη σκέψη και στη συμπεριφορά τους, σε ό,τι τους / τις βοηθά να εξωτερικεύσουν όσα νιώθουν ή αισθάνονται σε ό,τι τους καθιστά υπεύθυνους / υπεύθυνες ως κοινωνικά και πολιτικά όντα.

Τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, όπως συμπτυκνωμένα αποδίδονται από την Άννα Βακάλη και συμπεριλαμβάνονται στο Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας. (Π.Σ.Λ., 2021:24-30) από τη διδασκαλία εκτενούς αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου στις δύο πρώτες τάξεις του Λυκείου είναι οι μαθητές:

- Να εξοικειώνονται με το λογοτεχνικό κείμενο προσεγγίζοντάς το με επαρκείς και ουσιαστικούς όρους σε συνθήκες που ευνοούν την αναγνωστική αυτοδυναμία και απόλαυση.
- Να αναλύουν και να αντιδιαστέλλουν τη μικρή φόρμα στον πεζό λόγο από τη νουβέλα και το μυθιστόρημα
- Να εξοικειώνονται με το λογοτεχνικό κείμενο, ώστε να αναπτύσσονται αισθητικά, πνευματικά και γλωσσικά, να θέτουν τη βάση για τη δημιουργία μιας θετικής σχέσης με την ανάγνωση λογοτεχνικών βιβλίων με απώτερο στόχο την αναγνωστική χειραφέτηση.
- Να αποκτούν μια ολοκληρωμένη επαφή με τη λογοτεχνία, με τα κύρια χαρακτηριστικά του λογοτεχνικού έργου, με την πλοκή, τον χωροχρόνο του, τους

χαρακτήρες και τις ιδέες και να ωθούνται ώστε να καταστούν σταδιακά αναγνώστες / αναγνώστριες «δια βίου» διευρύνοντας τους πνευματικούς ορίζοντες.

B. 2. Διδακτικό σενάριο¹

Στόχοι

Γνώσεις για τον κόσμο:

Οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- Να διαλέγονται με το κείμενο και τους συν-αναγνώστες και να λειτουργούν ως ανοικτοί και δημιουργικοί συνομιλητές στο πλαίσιο της σχολικής τάξης που εξελίσσεται σε κοινότητα αναγνωστών.

- Να ανιχνεύουν τη σχέση του λογοτεχνικών κειμένου με την κοινωνία της εποχής τους, με τις φιλοσοφικές-ηθικές αναζητήσεις, με το ψυχολογικό υπόβαθρο των δρώντων προσώπων.

- Να ερμηνεύουν την συμπεριφορά των προσώπων μέσα στο περιβάλλον, όπου δρουν.

- **Να συνειδητοποιήσουν ότι η αμάθεια, οι προλήψεις και οι δεισιδαιμονίες, το κυνήγι του χρήματος και οι πολιτικές σκοπιμότητες είναι διαχρονικά φαινόμενα παθογένειας στις ανθρώπινες κοινωνίες.**

- Να συνειδητοποιήσουν την αξία και τον ρόλο της παιδείας στη ζωή του ανθρώπου.

Γνώσεις και στάσεις για τη λογοτεχνία:

Οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- Να βιώσουν τη λογοτεχνική ανάγνωση ως απόλαυση, καθημερινή συνήθεια και επικοινωνία με τους συμμαθητές τους.

- Να συσχετίζουν τη στάση / συμπεριφορά των μυθοπλαστικών χαρακτήρων με το κοινωνικοϊστορικό και λογοτεχνικό πλαίσιο συγγραφής των έργων.

- Να αναγνωρίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά του μυθιστορήματος.

- Να εντοπίζουν στο κείμενο στοιχεία αφηγηματολογίας και να ερμηνεύουν τη λειτουργία τους.

- Να διακρίνουν τους γλωσσικούς μηχανισμούς με τους οποίους ο συγγραφέας δημιουργεί το έργο του και να αναγνωρίζουν τη λειτουργικότητά τους.

¹ Κωτόπουλος, Τ., Αλεξιάδου, Θ., Καλούδη, Ε., Κουμπάρου, Χ., Νάκη, Σ., Ξέστερνον, Μ. & Σπυρέλη, Χ. (2022) *Οδηγός εκπαιδευτικού, Λογοτεχνία Λυκείου*. 2 η Έκδοση. Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

- Να κατανοούν την «ανοίκεια» γλώσσα της λογοτεχνίας, ώστε να απολαμβάνουν τη λογοτεχνική ανάγνωση.

Δεξιότητες:

Οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- Να μετέχουν με συνέπεια και συνέχεια στην ανάγνωση εκτενών λογοτεχνικών έργων, κατά προτίμηση αυτοτελών, αναλαμβάνοντας ατομικές ή ομαδικές εργασίες, από τις οποίες θα ενισχύονται οι αναγνωστικές εμπειρίες και οι εκφραστικές δεξιότητές τους.

- Να αναλαμβάνουν ρόλους και να μετακινούνται στη θέση των λογοτεχνικών προσώπων, ώστε να βιώνουν με ενσυναίσθηση τον κόσμο του κειμένου.

- Να δημιουργούν τα δικά τους κείμενα, αξιοποιώντας την αναγνωστική εμπειρία τους.

- Να εντάσσονται οργανικά σε ομάδες, συνεργαζόμενοι για την ερμηνεία των κειμένων, επικοινωνώντας προφορικά μεταξύ τους και διατυπώνοντας γραπτώς τα αποτελέσματα της συνεργασίας.

B. 3. Σενάριο Διδασκαλίας

Ταυτότητα

- **Τίτλος:** «Βαρδιάνος στα Σπόρκα».

- **Διδακτικό Αντικείμενο:** Νεοελληνική Λογοτεχνία.

- **Βαθμίδα εκπαίδευσης:** Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

- **Τάξη:** Α΄ τάξη Λυκείου.

- **Λογοτεχνικό έργο:** «Βαρδιάνος στα Σπόρκα».

- **Απαιτούμενος χρόνος:** 16 ώρες.

- **Τόπος υλοποίησης του σεναρίου:** Σχολική αίθουσα, σχολική βιβλιοθήκη, αίθουσα πληροφορικής, αίθουσα προβολών.

- **Θεματική ενότητα:** Διδασκαλία αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου.

- **Συμβατότητα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα:** Σενάριο συμβατό με τους στόχους του μαθήματος της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, όπως αυτοί ορίζονται στο Αναλυτικό Πρόγραμμα: γλωσσικός και κριτικός γραμματισμός, διαλεκτική συγκρότηση αισθητικών και διανοητικών συγκινήσεων, αναγνωστική απόλαυση, διδασκαλία ολόκληρου λογοτεχνικού έργου, δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής.

- **Προαπαιτούμενες γνώσεις:** Επαφή με τα βασικά χαρακτηριστικά των λογοτεχνικών έργων, εξοικείωση με τις ομαδικές εργασίες.

B. 4. Σύντομη Περιγραφή

B. 4. α. Περίληψη

Ιστορικός πυρήνας του διηγήματος είναι η χολέρα που έπληξε την Ευρώπη το 1865. Το διήγημα αφηγείται την ιστορία της «γραιιάς» Σκεύως. Ο μοναχογιός της, ο Σταύρος, έχει μπαρκάρει λοστρόμος προκειμένου να μαζέψει χρήματα για να ζητήσει σε γάμο την αγαπημένη του Ρηνιώ. Ο Σταύρος προσβάλλεται από την αρρώστια και μεταφέρεται σ' ένα από τα καράβια, τα «σπόρκα» (καράβια που φιλοξενούσαν ασθενείς εξαιτίας της χολέρας και βρίσκονταν σε καραντίνα), που περνούν την καραντίνα τους στο νησάκι Τσουγκριά, απέναντι από τη Σκιάθο. Η Σκεύω ανήσυχη για την τύχη του γιου της και παρακινημένη από την επιθυμία της να περιποιηθεί - σώσει τον γιο της (ό,τι πολύτιμο της είχε απομείνει στη στενάχωρη ζωή της) μηχανεύεται ένα σχέδιο: μεταμφιέζεται σε άντρα και με διάφορες δολοπλοκίες πετυχαίνει να γίνει βαρδιάνος (φύλακας). Έτσι, βρίσκεται κοντά στον μονάκριβο γιο της, για να του παράσχει όποια βοήθεια χρειάζεται, ώστε να γίνει καλά, να γυρίσει σπίτι του υγιής και να προετοιμαστεί για όσα είχε ονειρευτεί πριν από την περιπέτειά του.

B. 4. β. Η επιλογή

Η πρότασή μας για διδασκαλία αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου στοχεύει από τη μια μεριά στην κατανόηση και ερμηνεία λογοτεχνικών έργων και από την άλλη στην ενίσχυση του ενδιαφέροντος των μαθητών / μαθητριών για την ανάγνωση τέτοιων κειμένων στην ολότητά τους. Οι περισσότεροι / περισσότερες από αυτούς / αυτές ασχολούνται με τη λογοτεχνία ερασιτεχνικά, σχεδόν εξαναγκαστικά, και διαβάζουν κείμενα αποσπασματικού χαρακτήρα. Έτσι, δεν μπορούν να παρακολουθήσουν τη σκέψη του συγγραφέα στη ροή της, να κρίνουν το ποιόν της και το επίπεδο του προβληματισμού του, ούτε μπορούν να διαμορφώσουν άποψη για την ικανότητά του να ελέγχει τα πράγματα και να προτείνει άποψη - μήνυμα που θα λειτουργεί ως ερέθισμα για τους δέκτες.

Με την έννοια αυτή, η εργασία αυτή αποσκοπεί σε όλα τα παραπάνω, μα κυρίως στην ανάδειξη της γοητείας του έργου του Παπαδιαμάντη και στην άρση των επικρίσεων που έχουν κατά καιρούς σε βάρος του. Είπαν ότι η σκέψη του ήταν ρηχή, ότι ο λόγος του ήταν μονότονος και κουραστικός, ότι δεν ενδιαφερόταν για προβλήματα συλλογικής ζωής και για την πολιτική. Η επιλογή του έργου που προτείνουμε για ανάλυση [*«Βαρδιάνος στα Σπόρκα»*] καταδεικνύει ακριβώς το αντίθετο: ικανότατος γλωσσοπλάστης, δεινός συγγραφέας στην περιγραφή του τοπίου και των προσώπων, αυστηρός κριτής και είρωνας για την πολιτική και τους

εκπροσώπους της, επικριτής (άλλοτε αυστηρός, άλλοτε χαλαρός) των κακώς κειμένων της καθημερινής ζωής και των επιλογών των ανθρώπων. Στοιχεία ικανά, δηλαδή, για να παρακινήσουν τους δέκτες στην ανάγνωση έργων του ίδιου, αλλά και άλλων συγγραφέων, που ξεχωρίζουν για τη βαθιά κατάρτισή τους, το ευρύ πνεύμα και την απλωμένη αντίληψή τους για όσα οι άλλοι είτε δεν τολμούν είτε δε θέλουν να κρίνουν και να μιλήσουν ανοιχτά, χωρίς αιδώ και χωρίς δισταγμό ή ντροπή.

B. 5. Γενικός Σκοπός

Φιλοδοξία της επιλογής και της πρότασής μας είναι να δοθεί στους μαθητές / στις μαθήτριες κίνητρο, ώστε να ξεπεράσουν το στάδιο της απλής ανάγνωσης, να μυηθούν στα μυστικά της και να βρουν αφορμές για συστηματική και ενδιαφέρουσα ενασχόληση. Παράλληλα, επιδίωξη σταθερή είναι να εντοπίσουν στοιχεία - πληροφορίες που δίνουν ώθηση στη σκέψη τους και προπαντός στην επιθυμία τους να γράψουν κείμενα - απάντηση ή προέκταση όλων όσα διάβασαν και προσέλκυσαν το ενδιαφέρον τους.

B. 6. Διδακτική πορεία

Το μυθιστόρημα διακρίνεται σε 6 ενότητες. Με βάση αυτές προτείνονται ενδεικτικές δραστηριότητες, οι οποίες όμως τροποποιημένες, μπορούν να ενταχθούν και σε άλλα σημεία του κειμένου. Ζητείται από τους μαθητές / τις μαθήτριες να αναρτούν τις εργασίες τους στη σελίδα της ομάδας τους στην e-class, ώστε όλες οι ομάδες να έχουν εποπτεία των δραστηριοτήτων και των σχετικών απαντήσεών τους και να τις συμβουλεύονται, διευκρινίζοντας τυχόν παρανοήσεις τους ή να επανέρχονται στο κείμενο, αν κάτι δεν πρόλαβαν στην τάξη. Πριν από την ανάγνωση του κειμένου, οι μαθητές /μαθήτριες ενημερώνονται από τον/την εκπαιδευτικό για το ιστορικό πλαίσιο συγγραφής του κειμένου.

B. 7. Σχέδιο μαθήματος

1^η - 2^η διδακτική ώρα

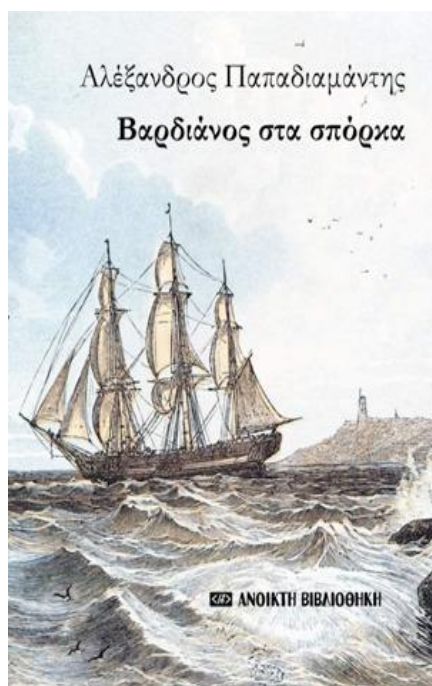
Πριν από την ανάγνωση

Ο / Η εκπαιδευτικός απευθύνεται στην τάξη και ενημερώνει τους μαθητές / τις μαθήτριες για την επιλογή του και τις προσδοκίες που συνδέονται με τη διδασκαλία του έργου. Στη συνέχεια προβάλλει βίντεο με σκηνές από την τηλεοπτική προβολή του με σκοπό να εισάγει τους μαθητές / τις μαθήτριες στο κλίμα της εποχής, ώστε να μπορούν πιο εύκολα να παρακολουθήσουν τα τεκταινόμενα και να ερμηνεύσουν τις συμπεριφορές των ανθρώπων. Παράλληλα, ο διδάσκων / η διδάσκουσα χωρίζει την

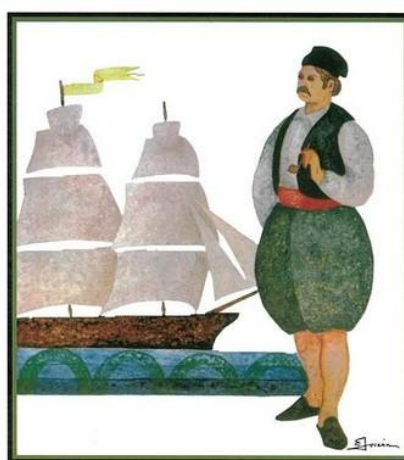
τάξη σε ομάδες ανάγνωσης των 4-5 μαθητών / μαθητριών και, προκειμένου να διαμορφωθεί στην τάξη το κατάλληλο ψυχοπαιδαγωγικό κλίμα για την ανάγνωση του μυθιστορήματος.

Ενδεικτικές ερωτήσεις αφόρμησης

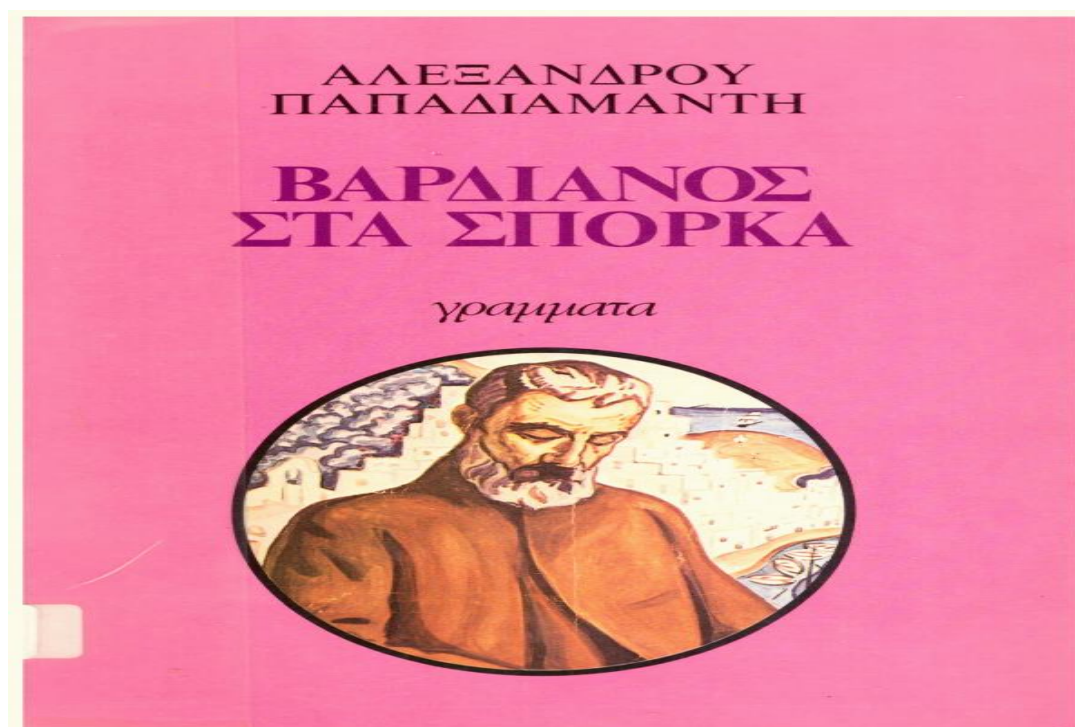
- Τι σας έρχεται στον νου, όταν ακούτε τη φράση «Βαρδιάνος στα σπόρκα»;

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ
ΒΑΡΔΙΑΝΟΣ ΣΤΑ ΣΠΟΡΚΑ
ΚΑΙ ΆΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» Γ.Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.

- Παρατηρώντας τα παραπάνω εξώφυλλα του βιβλίου ποιο πιστεύετε ότι είναι το περιεχόμενο του βιβλίου;
- Ποιο / Ποια από τα εξώφυλλα πιστεύετε ότι ανταποκρίνεται στο περιεχόμενο του έργου;
- Γνωρίζετε άλλα έργα του Παπαδιαμάντη; Ποιο από αυτά προσέλκυσε το ενδιαφέρον σας και για ποιο λόγο;
- Τα δύο πρώτα εξώφυλλα παραπέμπουν στη θάλασσα και το τρίτο στον δημιουργό του έργου. Πώς ερμηνεύετε αυτή την επιλογή του εκδότη;

3^η – 4^η διδακτική ώρα

Πριν από την ανάγνωση

Ο διδάσκων / Η διδάσκουσα ενημερώνει τους μαθητές / μαθήτριες για τον τόπο, τον χρόνο και τα πρόσωπα του μυθιστορήματος. Είναι σημαντικό οι μαθητές / μαθήτριες να κρατήσουν σημειώσεις στο δελτίο ανάγνωσης, ώστε να μουν στο κλίμα της ιστορίας και των προσώπων. Στη συνέχεια διαβάζει το κείμενο και αναθέτει σε όσους / όσες έχουν περισσότερη ευχέρεια στην ανάγνωση να διαβάσουν τα διαλογικά μέρη (επειδή είναι η αρχή, ενδείκνυται να επιλεγούν μαθητές / μαθήτριες που διαβάζουν «καλά», ώστε να μη χαθεί κάτι από το περιεχόμενο του κειμένου.) (ΠΣΛ Οδηγός εκπαιδευτικού, 122).

Διδακτική ενότητα 1^η

«Η Σκεύω σε κατάσταση “ταραχής καρδιάς” και σύγχυσης του νου»

Υπόθεση της ενότητας (για τον / την εκπαιδευτικό)

Ο συγγραφέας μάς συστήνει τη γριά Σκεύω τη Γιαλίνιτσα: γυναίκα με βαθιά θρησκευτική συνείδηση, καλή καρδιά και διάθεση ανεκτική απέναντι σε όλους όσοι τη θεωρούσαν γραφική και ανεπίκαιρη. Ο μεγάλος της καημός ήταν ο γιος της που εργαζόταν ως λοστρόμος στα καράβια, αναντικατάστατη προσδοκία της ο ερχομός του σε μια στιγμή που οι πληροφορίες ανέφεραν ότι η χολέρα είχε απλωθεί στα μέρη της Ανατολής και κατευθυνόταν προς την Ελλάδα. Η Σκεύω ταραχτήκε, όταν είδε στο πέλαγος ένα καράβι αραγμένο ανάμεσα στον Μικρό και στον Μεγάλο Τσουγκριά - νησιάκια, φυτεμένα στη θάλασσα-, γεγονός ασυνήθιστο και παράξενο. Έτσι, τρομαγμένη και από τις «οπτασίες» της Λενιώς της Γαρμπίνα, ξεκίνησε τη διερεύνησή της: έπρεπε να μάθει τι ακριβώς συμβαίνει υποκινημένη από την αγωνία και την ανησυχία της μήπως ο γιος της βρίσκεται μέσα σε αυτό προσβεβλημένος από την αρρώστια.

Σύρριζα εις τον βράχον, απ' επάνω από τον αρσανάν του γερο-Μαθινού, ήτο κτισμένον και το σπιτάκι της γριάς Σκεύως της Γιαλινίτσας. Την πρωίαν εκείνην

άμα εξύπνησεν, εστάθη κι έκαμε τον σταυρόν της εμπρός εις την Παναγίτσαν της, Παναγίτσαν ίσην με το μέτωπον μικράς τριετούς κόρης, μικράν Παναγίτσαν ασημωμένην· της την είχε φέρει ο μακαρίτης ο άνδρας της από την Ρωσίαν, τον καιρόν εκείνον όταν οι ναύται έκαμναν ταξίδια εις την Ρωσίαν και έφερναν καλούδια απ' εκεί· και εμπρός εις το μικρόν εικόνισμα του Αγίου Νικολάου, με το στεφάνι, το Ευαγγέλιον και το επιγονάτιον ασημωμένα, εικόνισμα ίσον κατά το σχήμα με Τετραβάγγελον του κόρφου. Όταν είχε ξεπέσει ο μακαρίτης ο άνδρας της, και από σκούναν, οποίαν είχε πριν, απέκτησε μίαν βάρκαν, διά να ψαρεύει και κουβαλεί ξύλα από το Καλαμάκι και από την Κεχρεάν, δύο απωτέρους αιγιαλούς του τόπου, είχε το εικονισμάτιον τούτο πάντοτε μαζί του εις την βάρκαν, και διετήρει το κανδηλάκι αναμμένον εμπρός εις το εικόνισμα, μέσα εις το μικρό καμαρίνι, πίσω, εις την πρύμνην της βάρκας. Τρεις βάρκες είχαν αλλάξει, εις οκτώ χρόνια, ο αδιαφόρετος, ο καπετάν Γιαλής. Τρεις φορές, ο λιγοζώητος –ν' αγιάσουν τα κόκκαλά του –είχε βουλιάξει, την μίαν φοράν εις το πέλαγος, τας άλλας δύο έπεσεν έξω εις την στερεάν. Τρεις φορές το εικόνισμα, ενώ ήτον πίσω εις το καμαρίνι, με το κανδηλάκι αναμμένο εμπρός, ευρέθη, ενώ αυτός έπλεε κολυμβών να γλυτώσει, εις τον κόρπον του καπετάν Γιαλή, ως να του έλεγε: «Σε σώζω ως Άγιος, σώσε με ως κειμήλιον». Και τότε ο μακαρίτης ησθάνθη ασυνήθη ελαφρότητα εις το κολύμβημα, κι έπλευσεν επάνω εις τα κύματα κι ενίκησε την μανίαν των, κι εγλύτωσε. Κατ' άλλην δε έκδοσιν, η παράδοσις είχαν ούτω: Τας δύο πρώτας φορές, ο καπετάν Γιαλής, πριν πέσει εις το κύμα, εσυλλογίσθη κι έβαλε το εικόνισμα εις τον κόρπον του, το οποίον και τον συνιστά μεγάλως εις την εκτίμησιν των μελλουσών γενεών· την τρίτην φοράν, εξέχασεν ως άνθρωπος, κι εκοίταξε να σωθεί, αφήσας το εικόνισμα εις την τύχην του· αλλά τότε το εικόνισμα ευρέθη μοναχόν του θαυμασίως, εις τον κόλπον του ναυαγού, ως να του έλεγε: «Πού με αφήνεις;»

Αυταί και άλλαι αναμνήσεις ήλθαν την στιγμήν εκείνην εις το πνεύμα της γρια-Σκεύως, ενώ έκαμνε τον σταυρόν της εμπρός εις τα εικονίσματα.

[...]

Είτα εγύρισε της το μικρόν παραθυράκι της, το βλέπον εις την θάλασσαν κι έρριξε βλέμμα εις το πέλαγος, και βλέπει... διότι αν και γριαία είχαν ευτυχώς ακμαίαν την όρασιν, -αντικρύ, ανάμεσα εις τα δύο νησιά τα καλούμενα Μικρός Τσουγκριάς και Μεγάλος Τσουγκριάς – **ω, τι να ιδεί; Ένα καράβι αραγμένο. Το πράγμα την εξέπληξεν.** Ήτο δε ασύνηθες. Συνήθεια δεν ήτο ν' αράζουν εις το

μέρος εκείνο, εις απόστασιν δύο και τριών μιλίων από την πόλιν, τα καράβια όσα κατέπλεον εις τον λιμένα. Ουδ' ήτο καν λιμήν εκεί. Ήτο σχετικώς υπήνεμον το μέρος, αλλ' ήτο έξω σχεδόν του στομίου του λιμένος, και ανάμεσα εις δύο ερημονήσια.

Δεν ήτο μόνον έκπληξις το αίσθημα το οποίον εδοκίμασεν η γραία Σκεύω, αλλά και ταραχή καρδιάς. Την νύκτα εκείνην ακριβώς και την προ της ημέραν, καθώς και όλας τας νύκτας και τας ημέρας, εσυλλογίζετο τον υιόν της, τον μοναχογιόν της, τον Σταύρον της –όστις της είχε μείνει, της και μία ύπανδρος κόρη άκληρος, βακτηρία του γήρατός της. Εικοσαετής, άγαμος, ήτο λοστρόμος μ' έν εντόπιον καράβι. Το καράβι είχε καταπλεύσει από τον Ποταμόν και είχε καταβεί εις την Πόλιν. Το είχε μάθει προ μηνός ότε έλαβε γράμμα. Το καράβι ήτον να καταβεί εις την Άσπρη Θάλασσα, αλλ' ο υιός της δεν ήξευρε να της γράψει, αν ο πλοίαρχος είχε σκοπόν ν' απεράσουν από την πατρίδα ή όχι. Ήλπιζεν της ότι θ' απερνούσαν. Κατόπιν αφού έλαβε το γράμμα και απέρασαν δύο εβδομάδες, ήρχισεν έξαφνα ν' ακούεται χολέρα εις τα μέρη της Αραπιάς και εις το Μισίρι, χολέρα και εις την Ανατολήν και εις την Σμύρνην και αλλού... Είπαν πως πήγε η χολέρα και εις την Πόλιν. Ο Θεός να φυλάξει όλους της χριστιανούς, και δεύτερον το παιδάκι της, εκεί που είναι, καλή του ώρα...

[...]

Δυστυχισμένη χρονιά εκείνη... Εις αυτά τα τελευταία χρόνια είχε αρχίσει να εφαρμόζεται το «Κάθε πέρσι καλύτερα». Η φτώχεια ήτον μεγάλη, η γρίνια ακόμη μεγαλύτερα. Το δε χειρότερον ήτο η ασθένεια... -Ο Θεός να φυλάγει και πάλιν όλον τον κόσμον, και δεύτερον εμάς, τους αμαρτωλούς. –Μεγάλα δεινά, αφορία, πείνα, αρρώστια, όλα μαζί, ηκούοντο. Και ο φόβος τα έκαμνε μεγαλύτερα. Η δε αμαρτία έκαμνε μεγαλύτερον τον φόβον.

Καλή μετάνοια! χριστιανοί. Καλή φώτιση και καλά υστερνά.

Ούτω εκήρυττε και ούτω ελάμβανε το θάρρος να συμβουλευει τας νεωτέρας η γραία Σκεύω. Αλλ' εκείναι, αι περισσότεραι εξ αυτών, αι ανοητότεραι, την επεριγέλων. Και τα παιδιά ακόμη, οι κλήρες αυτού του καιρού, η νέα πλάσις, την εμυκτήριζον, και της εφώναζαν: «Σκεύω Σαβουρόκοφα! Σκεύω Σαβουρόκοφα!»

Σαβουρόκοφα ήτο το παρωνύμιον με το οποίον την είχε προικίσει η αδυσώπητος κακολογία της γειτονιάς. Επειδή ήτο κάπως κοντή και στρογγυλή το σώμα, την επαρωμοίασαν με τους χονδρούς κοφίνους, δι' ων εισκομίζεται η σαβούρα εις τα αμπάρια των αρτίως εκφορτωθέντων πλοίων. Αλλ' αυτή, ως η

καρίνα φέρει τα στραβόξυλα εις τον αρσανάν του γερο-Μαθινού, έφευγεν εν υπομονή τας ιδιοτροπίας, τους χλευασμούς και τους ονειδισμούς όλων. Και δεν απέκαμνε να νουθετεί και να συμβουλεύει εις το καλόν. Εφρόνει ότι ήτο καιρός πλέον να έλθει μετάνοια. Αρκετά δεινά είχαν έλθει εις τον κόσμον και περισσότερα ακόμη ηπείλουν να ενσκήψωσιν. Η αρρώστια δεν ήτο το ελάχιστον εξ αυτών. Και η αρρώστια ηπείλει ήδη πανταχόθεν να εισβάλει.

[...]

Η γειτόνισσα η Λενιώ η Γαρμπίνα, μία γραία ήτις συνήθιζε συχνά να βλέπει οπτασίας, είχεν ιδεί εφέτος πάλιν μίαν φοβεράν, ολοφάνερα, με τα μάτια της. Τρεις γυναίκες με τα μαύρα είχαν παρουσιασθεί, ημέρα μεσημέρι, εις το σταυροδρόμιον, σιμά εις την οικίαν της. Η πρώτη τούτων ήτο μαύρη, κατάμαυρη το πρόσωπον, η δευτέρα ήτο κίτρινη φλωρί, η τρίτη ήτο κόκκινη κρεμίζι. Κανείς δεν τας εγνώριζεν, αν και ολίγοι τας είδον, και ήτο προφανές ότι ήτο οπτασία, όραμα υπερφυσικόν. Τας είχεν ιδεί αυτή η Λενιώ η Γαρμπίνα, η γειτόνισσά της, η Ζαχαρού η φουρνάρισσα και μία επταετής κορασίς, η Δεσποινιώ, η θυγάτηρ της Πεπερούς. Ήτο πρόδηλον ότι η πρώτη των τριών εξωτικών γυναικών, η μαύρη, ήτο η Πανούκλα, η δευτέρα, η κίτρινη ήτο βεβαίως η Χολέρα, και η άλλη, η κόκκινη, ήτο χωρίς άλλο η Οστρακιά. Είχαν έλθει εις το χωρίον μυστηριωδώς, ίσως διά να δώσουν είδησιν ότι δεν είναι μακράν. Ίσως να ήτο και διά καλόν, εσχολίαζεν η γραία Σκεύω, διά να λάβουν είδησιν οι χριστιανοί και σπεύσωσι να μετανοήσωσιν. Αλλά και η Ολυμπιάς, η καλόγρια, η εκκλησιάρχισσα του ναού της Παναγίας, έβλεπε διαφόρους οπτασίας καθ' ύπνον, κι εσυμβούλευεν όλας τας γυναίκας να μετανοήσωσι.

Γεμάτη από τους λογισμούς τούτους, έβλεπεν η γραία Σκεύω το καράβι το αραγμένον μακράν εκεί, ανάμεσα εις τα δύο νησιά, και ηπόρει πού ευρέθει εκεί. Της εφαινετο ως συνέχεια της οπτασίας, την οποίαν είχεν ιδεί η Λενιώ η Γαρμπίνα. «Ίσως από το καράβι αυτό, εσυλλογίσθη ως εν ονείρω η γρια-Σκεύω, να ξεμπαρκάρισαν οι τρεις γυναίκες που είδε προχτές η γειτόνισσα, το Λενιώ». Ύστερα, ως να εξύπνησεν αποτόμως, ευθύς πάλιν εσυλλογίσθη ότι, αι τρεις εκείναι γυναίκες, αφού ήσαν έξω απ' εδώ, δεν είχαν ανάγκην κανενός караβιού, από το οποίον να ξεμπαρκάρουν. Και επειδή ήκουσεν εκείνην την στιγμήν τον εύθυμον κρότον της σκεπάρνης του ναυπηγού, κάτω εις τον αιγιαλόν, εσυλλογίσθη να ερωτήσει τον γερο-Μαθινόν να μάθει, και κύψασα έξω του παραθύρου εφώναξε:

- Γείτονα, μαστρο-Δημήτρη!

Απότομος διακοπή του κρότου της σκεπάρνης της έδωκεν είδησιν ότι ο ναυπηγός ήκουσε την φωνήν της. Τω όντι, ο γερο-Μαθινός, όστις εφάινετο αντικρύ εις τα πρόθυρα του αρσανά, κύπτων επί της άμμου και πελεκών, είχεν ανακύψει, και θέσας την χείρα περί την οφρύν, έβλεπεν άνω εις τον βράχον.

- Γείτονα, μαστρο-Δημήτρη, επανέλαβεν η Σκεύω, ποιο είν' εκείνο το καράβι;

Ο γερο-Μαθινός, όστις ουδόλως είχεν ιδεί το καράβι, ίσως διότι δεν έβλεπεν αρκετά μακράν, και την στιγμήν εκείνην τον εθάμβωνεν ο ανατέλλων ήλιος, ίσως και διότι η άκρα του λαιμού των Πλακών, λοξεύουσα ολίγον προς τα νοτιανατολικά, έκρυπτεν από τους οφθαλμούς του το πλοίον, απήντησεν ως ηχώ:

- Καράβι!

Η γραία Σκεύω επανέλαβε:

- Το καράβι, που είναι αντίκρυ, ανάμεσα στα δυο νησιά!

- Δεν ξέρω κανένα καράβι, απήντησε διά μορμυρισμού ο γερο-Μαθινός.

Η θεια-Σκεύω δεν ήκουσε τι είχεν ειπεί, κι εξηκολούθησε να φωνάζει:

- Το καράβι, μαστρο-Δημήτρη, εκεί αντίκρυ είν' αραμένο. Πότε ήρθε; Και γιατί ν' αράζει εκεί;

Ο γερο-Μαθινός επανέλαβεν:

- Εδώ δεν έχει καράβια, έχει βάρκες.

Εννοών βεβαίως εκείνας τας οποίας εναυπήγει αυτός.

Η Σκεύω ενόησεν ότι ο γέρων ναυπηγός δεν είχεν ιδεί το ορμούν ανοικτά προς το πέλαγος πλοίον, αλλ' ουχ ήττον έκαμε τελευταίαν απόπειραν.

- Δεν είναι κανένα απ' τα παιδιά μέσα στον ταρσανά, να ρωτήσω για το καράβι;

Αλλ' ο γερο-Μαθινός είχε κύψει εκ νέου εις το έργον του, και ήρχισε να πελεκά το στραβόξυλον.

Η Σκεύω έμεινεν εις το παράθυρον, εξακολουθούσα να κοιτάζει απλήστως προς το πέλαγος. Ητοιμάζετο δε ν' αποσυρθεί, και ωρίμαζε νοερώς το σχέδιόν της, τίνι τρόπω να λάβει πληροφορίας. Την ιδίαν στιγμήν, εις των υιών του γερο-Μαθινού, όστις ευρίσκετο εντός του κτιρίου, εξήλθε του αρσανά και ανέβλεψε προς τον οικίσκον της γραίας Σκεύως.

- Γιώργο, παιδί μου, του εφώναξεν η γραία, είδες εκείνο το καράβι;

Ο νέος ανέβη εις έν ύψωμα, έβαλε την χείρα του προσκόπιον εις τους οφθαλμούς, κι εκοίταξε.

- Πρέπει να ήρθεν απόψε κι άραξε, απήντησεν· εψές το βράδυ δεν ήτον φτασμένο.

- Και γιατί ν' αράξει εκεί; ηρώτησεν η Σκεύω.

- Είπαν πως θελά κάμουν τον Τσουγριά λαζαρέτο, απήντησεν ο Γιώργος.

- Τότε το καράβι είναι σπόρκο;

- Χωρίς άλλο είναι σπόρκο.

- Και το γνωρίζεις ποιο είναι;

- Δεν είναι δικό μας, απήντησεν ο Γιώργος.

Και αφού είπε τούτο, κατέβη από το ύψωμα, και επανήλθεν εις το ναυπηγείον του.

Εις την γραίαν Σκεύω δεν ήρκεσαν αι πληροφορίες αύται, αλλ' απεφάσισεν ευθύς να καταβεί εις τον Κάτω Μαχαλάν, διά να ερωτήσει και μάθει τα τρέχοντα. Είχεν υποπτευθεί κατ' αρχάς ότι το πλοίον εκείνο ήτο αυτό το εντόπιον βρίκιον, μέσα εις το οποίον ευρίσκετο ως λοστρόμος ο υιός της. Αλλ' εάν ήτο πράγματι εκείνο, το οξύ βλέμμα του νεαρού ναυπηγού θα το ανεγνώριζε, και ο υιός του γερο-Μαθινού δεν είχε προφανώς κανέν συμφέρον διά να κρύψει την αλήθειαν από την γηραιάν γειτόνισσάν του. Ουχ ήττον η Σκεύω ήτο ανήσυχος, και κάτι της έλεγεν ότι θα λάβει ταχέως ειδήσεις.

Η γραία ησχολήθη επί δύο ώρας εις οικιακά έργα·είτα εσηκώθη, εξήλθεν, εκλείδωσε την πόρταν της, και εκίνησε να υπάγει εις την κάτω συνοικίαν της πόλεως. Αλλά δεν είχε προχωρήσει ολίγα βήματα, και σχεδόν δεν είχε πλέον ανάγκην να υπάγει μακρύτερα.

Κατά την ανάγνωση

Δραστηριότητες [ατομικές ή ομαδικές]

Δραστηριότητα 1^η

Να διερευνήσετε τον ρόλο της μνήμης – των αναμνήσεων στο απόσπασμα «Σύρριζα ... εις τα εικονίσματα». Πώς αυτή - αυτές συνδέονται με την κατάσταση στην οποία βρίσκεται τώρα η Σκεύω της Γιαλινίτσας;

Δραστηριότητα 2^η

Πώς συνδέεται η ερώτηση «- ω, τι να ιδεί; ένα καράβι αραγμένο. Το πράγμα την εξέπληξεν» με την υπόθεση του έργου;

Δραστηριότητα 3^η

Ποιο γεγονός προκάλεσε την έκπληξη της ηρωίδας και για ποιον λόγο;

Δραστηριότητα 4^η

Πώς συνδέεται η «οπτασία» της Λενιώς Γαρμπίνα με την υπόθεση του έργου;

Δραστηριότητα 5^η

Πώς ερμηνεύουν οι γυναίκες που είδαν την «οπτασία» ή άκουσαν για αυτήν; Πώς δικαιολογείτε την προσέγγισή τους;

Δραστηριότητα 6^η

Στο απόσπασμα που διαβάσατε η Σκεύω φαίνεται ιδιαίτερα ανήσυχη. Ποιοι είναι οι λόγοι της ανησυχίας της;

Δραστηριότητα 7^η

Ύστερα από τον διάλογο της Σκεύως με τον γιο του γέροντα Μαθινού η ανησυχία της έπρεπε λογικά να υποχωρήσει. Συνέβη όμως το αντίθετο. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, συνέβη αυτό;

Μετά την ανάγνωση

Δραστηριότητα 1^η

«Καλή μετάνοια! χριστιανοί. Καλή φώτιση και καλά υστερνά».

Ούτω εκήρυττε και ούτω ελάμβανε το θάρρος να συμβουλεύει τας νεωτέρας η γραία Σκεύω. Αλλ' εκείναι, αι περισσότεραι εξ αυτών, αι ανοητότεραι, την επεριγέλων. Και τα παιδιά ακόμη, οι κλήρες αυτού του καιρού, η νέα πλάσις, την εμυκτήριζον.

α. Με αφορμή το παραπάνω απόσπασμα, να γράψετε ένα κείμενο (200 περίπου λέξεων) αναφορικά με την προτροπή της Σκεύως προς τους ανθρώπους να μετανοήσουν. Σχετίζετε την προτροπή της με την πεποίθησή της για την προέλευση της αρρώστιας;

β. Να δικαιολογήσετε τον χαρακτηρισμό «ανοητότεραι» που αποδίδει ο συγγραφέας στις άλλες γυναίκες και τον χαρακτηρισμό «οι κλήρες αυτού του καιρού, η νέα πλάσις» που αποδίδει στα παιδιά.

Δραστηριότητα 2^η

Γράψτε στο Συγγραφικό Σημειωματάριό σας τα πρώτα συναισθήματα που σας προκαλεί το απόσπασμα του κειμένου που διαβάσατε. Ανταλλάξτε ανά δυάδες τις προσδοκίες σας για τη συνέχεια.

5^η – 6^η διδακτική ώρα

Πριν από την ανάγνωση

Ο / Η εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές τις μαθήτριες να θυμίσουν τι συνέβη συνοπτικά στην προηγούμενη ενότητα και σε ποιο σημείο είχαμε μείνει. Στη συνέχεια διαβάζει τα αφηγηματικά μέρη του κειμένου.

Διδακτική ενότητα 2^η

«Η προετοιμασία για την αντιμετώπιση της χολέρας και η αντίδραση της Σκεύως»

Υπόθεση της ενότητας (για τον / την εκπαιδευτικό)

Οι επίσημες αρχές έπρεπε να προετοιμαστούν για τον περιορισμό της απειλής που έχει αρχίσει να ρημάζει τη ζωή των ανθρώπων και προβαίνουν σε διαδικασίες που μόνο κατ' ευφημισμό χαρακτηρίζονται διαφανείς: γίνεται δημοπρασία, προκειμένου να αναδειχθούν εκείνοι που θα αναλάβουν να κατασκευάσουν τα παραπήγματα για την υποδοχή των ασθενών, αλλά σε ένα κράτος που νοσεί και αυτό από παθογένειες ετών η απόφαση είναι προειλημμένη. Η Σκεύω αντιμετωπίζει το γεγονός με σκεπτικισμό, καθώς αντιλαμβάνεται ότι, αν ο γιος της έχει νοσήσει, θα φιλοξενηθεί υποχρεωτικά σε αυτές τις κατασκευές. Οι υποψίες της επιβεβαιώθηκαν λίγο αργότερα, όταν ένα μικρό παιδί –από μικρό και από τρελό μαθαίνεις την αλήθεια!» της ανακοίνωσε με μοχθηρία ότι ο Σταύρος ήταν άρρωστος από χολέρα.

Την ημέραν εκείνην ο Γεράσιμος Δ. Γερασίμου είχε σπουδαίαν συζήτησιν προς τον Ανθέμιον Δουκαΐδην, πρώην εμποροράπτην, και νυν δικολάβον. Αμφότεροι ήσαν απύλωτα στόματα. Ηδύναντο να φωνάζωσι συγχρόνως και οι δύο επί ώρας, χωρίς ν' απαντώσιν εις τα επιχειρήματα αλλήλων, ακολουθούντες μόνον την σειράν των ιδίων συλλογισμών των. Ήτο μονόλογος εν διπλώ μάλλον ή διάλογος. Απετείοντο μετά χειρονομιών και επαφών των βραχιόνων και των ώμων, προς τους ακροατάς μάλλον ή προς αλλήλους. Και οι ακροαταί δυσκόλως ηδύναντο να εννοήσωσι, διότι δεν ήξευρον απ' αρχής τίποτε. Επρόκειτο περί εργολαβίας, περί ξυλείας, περί κατασκευής παραπηγμάτων, και περί καθάρσεως διά τους επιβάτας των καταπλεόντων πλοίων. Τόσον μόνον ενόησαν αμυδρώς. Εκάτερος είχε τον υποψήφιόν του ξυλέμπορον και τον υποψήφιόν του αρχιτέκτονα. Και εκάτερος τον υπεστήριζε διά φωνών μέχρι διαρρήξεως του λάρυγγός του, μέχρι διασπαραγμού των ώτων των ακροατών.

Τέλος ευηρεστήθη να φθάσει ο κυρ υγειονόμος. Κατόπιν του έφθασεν ο κυρ δήμαρχος, ο κυρ ειρηνοδίκης και ο επιστάτης του λοιμοκαθαρηρίου. Οι θεαταί είδον τότε και ενόησαν ότι επρόκειτο περί μειοδοτικής δημοπρασίας. Αλλά μόλις επρόφθασαν να το εννοήσωσι, και ηκούσθη η φωνή του κήρυκος «Κατεκυρώθη»

κτλ. Εφαίνεται ότι ήσαν «κατακυρωμένα» εκ των προτέρων, και ότι όλα εγίνοντο απλώς διά τον τύπον. Οι αρμόδιοι υπέγραψαν το πρωτόκολλον, ο ειρηνοδίκης, ως αντιπρόσωπος της διοικητικής αρχής, ενέκρινεν οριστικώς το αποτέλεσμα επί τόπου, διά το κατεπείγον, οι τέσσαρες ηλιοκαείς και γυμνόστερνοι λεμβούχοι εσηκώθησαν από το κεφαλόσκαλον κι έτρεξαν εις την ξυλικήν, οι τρεις κυρτοί βραχύσωμοι, απογοητευθέντες έπαυσαν να φέρωσι γύρους κι εζήτουν εις μάτην να βοηθήσωσιν εις την επιβίβασιν των δοκών και σανίδων. Οι λεμβούχοι τους απώθησαν, λέγοντες ότι δεν είχαν ανάγκην των εκδουλεύσεών των, και ο αντικρύ εξηπλωμένος μεγαλόσωμος γεννάδας, ο αρχηγός της συντεχνίας, τους έστειλε τελευταίον σκώμμα, λέγων: «Δε σας το 'λεγα εγώ;»

Ούτοι ήσαν αχθοφόροι, οίτινες επέμενον να πιστεύωσιν ότι η ξυλεία, αφού είχαν εκφορτωθεί επί της αποβάθρας, ήτο προωρισμένη να μεταφερθεί εντός της πολίχνης. Αλλά ο αρχηγός της συντεχνίας, όστις ήτο πολύ σοφώτερος, τους είχε προειπεί ότι μάτην επερίμεναν, και ότι η ξυλεία, καθώς ηξεύρει αυτός (και τούτο το έλεγε μυστηριωδώς) θα μεταφερθεί οπίσω πάλιν διά θαλάσσης.

Εκ δευτέρου ήχησε το σφυρίον του κήρυκος, και ηκούσθη πάλιν το «Κατεκυρώθη». Αύτη ήτο δευτέρα δημοπρασία. Την πρώτην φοράν επρόκειτο περί προμηθείας ξυλείας, και εκ δύο εμποροπλοιάρχων, οίτινες είχαν φέρει ξυλικήν με τα πλοία των, επροτιμήθη ως έχων «τας καλύτερας συστάσεις» ο εις. Την δευτέραν φοράν επρόκειτο περί εργολαβίας προς κατασκευήν παραπηγμάτων, και μεταξύ τριών ή τεσσάρων ανταγωνιστών, επροτιμήθη πάλιν εις, ως «παρέχων όλας τας ευκολίας». Εις την μίαν περίπτωση, και αν ο δεύτερος επρόσφερεν ευθηνότερον το πράγμα, δεν θα ήτο δεκτός, διότι είναι «κατεπείγον» και διότι «κατεκυρώθη». Εις την άλλην περίπτωση ήτο γνωστόν ότι ουδείς αρχιτέκτων θα κατήρχετο τόσον χαμηλά, διότι ίσως να είχαν ίχνη τινά ευσυνειδησίας εις την εργασίαν του.

Τα πράγματα ήλθαν τόσον ραγδαία και απροσδόκητα, ώστε κανείς σχεδόν των παρεστώτων εν τη αγορά δεν ενόησε τίποτε. Ακόμη ολιγώτερον ενόησαν αι γυναίκες αι συνηθροισμένοι εις την οικίαν της γραίας Γερακίνας, ων δύο προέκυπτον διά του παραθύρου, και άλλαι τρεις εκοίταζον διά της θύρας. Αλλά αι εκ του ασθενούς φύλου έχουσι τούτο το πλεονέκτημα, ότι όχι μόνον χρωματίζουνσιν, αλλά και μεταπλάττουσι διά της φαντασίας παν το πραγματικόν, αναπληρούσαι το ελλείπον, και αι πελάτιδες της γραίας Γερακίνας, βλέπουσαι μόνον, ήσαν ικαναί να φαντάζωνται και να προσθέτωσι και να βεβαιώσι πράγματα,

τα οποία ουδέποτε είχαν συμβεί. Ότι είναι παράδοσις εν τη ιστορία, ό,τι έχει την χροιάν του θρύλου και της φήμης, από γυναικείαν φαντασίαν βεβαίως εξήλθεν.

Η γραία όμως Σκεύω, επειδή είχε σπουδαίον ενδιαφέρον και όχι ματαίαν πολυπραγμοσύνην και περιέργειαν, δεν ηρκείτο εις τας εικασίας των ομοφύλων της, οίας ηδύνατο να σχηματίσει και αυτή, εάν ήθελε, και πολύ πιθανωτέρας. Αλλ' εσυλλογίζετο τον υιόν της, τον γιούκα της, τον μονάκριβόν της, τον πάπον της, τον σταυραετόν της, όστις επεριμένετο να φθάσει, όστις θα έμενεν επί ημέρας εις την καραντίαν, και διά τούτο αυτή επεθύμει να μάθει, να γνωρίσει ό,τι πραγματικώς συνέβαινε.

Διά συγγενικής προσλιπαρήσεως έπεισε την γρια-Γερακίνα να εξέλθει εις την θύραν, και να κοιτάξει όπως εύρει κάποιον, εις τον οποίον να έχει θάρρος διά να τον ερωτήσει.

[...]

Η Γερακίνα επροχώρησεν αποφασιστικώς προς το μέρος, όπου εγίνετο η δημοπρασία, και η Σκεύω εξελθούσα εστάθη επί της μικράς βαθμίδος, έξω του κατωφλίου. Η πρώτη εκοίταξε να ιδει κανένα οικείον να τον φωνάζει. Αλλ' όλοι οι παρόντες εκεί ίσταντο προσηλωμένοι περί την τράπεζαν της μειοδοσίας.

Επί τινα λεπτά της ώρας η γραία ίστατο διστάζουσα, βλέπουσα και αυτή προς το μέρος της δημοπρασίας, ανατολικώς. Είτα στρέψασα τυχαίως την κεφαλήν προς τα δεξιά, παρετήρησε τον μπάρμπ' Αναγνώστην τον καφετζήν, όστις ήτο εις των μακρινών συγγενών της. «Να ποιον πρέπει να ρωτήσω, αγκαλά... δε θα ξέρει πολλά πράγματα». Είπε και επλησίασεν εις το παράθυρον του καφενείου, έσωθεν του οποίου ίστατο ο αγαθός γέρων.

- Δε μου λες, Αναγνώστη, του λέγει, τι τρέχει σήμερα, και γιατί γίνεται όλο αυτό το νταβατούρι;

- Δημοπρασία θαρρώ πως κάνουνε, απήντησε μεθ' ετοιμότητος ο μπάρμπ' Αναγνώστης.

- Πως κάνουνε δημοπρασία το βλέπω, μα σε τι απάνου;

- Δε βλέπεις; Απάνου στο τραπέζι εκεί, απήντησεν ο καφετζής.

Η θεια-Γερακίνα υπέθεσεν ότι κάτι είχαν επάνω στο τραπέζι, και έστρεφεν αποτόμως την κεφαλήν. Αλλά το πλήθος έκρυπτεν από τους οφθαλμούς της την τράπεζαν, ως και τους υπαλλήλους.

Ευτυχώς την στιγμήν εκείνην, ο κορυφαίος των βαστάζων, όστις ήτο εξηπλωμένος επάνω εις την μπαγκέταν, έξωθεν του καφενείου, απεφάσισε ν'

ανασηκωθεί ολίγον από την θέσιν του και ακούσας την συνομιλίαν του καφετζή και της γραίας, έσπευσε να λάβει μέρος.

- Βγάζουνε στη δημοπρασία την ξυλική για τα παραπήγματα, είπε.

- Ποια παραπήγματα; είπεν η θεια-Γερακίνα.

- Να, παράγκες θα φτιάσουνε μέσα στον Τσουγκριά.

Και επειδή από το πρωί επεθύμει να εύρει άνθρωπον διά να διηγηθεί ό,τι ήξευρε, και δεν είχε εύρει κανένα, διότι οι «δικοί του ήσαν όλοι ντουβάρια», έλεγεν, εννοών τους συναδέλφους του αχθοφόρους, ήρχισεν ευθύς να διηγείται, χαρτί και καλαμάρι, εις την θεια-Γερακίναν, όσα ε γνώριζε, κατά το μάλλον και ήττον ακριβή. Επειδή η χολέρα εθέριζε κόσμον εις τα μέρη της Τουρκιάς, η ελληνική Κυβέρνησις είχε διατάξει να γίνεται αυστηροτάτη η καραντίνα. Εκτός του υπάρχοντος λαζαρέτου εις την νήσον, διετάχθη να γίνει προσωρινόν έκτακτον λαζαρέτον η ερημόνησος Τσουγκριάς, ανατολικομεσημβρινώς κειμένη, παρά το στόμιον του λιμένος. Το έκτακτον τούτο λαζαρέτον ωνόμαζόν τινες λοιμοκομείον, ενώ το άλλο, το σύνηθες, ήτο το λοιμοκαθακτήριον. Εις το λοιμοκομείον θα έμενον τα πλοία και οι επιβάται εικοσιμίαν ημέρας, εις το λοιμοκαθακτήριον άλλας ένδεκα. Το όλον τριανταδύο ημέρας καραντίνα.

[...]

Αληθινά, δεν της εκαλοφάνη της γριάς Σκεύως, όταν έμαθε την νέαν είδησιν, ότι ο υιός της έμελλε λοιπόν, όταν έλθει –διότι θα ήρχετο, σίγουρα, αυτό η γριά-Σκεύω το επίστευεν ακραδάντως –να διατρίψει είκοσι μίαν ημέρας εις τον Τσουγκριάν, και άλλας ένδεκα εις τα Λαζαρέτα, σωστάς τριανταδύο ημέρας καραντίνα.

[...]

Τώρα θα εχρειάζετο να κάμει φτερά, διά να υπάγει εις τον Τσουγκριάν, εις την νήσον της Ευαγγελίστρας, προς το πέλαγος, διά να φέρει το καλαθάκι της εις τον υιόν της. Θα εχρειάζετο να κάμει θαύμα η Παναγίτσα της, η μικρά της ασημωμένη και μαλαμοκαπνισμένη Παναγίτσα, διά να της δώσει την δύναμιν να περιπατήσει απάνω εις το κύμα, βαστάζουσα το μικρόν εύπλεκτον καλαθάκι της διά να το φέρει εις τον υιόν της, προς ανακούφισιν της στενοχωρίας του εις την καραντίναν. Διότι οι πορθμείς και οι λεμβούχοι, οι άνθρωποι αυτού του καιρού, θα την έσκωπτον σκληρώς και θα την επεριγέλων, εάν τους παρεκάλει να την πάρωσιν εις την φελούκαν των, όπως την φέρωσιν εις τον Τσουγκριάν, να ίδει από μακράν τον υιόν της.

Δεν της εκαλοφάνη βέβαια... αλλά πόσον περισσότερο της εκακοφάνη όταν το βράδυ, επανερχομένη από της εξαδέλφης της, της Γερακίνας, γεμάτη από λογισμούς και υποψίας, ενώ ανέβαινε το λιθόστρωτον το φέρον εις την επάνω γειτονιά, πατούσα σιγά-σιγά, ελαφρά-ελαφρά, με όλα τα εξηνταπέντε χρόνια της, από λιθάρι εις λιθάρι, από στενόν εις στενόν, από γωνίαν εις γωνίαν, διά του παραθαλασσίου δρόμου πέραν της αγοράς, πόσον της εκακοφάνη όταν μία βαρκούλα, η οποία είχε κατεβάσει το πανάκι της και ήρχετο με τα κωπία προς την άμμον, επλησίασε μέχρι βολής τουφεκίου εις τον παραθαλάσσιον ανηφορικών δρόμον, δι' ου ανέβαινεν αυτή, επλησίασεν φέρουσα τρεις επιβάτας, ένα ηλικιωμένον, και δύο παιδιά, και όταν έν των παιδιών, μία κλήρα, η πλάσις αυτού του καιρού τής εφώναξε σκληρώς:

- Θεια-Σαβουρόκοφα! ο γυιός σου είναι άρρωστος στον Τσουγκριά, από χολέρα!

Κατά την ανάγνωση

Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 1^η

Εντοπίστε τα μέρη της ενότητας στα οποία υπάρχει αφήγηση, περιγραφή, διάλογος, σχόλιο-κρίση του αφηγητή και σημεία στα οποία ο αφηγητής μεταφέρει τα λόγια των ηρώων του σε πλάγιο λόγο. Ποιος από τους παραπάνω τρόπους κινεί περισσότερο το ενδιαφέρον σας και γιατί;

Δραστηριότητα 2^η

Να σημειώσετε τα σημεία της ενότητας τα οποία απηχούν τις αντιλήψεις του συγγραφέα (ίσως και των ανθρώπων της εποχής) για τη γυναίκα.

Δραστηριότητα 3^η

Ο συγγραφέας σχολιάζει με ειρωνική διάθεση κάποιες από τις καθημερινές συνήθειες των ανθρώπων στο μικρό νησί της Σκιάθου. Ποια γλωσσικά στοιχεία τεκμηριώνουν αυτή την εκτίμηση;

Δραστηριότητα 4^η

Κατά την ανάγνωση, σημειώνετε στο βιβλίο σας σημεία του κειμένου στα οποία ο αφηγητής εκφράζει γνώμη, κρίση ή σχολιάζει τα όσα συμβαίνουν. Τι περιεχόμενο και ύφος έχουν τα σχόλια που εντοπίσατε; Πιστεύετε ότι εκφράζουν απόψεις του ίδιου του συγγραφέα;

Δραστηριότητα 5^η

Κατά την ανάγνωση, σημειώνετε στο βιβλίο σας τα πρόσωπα που εμφανίζονται στην ενότητα. Τι παρατηρείτε; Ποια πρόσωπα θεωρείτε ότι πρωταγωνιστούν;

Μετά την ανάγνωση

Δραστηριότητα 1^η

Ο Παπαδιαμάντης κάνει σαφείς νύξεις για πράξεις που μαρτυρούν τη διαφθορά των αρχών και των φορέων της διοίκησης. Να γράψετε ένα κείμενο (200 περίπου λέξεων) στο οποίο θα αναφέρεστε στους υπαινιγμούς του συγγραφέα και θα εκφράζετε την προσωπική σας άποψη για το θέμα που θίγει.

Δραστηριότητα 2^η

«Δε μου λες, Αναγνώστη ... Τσουγκριά»: Να μετατρέψετε τον διάλογο σε αφήγηση. Αν θέλετε, μπορείτε να προσθέσετε και δικό σας κείμενο, προκειμένου να

7^η – 8^η διδακτική ώρα

Πριν από την ανάγνωση

Ο / Η εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές τις μαθήτριες να θυμίσουν τι συνέβη συνοπτικά στην προηγούμενη ενότητα και σε ποιο σημείο είχαμε μείνει. Στη συνέχεια διαβάζει τα αφηγηματικά μέρη του κειμένου.

Διδακτική ενότητα 3^η

«Η Χολέρα αφορμή για να αναδειχθεί η ανικανότητα του κράτους και η αγριότητα των ανθρώπων»

Υπόθεση της ενότητας (για τον / την εκπαιδευτικό)

Η χολέρα ήρθε και η ελληνική κυβέρνηση έπρεπε να αντιδράσει. Το έκανε με τρόπο πρόχειρο, δείγμα της ανικανότητάς της να διαχειριστεί σοβαρές κρίσεις. Τα πράγματα έγιναν χειρότερα, όταν άνθρωποι δε δίσταζαν να εκμεταλλεύονται τη δυστυχία των άλλων και κερδοσκοπούσαν απροκάλυπτα και προκλητικά.

Ήλθε το 1865, και η χολέρα εκομίσθη το θέρος εις την ανατολικήν Ευρώπην, πιθανώς, όπως πάντοτε, διά των μουσουλμάνων προσκυνητών της Μέκκας. Αι δύο «μεγάλαι μουσουλμανικαί δυνάμεις», η μία με το χρυσοφόρον ινδικόν κράτος της, η άλλη με τας προσοδοφόρους της κτήσεις εν Αλγερία, δεν απεφάσισάν ποτε να θέσωσι περιορισμούς τινας εις τα ταξίδια των μωαμεθανών υπηκόων των, και δεν εύρον ποτέ συμφέρον να βιάσωσι την Πύλην όπως εφαρμόσει τελεσφόρα υγειονομικά μέτρα εις την κοιτίδα του μωαμεθανισμού εν Αραβία. Η ταλαίπωρος Ανατολή υπήρξε και τότε, ως τώρα και πάντοτε, υπό τε γεωγραφικήν και κοινωνικήν, υπό πολιτικήν και θρησκευτικήν έποψιν, άφρακτος αμπελών. Αλλ' ο Χριστός ομιλεί περί τινος μελλούσης ημέρας, ότε θα έλθει ο κύριος του αμπελώνος.

Εναντίον της χολέρας του 1865 διετάχθησαν εν Ελλάδι μακραί και αυστηραί καθάρσεις. Τότε τα νεόκτιστα λοιμοκαθατήρια του τόπου δεν ήρκεσαν πλέον και δεν εκρίθησαν κατάλληλα διά τον σκοπόν των καθάρσεων, και διετάχθη προς τοις άλλοις να συσταθεί έκτακτον λοιμοκαθατήριον επί της ερημονήσου Τσουγκριά. Τας πρώτας ημέρας του Αυγούστου είχαν καταπλεύσει ολίγα πλοία. Μετά δύο ή τρεις ημέρας ο αριθμός των κατάπλων εδιπλασιάσθη.

Την επομένην εβδομάδα είχαν έλθει πλείονα των 30 μεγάλων ιστιοφόρων, και πάμπολλα μικρά καΐκια. Περί τα μέσα του Αυγούστου, ο αριθμός των βρικίων, και μεγάλων σκουνών, των καθαριζομένων περί την νήσον Τσουγκριάν, ανήλθεν εις πενήτηκοντα, και τα μικρά καΐκια υπερέβησαν τα εκατόν. Τα εκατόν πενήτηκοντα

ταύτα πλοία είχαν φέρει πλείονας των τρισχιλίων επιβατών, εκτός του αριθμού των πληρωμάτων. Έξω, εις τον Τσουγκριάν μεγάλη δραστηριότης επεκράτει. Ο μαστρο-Στάθης ο Χερχέρης, όστις είχε αναλάβει την κατασκευήν των παραπηγμάτων, είχε αρχίσει μετά ζήλου την εργασίαν του. Είχε συναινέσει χάριν της εργασίας, να «σπορκαρισθεί» εκουσίως, ήτοι να συγκοινωνήσει εξ ανάγκης με τους εν καθάρσει και μετάσχει και αυτός της καθάρσεως. [...]

Πολλοί των ταξιδιωτών επροτίμων να μένωσιν επί των πλοίων, εις τα οποία άλλως θα εστενοχωρούντο να μένωσι περισσότερον. Γυναίκες, παίδες και κοράσια υπέφερον επί των πλοίων, αν και ήσαν ηγκυροβολημένα ταύτα.

Πάμπολλαι ελληνικαί οικογένειαι είχαν έλθει εσπευσμένως επί του πρώτου ελληνικού ιστιοφόρου το οποίον ηδυνήθησαν να εύρωσιν, ολίγαι οικογένειαι δυτικών και λεβαντίνων, καί τινες εβραϊκαί. Πολλοί των πλοιάρχων εξήσκουν την φιλανθρωπίαν με το αζημίωτον, επιβιβάζοντες εις τα σκάφη των όσον το δυνατόν πλείονας επιβάτας.

Όπως συμβαίνει πάντοτε εν καιρώ πανικού φόβου, μέγας συνωστισμός και σπουδή αλόγιστος και τυφλή φυγή είχαν επέλθει. Ο πρώτος σαστισμός της φυγής είχε συναντήσει δεύτερον σαστισμόν, τον σαστισμόν των επειγόντων μέτρων εις τα ελληνικά παράλια. Έξω εις την πολίχνην αι τοπικαί αρχαί είχαν εκτελέσει την προμήθειαν του υλικού και την συμφωνίαν της κατασκευής των προσωρινών καταλυμάτων. Μέσα εις την ερημόνησον, ο μαστρο-Στάθης ο Χερχέρης επιλοτιμείτο να κατασκευάσει πολλά παραπήγματα εις μίαν ημέραν και κατεσκεύασεν εντός δύο εβδομάδων πλείστα ημιτελή. Πέταυρον μισοκαρφωμένον, αποσπώμενον την νύκτα, από το φύσημα της αύρας, έπιπτεν εις την κεφαλήν της μισοκοιμισμένης γυναικός και του πιπιλίζοντος την θηλήν της βρέφους εις το πλευρόν της.

Στύλος μισοεμπεπηγμένος εις το αμμώδες έδαφος, θιχθείς από τον τανυόμενον πόδα του ρέγγοντος υπτίου ανδρός, έπιπτεν ομού με όλον το παράπηγμα, και επλάκωνε την κοιμωμένην οικογένειαν, πλησίον του βάλτου, εις την παραλίαν. Γογγυσμοί και θρήνοι ήρχισαν ν' ακούωνται εδώ κι εκεί. Η τερπνή, η πρασινίζουσα πευκόφυτος και ελαιόφυτος νήσος, εφαιέτο ως μικρά γωνία πρώην ερημικού παραδείσου, εις ην επέδραμον αίφνης δαίμονες οδηγούντες κολασμένας ψυχάς τας οποίας ετέρποντο να βασανίζωσιν εν αυτή τη Εδέμ, όπως καταστήσωσι σκληροτέραν την κόλασιν.

Δεν λέγομεν ότι οι άνθρωποι του τόπου ήσαν εκτάκτως κακοί. Αλλού ίσως είναι χειρότεροι. Αλλά το πλείστον κακόν οφείλεται αναντιρρήτως εις την ανικανότητα της ελληνικής διοικήσεως. Θα έλεγέ τις ότι η χώρα αύτη ηλευθερώθη επίτηδες διά ν' αποδειχθεί ότι δεν ήτο ικανή προς αυτοδιοίκησιν. Αλλά ταύτα δεν είναι του παρόντος. Όπως και αν έχει, αληθεύει ότι, εις την ερημόνησον, την χρησιμεύουσαν ως αυτοσχέδιον λοιμοκαθαρτήριον, το κρέας επωλείτο υπό ελαστικής συνειδήσεως κερδοσκόπων αντί τριών δραχμών κατ' οκάν, ο άρτος αντί ογδοήκοντα λεπτών και ο οίνος αντί δραχμής. Όσον διά το νερόν, επειδή το μόνον πηγάδιον το υπάρχον επί της ερημονήσου ταχέως εστείρευσε, κατήντησε να πωληθεί προς δύο δραχμάς η στάμνα.

Φυσικά, η μεγάλη πληθύς των υπό κάθαρσιν ταξιδιωτών ήσαν άνθρωποι πτωχοί. Ολίγοι μεταξύ αυτών ήσαν εύποροι. Οι κερδοσκόποι απέθετον τα εμπορεύματά των εις την άκραν της απωτάτης ακτής της ερημονήσου, ελάμβανον τα λεπτά των και έφευγον. Η χολέρα δυνατόν να κολλά εις κάθε πράγμα, αλλ' εις τα χρήματα όχι.

Ελέχθη ότι οι πλείστοι των ανθρώπων, των παρασταθέντων τότε ως θυμάτων της χολέρας, απέθανον πραγματικώς εκ πείνης. Ίσως να μην υπήρξεν όλως χολέρα. Αλλ' υπήρξε τύφλωσις και αθλιότης και συμφορά ανήκουστος. Οι άνθρωποι, όλοι πάσχοντες, εσκληρύνοντο κατ' αλλήλων, εις επίμετρον, και καθίστων την δεινοπάθειαν απείρως μεγαλυτέραν. Οι εύποροι εκ των καθαριζομένων εσκληρύνοντο κατά των πτωχών, και εμέμφοντο αυτούς ως παραιτίους της δυστυχίας δι' αυτής της παρουσίας των. Οι πτωχοί εσκληρύνοντο κατά των ευπόρων, και τους ητιώντο ως προκαλούντας την ακρίβειαν των τροφίμων διά της ευπορίας των. Όλοι ομού οι υπό κάθαρσιν ταξιδιώται εσκληρύνοντο κατά των κατοίκων της πολίχνης, και τους κατηγορούν επί ασυνειδήτω αισχροκερδεία και σκληρότητι, ενώ το αληθές ήτο ότι δέκα μόνον άνθρωποι εκ της εμπορικής και τυχοδιωκτικής τάξεως, ήτις πουθενά δεν λείπει, ήσαν οι αισχροκερδείς και οι σκληροί εκμεταλλευταί της δυστυχίας. Οι κάτοικοι της πολίχνης εσκληρύνοντο κατά των ταξιδιωτών, και εμίσουν αυτούς, διότι είχαν έλθει να τους φέρωσι την χολέραν. Κακή υποψία, δυσπιστία και ιδιοτέλεια χωρούσα μέχρις απανθρωπίας, εβασίλευε πανταχού. Όλα ταύτα ήσαν εις το βάθος και ο φόβος της χολέρας ήτο εις την επιφάνειαν. Θα έλεγέ τις ότι η χολέρα ήτο μόνον πρόφασις, και ότι η εκμετάλλευσις των ανθρώπων ήτο η αλήθεια. Το

δαιμόνιον του φόβου είχεν εύρει επτά άλλα δαιμόνια πονηρότερα εαυτού, και είχε λάβει κατοχήν επί του πνεύματος των ανθρώπων.

Κατά την ανάγνωση

Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 1^η

Στην 1^η παράγραφο της ενότητας υπάρχουν σαφείς υπαινιγμοί του συγγραφέα για την προέλευση της χολέρας και τον ρόλο των δύο «μεγάλων μουσουλμανικών δυνάμεων». Ποιες χώρες, κατά τη γνώμη σου, φωτογραφίζει;

Δραστηριότητα 2^η

«Απ' τη στιγμή που οι αρμόδιοι δεν μπορούν να δώσουν λύση στο πρόβλημα, πώς θα τα καταφέρει ένας απλός άνθρωπος;»¹. Επιβεβαιώνεται η εκτίμηση αυτή με βάση το κείμενο που διαβάσατε; Να υποστηρίξετε την απάντησή σας, αναφέροντας και τα σχετικά χωρία του.

Δραστηριότητα 3^η

«Η λειτουργία της επιδημίας είναι διπλή. Αφενός, με αφορμή αυτή, οι άνθρωποι μπορούν να ξεδιπλώσουν τον χειρότερό τους εαυτό αποκάλυπτα, αφετέρου, ο συγγραφέας έχει ένα κεντρικό γεγονός γύρω από το οποίο του δίνεται η ευκαιρία να μιλήσει για τα κακώς κείμενα ενός τόπου. Αυτό γίνεται αντιληπτό και από την ελάχιστη βαρύτητα που δίνει ο ηθογράφος Παπαδιαμάντης στην περιγραφή των συμπτωμάτων της ασθένειας συγκριτικά με τις εκτεταμένες περιγραφές, οι οποίες αφορούν τις συμπεριφορές διαφόρων μελών της κοινωνίας»²: Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με την άποψη αυτή; Να δικαιολογήσετε οποιαδήποτε απάντησή σας με αναφορές στο κείμενο.

Δραστηριότητα 4^η

«Η χολέρα δυνατόν να κολλά εις κάθε πράγμα, αλλ' εις τα χρήματα όχι»: Με βάση το παράθεμα αυτό να γράψετε ένα δικό σας κείμενο (150 – 200 περίπου λέξεις) στο οποίο θα κρίνετε τη συμπεριφορά των ανθρώπων που βρήκαν την ευκαιρία να πλουτήσουν σε βάρος των ανήμπορων και εξαθλιωμένων συνανθρώπων τους.

¹ Παλιοτζήκα Ευσταθία: Μεταπτυχιακό πρόγραμμα Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας **Η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΠΙΔΗΜΙΑΣ ΣΕ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**. Θεσ-νίκη 2019: σελ. 35

² ο.π.: σελ. 29.

Μετά την ανάγνωση

Δραστηριότητα 1^η

Δίνεται το απόσπασμα:

Ήταν γραφτό να στήσει στον άμοιρο, στον πολυβασανισμένο τούτο τόπο, το μαύρο τσαντίρι της, στριγγλιάρα γύφτισσα, η πρασινοκίτρινη αμαζόνα του θανάτου, η Επιδημία.

Κρυφά κρυφά, για να κάμει πρώτη γνωριμία μαζί μας εταξίδεψε από τη Μασσαλία έως στη Μάλτα μαζί με τον Μαυροκορδάτο, που ήρχετο από τη Γαλλία για να παραλάβει την Κυβέρνηση. Έτσι το έγγραφαν τουλάχιστον του τέλους Ιουνίου του 1854 οι εφημερίδες.

«Ο κύριος Μαυροκορδάτος αναχώρησας εκ Μασσαλίας ηναγκάσθη να μείνει εις Μελίτην, διότι εν των μεταξύ απεβίωσαν εν τω ατμοπλοίω τρεις στρατιώται εκ χολέρας».

Αλλά το βαπόρι εκείνο δεν έφερε τη χολέρα στην Ελλάδα. Δεν ελευθεροκοινώνησε στη Σύρα που ήταν για να φτάσει. Πώς μας ήρθεν η θεοκατάρατη Ξένη;

Πολλά λένε. Αλλά περισσότερο επιστεύθηκε πως μπήκε κρυφά επιβάτης και κρύφτηκε κάτω βαθιά, στο μπαλαούρι, μέσα σε μία καμαρωμένη φρεγάδα, χυτή, χαριτωμένη, που ήρχονταν στον Πειραιά φορτωμένη στρατό για την Κριμαία.

Εμμανουήλ Λυκούδη, «Η ξένη του 1854», *Διηγήματα*, Νεφέλη, Αθήνα 1990, σ. 57

Να συγκρίνετε την άποψη του Παπαδιαμάντη με αυτή του Λυκούδη αναφορικά με την προέλευση της χολέρας.

Δραστηριότητα 2^η

Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι για πολλούς οι κρίσεις του Παπαδιαμάντη για την ελληνική κοινωνία δεν έχουν αξία¹. Να αναπτύξετε αντίλογο στην άποψη αυτή, αξιοποιώντας στοιχεία από το απόσπασμα που διαβάσατε.

εμπλουτίσετε την αφήγηση.

Δραστηριότητα 3^η

Σύγκριση κειμένων

Να συγκρίνρτε τις απόψεις του Παπαδιαμάντη για το ποιον των αρχόντων του με αυτές που διατυπώνει στο ποίημά του ο Γ. Σουρής.

Γεώργιος Σουρής: *Δυστυχία σου Ελλάς*

Ποιος είδε κράτος λιγοστό
Σ' όλη τη γη μοναδικό
Εκατό να εξοδεύει
Και πενήντα να μαζεύει

¹ Περιοδικό «Διαβάζω», τ. 165: σελ. 37

Να τρέφει όλους τους αργούς
Νά 'χει επτά πρωθυπουργούς
Ταμείο δίχως χρήματα
Και δόξης τόσα μνήματα

Νά 'χει κλητήρες για φρουρά
Και να σε κλέβουν φανερά
Κι ενώ αυτοί σε κλέβουνε
Τον κλέφτη να γυρεύουνε

[...]

Θέλει ακόμα κι αυτό είναι ωραίο
Να παριστάνει τον ευρωπαϊό
Στα δυό φορώντας τα πόδια που 'χει
Στο 'να λουστρίνι στ' άλλο τσαρούχι

[...]

Και ψωμοτύρι και για καφέ
Το "δε βαρυέσαι" κι "ωχ αδερφέ"
Ωσάν πολίτης σκυφτός ραγιάς
Σαν πιάσει πόστο δερβέναγιάς

Δυστυχία σου ελλάς
Με τα τέκνα που γεννάς!
Ω ελλάς ηρώων χώρα
Τί γαιδάρους βγάζεις τώρα

9^η – 10^η διδακτική ώρα

Πριν από την ανάγνωση

Ο / Η εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές τις μαθήτριες να θυμίσουν τι συνέβη συνοπτικά στην προηγούμενη ενότητα και σε ποιο σημείο είχαμε μείνει. Στη συνέχεια διαβάζει τα αφηγηματικά μέρη του κειμένου.

Διδακτική ενότητα 4^η

«Η τολμηρή απόφαση της Σκεύως και το σχέδιο που μηχανεύτηκε »

Υπόθεση της ενότητας (για τον / την εκπαιδευτικό)

Η Σκεύω εξαντλημένη από την αγωνία για την τύχη του γιού της μεταχειρίστηκε κάθε μέσο, προκειμένου να μάθει αν ζει ή αν έχει πεθάνει. Οι συγκυρίες δεν τη βοηθούσαν και έτσι αποφάσισε να βάλει λυτούς και δεμένους, ώστε να προσπελάσει κάθε εμπόδιο και να γίνει βαρδιάνος – φύλακας στα καράβια που ξερνούσαν χολέρα και είχαν έντονη την οσμή του θανάτου. Ύστερα, από περιπέτειες πολλές και εκμεταλλευόμενη γνωριμίες και συγκυρίες πέτυχε τον σκοπό της.

Την εσπέραν της ημέρας εκείνης ο Αλέξης το Παποράκι εις το τελευταίον ταξιδιόν του είχε φέρει διά της λέμβου του κι ένα νεωστί διορισθέντα «βαρδιάνον». Έκαστον πλοίον τιθέμενον υπό κάθαρσιν ήτο υπόχρεον να προσλάβει ένα βαρδιάνον, ήτοι φύλακα. Εάν το πλοίον ήτο μεγαλύτερον, έπαιρνε και δύο τοιούτους φύλακας.

[...] Ο πλοίαρχος του καθαριζομένου πλοίου ήτο υπόχρεως να δίδει αυτοίς μισθόν και τροφήν. Πλείονας των πενήντα τοιούτους βαρδιάνους είχαν κουβαλήσει ήδη ο Αλέξης το παποράκι και οι άλλοι βαρκάρηδες. Εκείνος τον οποίον είχε φέρει σήμερα ο Αλέξης ήτο μικρόσωμος και στρογγύλος τον κορμόν, και σπανός. Εφόρει πλατεϊάν βράκαν, και επί της βράκας μέγα ταμπάρον, το οποίον είχε λάβει, ως έλεγε, διά να μη κρυώνει την νύκτα εις την κουβέρταν του карабиού, όπου θα εκοιμάτο, και ήτο ζαρωμένος το πρόσωπον. Εκκαλείτο, καθώς εγράφη εις τα βιβλία του υγειονομείου, μπαρμπα-Σταμάτης Γυρατσίνης.

Ο Γιάννης ο Μπρίκος επερίμενε την τελευταίαν βαρκαδιά του Αλέξη εις την άκραν της ακτής του Αγίου Φλώρου. Ο Γιάννης ο Μπρίκος, ο λεμβούχος, όστις είχε σπορκαρισθεί ακουσίως, ως είπομεν εν αρχή του παρόντος διηγήματος, είχε εύρει δουλειάν, κι εξετέλει χρέη βαρκάρη εντός της νήσου, μεταξύ των εμπορευμάτων, των κομιζομένων ημερησίως από την ακτήν του Αγίου Φλώρου, και τα μετέφερεν εις τον άλλον κάβον, παρά τον Λαλαριάν, όπου ήσαν τα παραπήγματα.

Είχε νυκτώσει ήδη, και ο Γιάννης ο Μπρίκος μετέφερεν εν σπουδή τα πράγματα από το μέρος, όπου τα απέθετε ταχέως το Παποράκι, εις την λέμβον την ιδικήν του. Ιδών δε αιφνιδίως εις το λυκόφως τον βραχύσωμον γέροντα, όστις είχεν έλθει με την φελούκαν του Αλέξη:

- Μπα! αυτός πάλιν ποιος είναι; είπεν.

Ο Αλέξης το Παποράκι απήντησε μακρόθεν, ενώ έφευγε με κωμικήν και πλαστήν φωνήν:

- Αυτός είναι ο μπαρμπα-Σταμάτης ο Γυρατσίνης.

Ο Μπρίκος ανεσκίρτησε, το μεν εκ φόβου, το δε εκ δυσπιστίας και απορίας.

- Ο μπαρμπα-Σταμάτης ο Γυρατσίνης είναι πεθαμένος τώρα από δω και δυο χρόνια, είπεν.

Εκείνος περί ου εγίνετο η φιλονικία αύτη έφερε τον δάκτυλον εις το στόμα και επέβαλε σιωπήν εις τον Μπρίκον τον βαρκαρην.

- Χαιρετίσματα από τη γυναίκα σου, τη Γαρουφαλιά, Γιάννη, του είπε.

- Μπα!... τίνος φωνή είναι αυτή; είπεν ο Μπρίκος.

Και εκτύπα το μέτωπόν του διά να ενθυμηθεί.

- Ησύχασε τώρα, παιδί μου, και θα σου πω τι τρέχει, είπεν εκείνος τον οποίον εκάλουν μπαρμπα-Σταμάτην Γυρατσίνην... Αλλά πρώτα, ήθελα να σ' ερωτήσω κι εκρατήθηκα ως τώρα, μη ξέρεις τι γίνεται ο Σταύρος του Γιαλή, ο γυιος της Σκεύως;

Ο Γιάννης ο Μπρίκος διά μιας ανεγνώρισε το λαλούν πρόσωπον.

- Α! συ είσαι, είπε... και πώς αυτό;

- Σιώπα τώρα... και θα σου πω... Πες μου τι γίνεται ο Σταύρος...

- Ο Σταύρος... είπαν πως... ήτον άρρωστος... ποιος ξέρει... ετραύλισεν ο Γιάννης· εδώ, όπως καταντήσαμε, ποιος ερωτά για τον άλλον, αν ζει ή αν απέθανε;

Το πρόσωπον το παρουσιαζόμενον ως βαρδιάνος, έρρηξε σπαρακτικήν κραυγήν απελπισίας και συνήψεν εν αγωνία τας χείρας.

- Ο Σταύρος πέθανε! είπεν.

Ο Γιάννης ανένευσεν.

- Όχι, δεν είπα τέτοιο πράμα, είπε· σου λέω την αλήθεια... Τι, θέλεις να σε περιγελώ; Δε ξέρω πού είναι και τι γίνεται.

Ο μπαρμπα-Σταμάτης ο Γυρατσίνης, ησύχασεν εν μέρει. Είτα αυτός και ο Γιάννης, αφού είχαν μεταφερθεί τα πράγματα εις την βάρκαν, επεβιβάσθησαν εις

την φελούκαν του Μπρίκου, και απεχαιρέτισαν μακρόθεν τον Αλέξην το Παποράκι. Ο Γιάννης έλαβε τα κωπία, κι εξεκίνησαν.

Από της εσπέρας εκείνης, καθ' ην η θεια-Σκεύω, επιστρέφουσα από την οικίαν της Γερακίνας, ήκουσε το δυσοίωνον άγγελμα, το οποίον της έστειλεν εν τη άώρω και ασυνειδήτω σκληρότητί του έν παιδίον από μίαν βάρκαν: «Θεια-Σκεύω Σαβουρόκοφα! ο γυιος σου είναι άρρωστος στον Τσουγκριά από χολέρα...», η Σκεύω δεν ήκουσε πλέον άλλην φωνήν ή αυτήν και μόνην, την αντηχούσαν εις τα ενδόμυχά της, και χαραχθείσαν με πυρίνους χαρακτήρας επί της μητρικής καρδιάς· και δεν έζησε πλέον άλλην ζώήν, ή την συνεχομένην με την ζώήν και με τον θάνατον του υιού της, και αντανακλωμένην από την κινδυνεύουσαν ύπαρξιν εκείνου.

Επανήλθεν, η έρημη, εις το σπιτάκι της. Πώς ηύρε τον δρόμον; Πού επάτησεν; Από πού επέρασε; –Ποίος ενθυμείτο; Ήνοιξε την θύραν της. Πώς ημπόρεσε να γυρίσει το κλειδί εις την κλειδότρυπαν; Εισήλθε. Πώς δεν έπεσεν εις την μέσην του δρόμου;

Εγονάτισεν εμπρός εις την Παναγίτσαν της, την μικράν ασημωμένην Παναγίτσαν, την ίσην με το τρυφερόν και λευκόν μέτωπον τριετιζούσης αθάως κόρης. Εγονάτισεν εμπρός εις τον Αι-Νικόλα της, εκείνον όστις υπήρξε συνταξιδιώτης του ανδρός της εις τα ταξίδια, συγκολυμβητής και σωτήρ εις τα ναυάγια. Εκράτησε το μέτωπόν της με τας δύο χείρας διά να μην εκραγεί, τους κροτάφους της διά να μη ραγισθούν, την καρδίαν της διά να μη σταματήσει. Εδοκίμασε να κάμει το σημείον του Σταυρού, και η χειρ της η δεξιά ήτο μολύβδινη. Εδοκίμασε να είπει το «Κύριε Ιησού Χριστέ», και η γλώσσα της δεν εγύριζε, και τα χείλη της δεν εκινούντο, μόνον η έννοια της προσευχής εσηματίζετο ευτυχώς εις τον νουν της. Είτα αφήκεν αίφνης μίαν κραυγήν, και ήρχισαν να τρέχωσι ποταμός τα δάκρυά της. Τότε ησθάνθη ανακούφισιν και συνέλαβε μικράν ελπίδα.

Προσηυχήθη επί μακρόν διά το παιδί της –διότι φευ! δεν αμφέβαλλεν ότι η κλήρα τής είχεν είπει την αλήθειαν, και ουδ' ησθάνετο την ανάγκην να ζητήσει επιβεβαίωσιν της ειδήσεως.

Έμεινεν επί ώρας γονατιστή, και όταν επήλθεν ο κάματος, και εξηπλώθη αυθορμήτως επί του μικρού εστρωμένου χαμηλού σοφά της, τότε συνέλαβε μίαν απόφασιν και είπε μεγαλοφώνως: «Βαρδιάνος στα σπόρκα θα πάω. Βαρδιάνος στα σπόρκα!»

Εξημέρωσεν ο Θεός την ημέραν. Η θεια-Σκεύω επήγε να ενταμώσει την θυγατέρα της την άκληρην, ήτις είχε την οικίαν της εις το άλλο άκρον του χωρίου. Η γυνή αύτη είχαν ένα ανδράδελφον όστις ήτο φύλαξ του λοιμοκαθαρηρίου.

[...]

Η θεια-Σκεύω δεν είπε τίποτε εις την θυγατέρα της, ειμή μόνον ότι έμαθεν ότι είχαν έλθει ο Σταύρος και ότι ήτο εις την καραντίαν. Της είπαν μάλιστα ότι ήτο ολίγον άρρωστος, αλλά δεν είχε φόβον. Η κόρη της η άκληρη δεν έδειξε μεγάλην συγκίνησιν άμα ήκουσε το άγγελμα τούτο. Αυτή είχε καταδαπανηθεί σωματικώς και χρηματικώς όλη εις τα λουτρά της Αιδηψού, εις ιατρικά και βότανα, προσπαθούσα ν' αποκτήσει κληρονόμον. Όλα τα άλλα πράγματα μετρίως την ενδιέφερον. Ήρχισε να διηγήται εις την μητέρα της ότι το τελευταίον βότανον, το οποίον της είχε δώσει ο εμπειρικός της γειτονιάς, της έφερε κακά συμπτώματα. Η Σκεύω την εσυμβούλευσε δι' εκατοστήν φοράν να είναι προσεκτική, να φυλάγεται από φάρμακα, και να έχει πεποίθησιν ότι, μόνον αν είναι θέλημα Θεού, θ' αποκτήσει κληρονόμον.

Είτα η γραία εξήτησε να ενταμώσει τον ανδράδελφον της κόρης της, επί προφάσει ότι ήθελε να λάβει πληροφορίας διά τον Σταύρον, και να του ζητήσει να την ευκολύνει, αν ήθελε να του στείλει κάτι τι εις την καραντίαν. Η νεαρά γυνή έστειλε πτωχήν τινα, ήτις έζη εκτελούσα διαφόρους υπηρεσίας εις τα σπίτια της γειτονιάς, εις την κατοικίαν του επιστάτου του λοιμοκαθαρηρίου, προς αναζήτησιν του ανδραδέλφου της.

[...]

Την ιδίαν στιγμήν έφθασεν η γυνή την οποίαν είχε στείλει η νύμφη του, η θυγάτηρ της Σκεύως. Η γυνή τον εκάλεσεν έξω της θύρας και του ωμίλησεν:

- Εγώ δεν αδειάζω ούτε ίσα με το καπηλειό να κατεβώ, απήντησεν ο μπαρμπα-Νίκας· πες της συμπεθέρας πολλά χαιρετίσματα, αν αγαπά, ας κοπιάσει εκείνη να μου πει τι θέλει· γιατί εγώ μαγειρεύω του αφεντικού, και δεν αδειάζω ούτε στο καπηλειό να κατεβώ, να πιω κι εγώ ένα ρούμι.

Η γυνή απήλθεν.

Ο μπαρμπα-Νίκας επανήλθεν εις το καπηλειόν και διέταξε τον κάπηλον να του βάλει «το κόντρα ούλτιμο». Το έπιεν, είπεν εις τον κάπηλον να περάσει τα τρία ρούμια εις τα οψώνια του αφεντικού, και λαβών τα οψώνια ανήλθεν εις την οικίαν.

Αποτέλεσμα της συνεντεύξεως της Σκεύως και του Νίκα, ήτις συνέβη επί του εξώστου της οικίας του επιστάτου, ήτο ότι ο μπαρμπα-Νίκας συνεκινήθη μέχρι

δακρύων εις την απίστευτον ανακοίνωσιν, την οποίαν του έκαμεν η γραία συμπεθέρα του. Ο μπαρμπα-Νίκας ήτο αγαθός τα άλλα άνθρωπος, και έν μόνον ελάττωμα είχεν ότι, ενώ ο προϊστάμενος τού είχεν άδειαν να περνά μόνον τρία ή τέσσαρα το πολύ ρώμια την ημέραν εις τον λογαριασμόν των οψωνίων του επιστάτου, αυτός επέρνα συνήθως το διπλάσιον, ενίοτε και παραπάνω.

Ο μπαρμπα-Νίκας διεμαρτυρήθη ασθενώς κατά του παραδόξου σχεδίου της Σκεύως, είτα ενέδωκεν, υπεσχέθη την εγκάρδιον συνδρομήν του και την απέπεμψε.

[...]

Αυτός απαιτήσεις πολλές δεν είχε. Δεν ήτον ωσάν μερικούς άλλους οπού δεν αφήνουν ησύχους τους προστάτας των, με τας ατελειώτους απαιτήσεις, τας οποίας παρουσιάζουν. Περιπλέον ήξευρε να γνωρίζει χάριν εις τον ευεργέτην του. Δεν ωμοίαζε με άλλους, οπού γίνονται γη να τους πατείς ενόσω έχουν την ανάγκην σου, κι ύστερα, όταν τους παρακαλέσεις για ασπρού πράμα, «πού σ' είδα, πού σε ξέρω». Αυτός ήξευρε να διατηρεί την ευγνωμοσύνην προς τον καλοθελητήν του εφ' όρου ζωής του. Ένας πτωχός συγγενής του του είχε φορτωθεί –μα είναι αλήθεια και αξιολύπητος –ο μπαρμπα-Σταμούλης ο Καρδαράκης, έτσι τον λένε. Ημπορεί να μην είναι και δύσκολο αυτό που ζητεί, μα εις αυτόν, αλήθεια, φαίνεται μεγάλο πράμα. Γνωρίζει πολύ καλά ότι τον κύριον επιστάτην τον παραφορτώνονται πολλοί, με πολλές και μεγάλας απαιτήσεις. Ας είναι. Λαμβάνει κι αυτός το θάρρος να τον παρακαλέσει να του κάμει την χάριν να τον βάλει αυτόν τον συγγενή του, τον Σταμούλην Καρδαράκην, βαρδιάνον εις ένα από τα καράβια που είναι στην καραντίνα, και που έρχονται καθημερινώς. Θα το γνωρίζει μεγάλην χάριν του κυρ επιστάτη. Ημπορεί μάλιστα, αν δεν υπάρχει κατά το παρόν άλλη θέσις, να τον συστήσει να μβει βαρδιάνος, να τον βάλει βαρδιάνον, εις αυτό το μεγάλο καράβι που ήρθε χθες, που είναι και ντόπιοι άρρωστοι από χολέρα, καθώς λέγουν, ένας Σταύρος του Γιαλή, γυιος της Σκεύως, ο λοστρόμος του караβιού και άλλοι, απάνω εις το καράβι. Ημπορεί ο κύριος επιστάτης, εκ συμφώνου με τον λιμενάρχην και με τον υγειονόμον, να υποχρεώσουν τον πλοίαρχον αυτού του караβιού να πάρει και δεύτερον βαρδιάνον, σιμά εις τον πρώτον που πήρε, ως μεγάλο παρτίδο που είναι. Και άλλα καράβια επήραν βαρδιάνους διπλούς. Και αν δεν γίνεται πάλιν εις το ίδιο καράβι, να πάει δεύτερος, ας πάει σ' ένα άλλο καράβι, απ' αυτά που ήρθαν και έρχονται καθημερινώς. Αυτό ήθελε να παρακαλέσει τον κύριον επιστάτην. Αυτός δεν θα είχε το θάρρος ποτέ. Μα αυτός ο συγγενής του, εκείνος του

επαραφορτώθη. Το σωστόν είναι ότι είναι πτωχός άνθρωπος και είναι αξιολύπητος. Σταμούλη Καρδαράκη, έτσι τον λένε.

Ο κ. Ρώνυμος, ανακεκλιμένος επί του καναπέ, κατά το ήμισυ ήκουε τον υπάλληλόν του και κατά το ήμισυ ερρέμβαζεν ή εκοιμάτο. Τέλος του απήντησε:

- Πώς μπόρεσες να πεις τόσα πολλά λόγια διά τόσον μικράν υπόθεσιν, μπαρμπα-Νίκας;... Εσύ άλλοτε δεν συνηθίζεις να λες τόσα πολλά λόγια...

- Αλήθεια, απήντησεν ο μπαρμπα-Νίκας... μα κι εγώ δεν το είχα σκοπό... Αυτός ο συμπέθερός μου, ο Σταμούλης ο Καρδαράκης...

- Ας είναι, υπέλαβεν ο επιστάτης. Φέρε τον το βράδυ εις το λιμεναρχείον, και θα ιδούμε...

Ο μπαρμπα-Νίκας ευχαρίστησε κι εξήλθε.

Την εσπέραν της αυτής ημέρας, ήτις ήτο η 17 Αυγούστου, βραχύσωμον γερόντιον παρουσιάσθη ενώπιον του κυρ υγειονόμου, του επιστάτου του λοιμοκαθαρηρίου, και του λιμενάρχου οίτινες είχαν συνέλθει εις συμβούλιον εν τω λιμεναρχείω. Εις τον προθάλαμον ευρίσκοντο πέντε ή έξ άλλοι γηραιοί, πρώην ναύται, οίτινες επερίμεναν να μάθωσιν αν έγινε δεκτή η προσφορά των. Ήσαν όλοι υποψήφιοι φύλακες των υπό κάθαρσιν πλοίων, βαρδιάνοι. Δεν εβράδυναν δε να μάθωσιν ότι ήσαν δεκτοί.

Το γερόντιον, περί ου <ο> λόγος, εφαινέτο προστατευόμενον από τον φύλακα του λοιμοκαθαρηρίου, τον μπαρμπα-Νίκαν, όστις, χωρίς να παρίσταται συνεχώς, χωρίς να φαίνεται συνοδεύων, εισήρχετο, εξήρχετο, επλησίαζεν εις την θύραν του θαλάμου όπου συνεδρίαζον οι τρεις δημόσιοι λειτουργοί, έβαινε πλησίον του γεροντίου, έκυπτεν εις το ους αυτού, έλεγε δύο λέξεις και απεσύρετο.

Τέλος εδόθη διαταγή να εισαχθώσιν οι περιμένοντες. Οι έξ γέροντες πρώην ναυτικοί επλησίασαν ο είς μετά τον άλλον εις την θύραν του ιδιαίτερου γραφείου, έβγαλαν τους κούκους των, τα κασκέτα, ή τα χονδρά σκιάδιά των, είπεν έκαστος το όνομά του, ενεγράφη εις το βιβλίον των υπό κάθαρσιν πλοίων καθώς και εις το ιδιαίτερον βιβλίον των φυλάκων της καθάρσεως, έλαβε μικράν προκαταβολήν απέναντι του μισθού ον θα ελάμβανε ως βαρδιάνος, και απεσύρθη. Τελευταίος εδόθη διαταγή να εισαχθεί ο μικρός γέρων, τον οποίον εφαινέτο ότι επροστάτευεν ο μπαρμπα-Νίκας.

Το γερόντιον είχε ρυτίδας εις το πρόσωπον και ήτο σπανόν. Εφόρει πλατείαν βράκαν, γελέκον και τσάκαν από ξεθωριασμένον βελούδον. Εφαινέτο ως ζων αναχρονισμός μεταξύ των άλλων ναυτικών, οίτινες εφόρουσιν συνήθως τας

καθημερινάς στενά αμπαδίτικα. Εσηκώθη μετά διστακτικού βήματος, και επλησίασεν εις την θύραν του εσωτερικού γραφείου. Ο μπαρμπα-Νίκας τον συνώδευεν εγγύς εκ των όπισθεν.

- Ποιος είν' αυτός πάλι; είπεν ο λιμενάρχης με δύσπιστον βλέμμα. Πρώτην φοράν τον βλέπω. Δεν μου φαίνεται για θαλασσινός.

- Α! εσύ είσαι, μπαρμπα-Σταμάτη Γυρατσίνη! ανέκραξεν ο υγειονόμος, άμα ιδών το γερόντιον.

- Εγώ είμαι, κυρ υγειονόμε, απήντησε μετ' αποφάσεως το γερόντιον.

- Δεν μου τον είπες Σταμάτη Γυρατσίνη, μπαρμπα-Νίκα, είπεν αποτεινόμενος προς τον υπάλληλον ο επιστάτης του λοιμοκαθαρηρίου. Κάπως αλλοιώς μου τον είπες.

- Ναι...ναι... Σταμάτης Γυρατσίνης ήθελα να πω, κύριε επιστάτη, είπε τραυλίζων ο μπαρμπα-Νίκας· δε θυμόμουν καλά το όνομα.

Ο επιστάτης επαραξενεύθη.

- Τι συγγενής σου είναι αυτός, οπού δε θυμάσαι το όνομά του; είπε μετά μικρού καγχασμού.

Ο μπαρμπα-Νίκας ήρχισε να ξύει εν αμηχανία το κρανίον του. Είχε κοιμηθεί δύο ώρας μετά το δειλινόν, και όταν εσηκώθη, είχε πίοι μόνον ένα ρώμι. Ήτο σχετικώς νηφάλιος.

Αίφνης το βλέμμα του έλαμψεν εκ νοημοσύνης. Έκυψε προς επιστάτην και του είπε:

- Τον λένε και Καρδαράκη... μα είναι το παρατσούκλι, και δεν το δέχεται ο ίδιος... το καθ' αυτό του είναι Σταμάτης Γυρατσίνης.

- Α! έκαμεν ο επιστάτης, όστις επείσθη εντελώς.

Εν τω μεταξύ ο υγειονόμος απήθυνεν εκ νέου τον λόγον προς τον μικρόσωμον γέροντα:

- Και τι γίνεσαι, Γυρατσίνη;... γεράσαμε, μπάρμπα-Σταμάτη, γεράσαμε...

- Γεράσαμε, κύριε υγειονόμε, ετραύλισε το γερόντιον.

[...]

... επειδή ήτο γέρων και έπασχε την όρασιν, εξέλαβε τον Σταμούλην Καρδαράκην ως Σταμάτην Γυρατσίνην. Ο τελευταίος ήτο αποθαμένος προ πολλού, αλλ' ο γέρων υγειονόμος τον ενόμιζε ζώντα. Ο δε Σταμούλης Καρδαράκης είχεν, ως φαίνεται, συμφέρον να μη εξαγάγει τον υγειονόμον εκ της απάτης· πράγματι, εκείνος τον οποίον ο μπαρμπα-Νίκας είχε συστήσει εις τον προϊστάμενόν του ως

Σταμούλην Καρδαράκη, εδέχθη το χηρεύον όνομα το δοθέν αυτό υπό του υγειονόμου ως αίσιον και από Θεού σταλμένον, και δεν θα το ήλλαζε με όλα τα ονόματα του κόσμου, ούτε με το ιδικόν του. Τα λοιπά διεξήχθησαν μετά σχετικής ευκολίας. Μόνος ο λιμενάρχης, γηραιός πλωτάρχης του Β. ναυτικού, εφείνετο έχων υποψίας. Εκοίταζε δυσπίστως το γερόντιον, κι έλεγεν: Αυτός μοιάζει σαν γριά ζαρωμένη. Μετά τινας άλλας διατυπώσεις εδόθη το χαρτί του διορισμού εις τον Σταμάτην Γυρατσίνην, ενεχειρίσθη αυτό προκαταβολή εκ δύο ταλήρων, και ο νεωστή διορισθείς βαρδιάνος διετάχθη να είναι εις την θέσιν του, εντός της ημέρας της επαύριον.

Πράγματι ο Σταμάτης Γυρατσίνης ή Καρδαράκης επεθύμει να φθάσει εις την καραντίαν «σύνταχα το πρωί», νύκτα ακόμη, ει δυνατόν περί τα χαράγματα. Αλλ' επειδή τούτο δεν ήτο εύκολον, καθόσον οι λεμβούχοι δεν ηδύναντο να έχωσι πράγματα, τα οποία θα μετέφερον έτοιμα, προ της ανατολής του ηλίου, διά τούτο το μυστηριώδες υποκείμενον εκρύβη δι' όλης της ημέρας εις την φωλεάν του ή εις την οικίαν του – διότι δεν ηγάπα, φαίνεται, το φως – και μόνον την εσπέραν, περί την δύσιν του ηλίου, επεβιβάσθη εις την βάρκαν του Αλέξη.

Τον Αλέξην το Παποράκι τον είχε συμφωνήσει διά την μεταφοράν του νεωστή διορισθέντος βαρδιάνου εις την ερημόνησον ο πρόθυμος μπαρμπα-Νίκας, αφού είχε πεί μαζί του δύο «δυναμωτικά», ένα «ταχτικό», το «ούλτιμο», και το «πρίμο σεγκόντο». Με την διπλωματίαν δε των φρονίμων ανθρώπων, οίτινες σπεύδουν να εκμυστηρευθώσι και πωλήσωσιν εμπιστοσύνην εκεί όπου προβλέπουν ότι δεν θα περάσει η ψευτιά, απεφάσισε να διηγηθεί τα πράγματα εις τον πορθμέα. Ο Αλέξης το Παποράκι βεβαίως δεν θα εξελάμβανε τον Καρδαράκη ως Γυρατσίνην· ακόμη ολιγώτερον ηδύνατο να εκλάβει την Σκεύω την Σαβουρόκοφαν ως μπαρμπα-Σταμούλην Καρδαράκη, και διά τούτο ο μπαρμπα-Νίκας επροτίμησε να διηγηθεί όλην την αλήθειαν εις τον Αλέξη.

Ο Αλέξης το Παποράκι έκαμε τον σταυρόν του ανάποδα, τον έκαμε με το ζερβί το χέρι, και τέλος το εχώνευσεν. Επί τέλους τι τον έμελεν αυτόν; Ήθελεν η θεια-Σκεύω να υπάγει βαρδιάνος εις τα καράβια τα σπόρκα, ας επήγαιεν. Αυτός θα την μετέφερεν εις την ερημόνησον, θα την εξεμβαρκάριζεν εις τον κάβον, και ας έκαμνε καλά.

Τρέλα γυναικεία ήτον και αυτό, καθώς τόσαι άλλαι. Της είχε καρφωθεί εις τον νουν, και δεν ηδύνατο να ησυχάσει, πριν φθάσει εις την καραντίαν και εύρει τον υιόν της. Είδησιν περί αυτού, τι εγίνετο, δεν ημπόρεσε να λάβει ούτε από τον

Αλέξην, ούτε από άλλον βαρκάρην, ούτε από αυτήν την υγειονομικήν υπηρεσίαν διά μέσου του Νίκα.

Αυτή θα επήγαιεν εις την καραντίνα, εις τα καράβια τα σπόρκα. Αν έζη ο υιός της, θα τον εύρισκε. Αν ήτον διά ζωήν, αυτή θα τον υπηρετεί, αυτή, και όχι άλλος θα τον ενοσήλευε. Θα εβοηθούσε το έργον της θείας Προνοίας, αν ήτον από Θεού να ζήσει. Την χολέραν αυτή δεν την εφοβείτο. Είχεν υποφέρει ήδη άπαξ όχι πολύ βαρέως από χολέραν, και είχε γλυτώσει, νέα ακόμη, τω 1848, όταν η φοβερά νόσος ενέσκηπεν εις την μικράν παραθαλάσσιον πολίχνην. Επί τέλους, ας εκολλούσε την χολέραν, δεν την έμελεν. Ας εξούσε το παιδάκι της, και ας απέθνησκεν αυτή. Αν ήτο πάλιν διά θάνατον, Θεός να το φυλάει, το παιδί της, τότε θα το έβλεπε, θ' απέθαινε στα χέρια της, δεν θα είχε παράπονο. Φθάνει μόνον να τον επρόφθανε ζωντανόν, και δεν θα το είχε παράπονο.

[...]

Ο Γιάννης ο Μπρίκος ετραβούσε τα κωπία, καθήμενος στα κάργα, και ελιανοτραγουδούσε μέσα του παλαιά ναυτικά τραγούδια. Δεν ηρώτησεν ούτε μίαν λέξιν διά την γυναίκα του την Γαρουφαλιά, μετά τα τυπικά χαιρετίσματα, τα οποία του είχεν ειπεί η θεια-Σκεύω. Δεν τον έμελεν αν κόσμος υπέφερε γύρω του ή απέθνησκεν, αν έπασχεν εκ χολέρας ή εκ πείνης ή εξ άλλων δεινών. Αυτός ετραγουδούσε τους παλαιούς σκοπούς του.

Η θεια-Σκεύω, διά να τον ευχαριστήσει, ήρχισε να του διηγείται πώς η γυναίκα του είχε τρομάξει άμα έμαθεν ότι αυτός είχε σπορκαρισθεί, πώς υπώπτευε και εφοβείτο μη πάθει κακόν, και πώς αυτή, η Σκεύω, επήγεν εις την οικίαν της διά να της δώσει θάρρος, ειπούσα μάλιστα αυτή ότι ο άνδρας της, ο Γιάννης, και ο Σταύρος, ο υιός αυτής, της Σκεύως, θα ήσαν μαζί εις την καραντίνα...

- Βέβαια, θα έβαλε τες φωνές κι εμάζωξε τον κόσμο πάλι!... ανέκραξεν ο Γιάννης ο Μπρίκος, όστις ενθυμείτο ίσως και άλλην παραπλησίαν περίστασιν. Ήτον ανάγκη, κατάλαβες, να φωνάξει, για να την ακούσουν πως ο άνδρας της εσπορκαρίστηκε κι έμεινε στην καραντίνα. Δεν πάει να κουρεύεται;

Η θεια-Σκεύω εδάγκασε την γλώσσαν της κι εκοίταξεν έμφοβος τον πορθμέα. Δεν είχεν υπολογίσει ότι η διήγησίς της ήτο πιθανόν να εξοργίσει τον Γιάννην.

- Εσείς οι γυναίκες, κατάλαβες, με συμπαθάς να σου πω, θεια-Σκεύω, δεν έχετε κουκούτσι μυαλό! Πώς δεν εμπαρκάρισε κι αυτή να 'ρθει να μ' ευρεί, καθώς εμπαρκάρισες του λόγου σου κι ήρθες να βρεις το γυιο σου! Πώς δεν εφόρεσε κι

αυτή ανδρικήα , καθώς του λόγου σου! Τότε πια θα είχαμε δυο χαρές... και τρεις τρομάρες. Τώρα τα έχουμε μεριά, τότε θα τα εκάναμε σωστό φόρτωμα.

- Φόρτωμα σας είναι οι γυναίκες σας! είπε με τόνον μομφής η θεια-Σκεύω.

- Φόρτωμα! σωστό φόρτωμα! απήντησεν ο Γιάννης ο Μπρίκος. Δεν είναι άλλο χειρότερο φόρτωμα, χειρότερο πανωσάμαρο, απ' τις γυναίκες. Του λόγου σου πάλι, τι σου ήρθε, να 'χουμε καλό ρώτημα, θεια-Σκεύω, να φορέσεις τις βράκες του σχωρεμένου του μπαρμπα-Γιαλή, και να κοπιάσεις στην καραντίνα, να περάσεις για βαρδιάνος στα σπόρκα;

Η θεια-Σκεύω απήντησε με τόνον δεικνύντα ότι η συζήτησις ήτο οχληρά δι' αυτήν.

- Καθεμιά χριστιανή, αυτή μοναχή ξέρει τον πόνο της...

- Και τι θα κάμεις του λόγου σου τώρα με την καραντίνα; Εδώ καράβια χάνονται, θεια-Σκεύω.

- Θυμήθηκες συ γείτονας να πεις, θυμηθήκατε κανέναν από σας τους πατριώτες, να μου στείλετε ένα μαντάτο, να μάθω τι γίνεται ο Σταύρος;

- Και ποιος ξέρει εδώ τι γίνεται ο άλλος, θεια-Σκεύω; Εδώ είναι ποιος ξέρει πόσες χιλιάδες κόσμος... Κοίταξε πόσα καράβια!

Κατά την ανάγνωση

Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 1^η

Ποιο από τα πρόσωπα που συναντήσατε στο απόσπασμα συμπαθήσατε περισσότερο; Συνέβαλε ο αφηγητής και με ποιον τρόπο;

Δραστηριότητα 2^η

Σε ποιο σημείο του κειμένου φαίνεται η αμηχανία της Σκεύως; Πόσο δικαιολογημένη είναι;

Δραστηριότητα 3^η

Κατά την ανάγνωση, σημειώνετε στο βιβλίο σας τα μέρη της ενότητας στα οποία υπάρχει αφήγηση, περιγραφή, διάλογος, σχόλιο-κρίση του αφηγητή. Ποιος από τους παραπάνω τρόπους κινεί περισσότερο το ενδιαφέρον σας και γιατί;

Μετά την ανάγνωση

Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 1^η

- *Εσείς οι γυναίκες, κατάλαβες, με συμπαθάς να σου πω, θεια-Σκεύω, δεν έχετε κουκούτσι μυαλό! Πώς δεν εμπάρκάρισε κι αυτή να 'ρθει να μ' ευρεί, καθώς*

εμπαρκάρισες του λόγου σου κι ήρθες να βρεις το γυιο σου! Πώς δεν εφόρεσε κι αυτή ανδρικήια, καθώς του λόγου σου!

- Φόρτωμα σας είναι οι γυναίκες σας! είπε με τόνον μομφής η θεια-Σκεύω.

- Φόρτωμα! σωστό φόρτωμα! απήντησεν ο Γιάννης ο Μπρίκος. Δεν είναι άλλο χειρότερο φόρτωμα, χειρότερο πανωσάμαρο, απ' τις γυναίκες.

Ο Γιάννης ο Μπρίκος μιλά απαξιωτικά για τη γυναίκα του και για όλες τις γυναίκες. Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη στάση του; Να δώσετε την απάντησή σας σε μία παράγραφο με 150 – 200 λέξεις.

Δραστηριότητα 2^η

Έχει διατυπωθεί ή άποψη: «Οι χαρακτήρες οι οποίοι παρατηρούν την απόφασή της, παρουσιάζονται να βιώνουν έντονα συναισθήματα, συγκίνηση και θαυμασμό, αφού η γεμάτη αυτοθυσία πράξη της συνιστά μια πρωτάκουστη ενέργεια που αγγίζει τα όρια του παραλόγου»¹.

Να τη σχολιάσετε σε ένα κείμενο με 200 περίπου λέξεις. Να τεκμηριώσετε τις απόψεις σας με αναφορές στο κείμενο που διαβάσατε.

Δραστηριότητα 3^η

Σύγκριση κειμένων

Ακόμα;² [απόσπασμα]

Ήταν μεσάνυκτα και κρύο.

Η πόρτα άνοιξε. Ένας κυνηγός εμπήκε με τα σκυλιά του, άντρας ως σαράντα χρονών, μέγας με αντρίκια αλλά ήμερην όψη, και που εφορούσε φέσι και σεγκούνι και πλατοβράκι. Εφαινότουν ταραγμένος.

«Καλησπέρα Θεόδωση» του είπαν· «εβάρεσες κουνάδια;»

«Καλησπέρα» αποκρίθηκε· «πού είναι ο Κούρκουπος;»

«Αυτού πέρα κοιμάται» έκανε ένας από τους δουλεφτάδες, άντρας μισόκοπος και που ήταν, καθώς λέγαν, του λητρουβιού ο караβοκύρης. Κι επρόσθεσε: «Κούρκουπε, ξύπνα. Ο ξάδερφός σου.

Αλλά ο Κούρκουπος δεν εξυπνούσε· είχε βαρύν ύπνο· και ο Θεόδωσης επήγε σιμά του και τον εσκούντησε με το πόδι.

«Τι είναι· έκαμε μισοκοιμισμένος. «Τώρα, τώρα επλάγιασα. Ήρθε κι όλας το αλλάγι μου;»

«Ξύπνα· η γυναίκα σου σε θέλει. Ήμουν για κουνάδια και την είδα».

Ο Κούρκουπος εσηκώθηκε αμέσως ανήσυχος. Ήτουν νέος ως εικοσιπέντε χρονών· όμορφος όχι, μα το ανάβλεμμα του έδειχνε πολλήν καλοσύνη. Κι αυτός

¹ Παλιотζήκα Ευσταθία: Μεταπτυχιακό πρόγραμμα Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας **Η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΠΙΔΗΜΙΑΣ ΣΕ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**. Θεσ-νίκη 2019, σελ. 28

² Το διήγημα του Κωνσταντίνου Θεοτόκη *Ακόμα*; δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Ο ΝΟΥΜΑΣ* στο τεύχος 82, 8 Φεβρουαρίου 1904.

ήτουν χωριάτικα ντυμένοι, λιγδερός από τα λάδια, και με κορμί μαζωμένο λίγο από την άκοπη εργασία.

Οι δυο άντρες εβγήκαν αντάμα. Το χωριό εκοιμότουν. Η αστροφεγγιά εφώτιζε το δρόμο. Κάπου κάπου σκύλος τους αλυχτούσε.

«Τι τρέχει;» ερώτησε ο Κούρκουπος σκιασμένος.

Ο άλλος δεν απολογήθη. Σιωπηλά εφτάσαν βιαστικοί στη γειτονιά τους Ο Κούρκουπος έτρεξε στο σπίτι του, αλλά εβρήκε την πόρτα μανταλωμένη απ' όξω.

«Πού είναι;» ερώτησε ντροπιασμένος.

«Πέρα στους Έρμονες» του απάντησε ο Θεόδωρος· και χωρίς άλλο λόγο εκίνησε προς τον κατήφορο. Ο άλλος ακολούθησε· κρύος ίδρος επερίχυνε τα μέλη του οι πλάτες του επαώναν· είχε χάσει την ομιλιά του.

Εκατεβήκαν στο στενό μονοπάτι προς τη θάλασσα. Ο τόπος ήτουν έρημος. Τα βουνά ορθωμένα, ανακατωμένα και απόγκρεμα εφαινόνταν την ώρα εκείνη μαύρα· το νερό του τράφου⁸ έβραζε με τις πέτρες. Στο τρίστρατο του φουρκισμένου εσταθήκαν κι εκρυφτήκαν πίσω από ένα βράχο. Ο Κούρκουπος εκάθισε γιατί τα γόνατά του ετρέμαν, ο άλλος τον κοίταξε ζητώντας να μαντέψει την όψη του στο σκοτάδι. Ανάμειναν κι αφοκραζόνταν.

Οι φτερωτές των μύλων εγύριζαν άκοπα κι έφταναν στ' αυτιά τους τα τραγούδια των μυλωνάδων, μαζί με τη βοή του νερού και με τα λαλήματα τα πρώτα του κόσμου.

Ξάφνος οι σκύλοι εμούγκρισαν, αλλά ο Θεόδωρος τους ησύχασε μ' ένα νόημα κι εμουρμούρισε: — «Νάτην. Πάρε». Και του έβαλε το καρνοφύλλι στο χέρι.

Ένας ίσκιος τους επλησίαζε αναβαίνοντας το ρόβολο. Μηχανικά ο Κούρκουπος επήρε το ντουφέκι και εσήκωσε το λύκο. Τα μάτια του ήταν καρφωμένα απάνου στον άνθρωπο, που τώρα εδιάβαινε βιαστικά σιμά τους. Οι σκύλοι δεν εσάλεψαν. Κι ο Κούρκουπος αναστέναξε βαθιά κι είπε αλαφρωμένος πιθώνοντας το όπλο.

«Είναι άντρας».

«Είναι αντρίκια ντυμένη· οι σκύλοι την εγνώρισαν. Χτύπα».

Δεν υπάκουσε, γιατί δεν ήθελε να πιστέψει.

«Είναι αντρίκια ντυμένη» του ματάειπε ανυπόμονα. «Την είδα να κατεβαίνει».

Και με τα λόγια τούτα του απόσβησε κάθε ελπίδα. Ο Κούρκουπος εκατάλαβε μέσα του, πως μελλάμενο του ήτουν να γένει φονιάς· και η σκέψη τούτη ήταν τρομερή τόσο για τον καλόν άνθρωπο που ενικούσε και την οργή και τη θλίψη του.

Τώρα που διαβάσατε το απόσπασμα, να συγκρίνετε την επιθυμία της γυναίκας του Κουρουπού και της Σκεύως να μεταμφιεστούν σε άνδρες.

Εναλλακτικά

Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές εντοπίζετε ανάμεσα στα δύο κείμενα;

11^η – 12^η διδακτική ώρα

Πριν από την ανάγνωση

Ο / Η εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές τις μαθήτριες να θυμίσουν τι συνέβη συνοπτικά στην προηγούμενη ενότητα και σε ποιο σημείο είχαμε μείνει. Στη συνέχεια διαβάζει τα αφηγηματικά μέρη του κειμένου.

Διδακτική ενότητα 5^η

«Η Σκεύω βαρδιάνος στα Σπόρκα»

Υπόθεση της ενότητας (για τον / την εκπαιδευτικό)

Η Σκεύω μέσα από ... χίλια μύρια κύματα βρέθηκε στα μέρη της καραντίνας. Η απόπειρα εξαπάτησης των ελεγκτικών αρχών στέφθηκε με επιτυχία. Δεν ξέφυγε όμως από το προσεκτικό και διεισδυτικό βλέμμα του γιατρού. Η ανακάλυψή της δεν ακύρωσε τα σχέδιά της. Ο γιατρός μάλιστα φαίνεται ότι διασκέδαζε με το γεγονός και με τη στάση του μαρτυρούσε ότι θα ήταν αρωγός της στην προσπάθειά της να βρει και να σώσει τον άρρωστο γιο της.

Την εσπέραν της 18ης Αυγούστου περί την ενάτην ώραν, είχε φθάσει και η Σκεύω εις την καραντίαν. Η ταλαίπωρος γραία, πριν αποφασίσει να βάλει εις πράξιν το παράβολον διάβημά της, είχε προσπαθήσει διά του μπαρμπα-Νίκα (και τούτο ήτο το πρώτον αίτημά της το οποίον υπέβαλεν εις την μετ' αυτού συνέντευξιν) να κατορθώσει αν ήτο δυνατόν να την παραλάβωσιν οι λεμβουχοι οι εκτελούντες τα καθημερινά ταξίδια εις την ερημόνησον, διά να την ρίψωσιν απλώς επάνω εις τον κάβον του Αγίου Φλώρου, και αυτή ευχαρίστως θα εδέχετο να σπορκαρισθεί ομού με τόσους άλλους χριστιανούς. Αλλ' είχε μάθει ότι το πράγμα ήτο αδύνατον. Αυστηρά απαγόρευσις ήτο να μη πλησιάζει τις, εκτός των λεμβούχων και των εχόντων ειδικήν άδειαν, εις την επιχόλερον νήσον. Εις το ύψος του κάβου του Αγίου Φλώρου, είχαν ιδρυθεί την πρωίαν της Τρίτης, 17 Αυγούστου, στρατιωτικός σταθμός, ενισχυθείς δι' αποσπάσματος αρτίως σταλέντος εκ Χαλκίδος. Το απόσπασμα συνίστατο εξ ενός ενωμοτάρχου, τριών χωροφυλάκων, ενός δεκανέως και εννέα οπλιτών του πεζικού.

[...]

Την εσπέραν εκείνην, ο σταθμάρχης είχε μετρήσει από της πρωίας υψηλά από την σκοπιάν του έξ αποβιβασθέντας επί της ερημονήσου, και οδηγηθέντας εις το εσωτερικόν του προσωρινού λοιμοκαθαρητηρίου. Το έγγραφον το οποίον είχε λάβει το πρωί από το υγειονομείον εμνημόνευεν επτά νέους βαρδιάνους στρατολογηθέντας χθες, και μέλλοντας να φθάσωσιν εντός της σήμερον εις την

επιχόλερον νήσον· ο ενωμοτάρχης είχε μετρήσει από το πρωί έξι, και ηπόρει πώς εβράδυνε ο άλλος. Τέλος έφθασε περί λύχνων αφάς, εις το τελευταίον ταξίδιόν του, ο Αλέξης το Παποράκι.

Ο Αλέξης τα είχε καλά με τους στρατιώτας, διότι δεν παρέλειπε ποτέ να τους φέρει καπνόν και ρώμι. Ουχ ήττον άμα επλησίασεν εις την ξηράν, δεν ελησμόνησε διά καλόν και διά κακόν να φωνάξει με μεγάλην φωνήν:

- Αυτός που φέρνω είναι ο έβδομος βαρδιάνος για σήμερα, κύριε σταθμάρχη!

- Καλά! απήντησεν αποκάτω από το πεύκον μία νυσταλέα φωνή.

Ο σταθμάρχης δεν εσκοτίζετο να ιδει και εξετάσει ο ίδιος τον βαρδιάνον. Αυτό δεν ήτο ιδική του δουλειά, ήτο του ιατρού. Τι ανάγκην είχεν αυτός να εξετάζει γέρους και πτωχούς ανθρώπους; Ο ιατρός ήτο πράγματι η ανωτέρα αρχή, μέσα εις την νήσον. Συνεννοείτο απ' ευθείας με όλας τας αρχάς έξω, και συχνά έγγραφε και εις το υπουργείον των Εσωτερικών, εκτραγωδών την κατάστασιν. Ο σταθμάρχης εγέλασε την στιγμήν εκείνην, διότι του επήλθεν η επομένη σκέψις, διά τα συμβαίνοντα, τα οποία του εφάινοντο ως το άκρον άωτον της ιατρικής επιθεωρήσεως: «Να σε επιθεωρεί ο γιατρός όχι για να πάρεις πράτιγο, αλλά για να μβεις καραντίνα... είναι σαν να σε δοκιμάζει, αν είσαι καλός για να χολεριασθείς!»

Πράγματι, ο ιατρός ενήργει ως ανωτέρα αρχή εντός του προσωρινού λοιμοκαθαρητηρίου, και προς αυτόν ωδηγείτο πας νεωστί ερχόμενος, είτε ταξιδιώτης ήτο από τα μακρινά χολεριασμένα μέρη, είτε εργολάβος και έμπορος ερχόμενος εκ της νήσου διά να πωλήσει την τέχνην του, είτε «βαρδιάνος για τα σπόρκα», φύλαξ διά τα επιχόλερα πλοία στρατολογούμενος υπό της υγειονομικής αρχής. Ο ιατρός, πρεσβύτης, υπερβάς το πεντηκοστόν έτος είχε σπορκαρισθεί ακουσίως ελθών τας πρώτας ημέρας διά να επιθεωρήσει τους επιβάτας, και μη προφθάσας να εξέλθει εγκαίρως εκ της ερημονήσου, ήτις εκηρύχθη επιχόλερος εν τω μεταξύ. Εκ Γερμανίας καταγόμενος, είχε κατέλθει εις την Ελλάδα κατά τα πρώτα έτη της βασιλείας του Όθωνος. Από του 1845 είχεν αποκατασταθεί εις την νήσον, είχε προσφέρει τας εκδουλεύσεις του εις την χολέραν του 1848, και δεν είχε παύσει έκτοτε ν' αναφαίνεται παντού όπου ήτο χολέρα και καραντίνα. Οι κατά καιρούς υπουργοί των Εσωτερικών, γνωρίζοντες την ικανότητά του, τον απέσπων πολλάκις εκ της νήσου και τον έστελλον επί αδρώ μισθώ εις τα μεγάλα κέντρα των καθάρσεων εν Ελλάδι.

[...]

Ο αγαθός ιατρός είχε ανάψει το μακρόν τσιμπούκι του. [...] Ο κ. Βίελμ Βουνδ εκάπνιζε ταχέως και θορυβωδώς το τσιμπούκι του, και έβγαζε μεγάλας τολύπας καπνού από το στόμα, μετά πλαταγισμού των χειλέων, κολλώσας προς στιγμήν περί τον μέγαν, παχύν καστανόν μύστακά του, και ανερχομένας ελικοειδώς εις τον προέχοντα προς το μέρος της σκηνής απώτερον κλώνα του πεύκου.

[...]

Διά εικοστήν φοράν, έβγαλεν από την τσέπην του έν έγγραφον το οποίον είχε λάβει την πρωίαν της ημέρας εκείνης από το υγειονομείον, και ανάψας κηρίον το ανεγίνωσκε. Το έγγραφον διελάμβανεν ότι απεστέλλοντο αυθημερόν φύλακες διά τα επιχόλερα πλοία, επτά τον αριθμόν, ο δείνα και ο δείνα, εις τον τόπον της καθάρσεως. Ο ιατρός δεν ηδύνατο να εννοήσει πώς είχαν έλθει έξ, ενώ ανεφέροντο επτά, και διατί δεν είχαν έλθει ο έβδομος. [...] Αυτόν δε τον Σταμάτιον Γυρατσίνην ενθυμείτο πολύ καλά ότι τον είχαν επισκεφθεί πολλάκις, ότι είχαν αποθάνει στα χέρια του, και ότι είχαν εκδώσει πιστοποιητικόν διά την ταφήν του. Τι συνέβαινε λοιπόν; Ή πρέπει να υπήρχε δεύτερος Σταμάτης Γυρατσίνης, έγγονος του πρώτου· αλλά τότε έπρεπε να έχει ηλικίαν είκοσιν ετών και όχι εξήντα, οία εφέρετο εν τω εγγράφω· ή ο δεύτερος Σταμάτης Γυρατσίνης θα ήτο ανεψιός ή πρωτεξάλφος του αποθανόντος, φέρων το αυτό όνομα. Τον δεύτερον τούτον Σταμάτην Γυρατσίνην ουδέποτε εγνώρισε, και ήτο περίεργος να τον γνωρίσει. Το πράγμα του είχε κάμει δυσανάλογον εντύπωσιν, ίσως ένεκα της μοναξίας και του απολεισμού εν ω διετέλει. Αλλά μόλις είχαν ανάψει το κηρίον, βήματα ηκούσθησαν, και ιδού παρουσιάζεται ο Γιάννης ο Μπρίκος, ο βαρκάρης, οδηγών τον καλούμενον Σταμάτιον Γυρατσίνην, με δειλόν βήμα ακολουθούντα.

Ο Γιάννης ο Μπρίκος εκράτει με την μίαν χείρα φανόν, και με την άλλην εκράτει το έγγραφον του διορισμού του βαρδιάνου, το οποίον είχε ζητήσει από τον καλούμενον Σταμάτην Γυρατσίνην να του παραδώσει, διά να το εγχειρίσει εις τον ιατρόν. Επλησίασε, του συντρόφου του μένοντος ολίγα βήματα οπίσω, εχαιρέτισε και έτεινε τον φάκελον προς τον ιατρόν:

- Τι ντιάολο τέλεις πάλι; ανέκραξεν άμα αναγνωρίσας τον λεμβούχον ο ιατρός.

[...]

Το καλόν μόνον ήτο, διά τον Γυρατσίνην, ότι η παρουσίασις εγένετο νύκτα. Το ακόμη καλύτερον ήτο ότι θα εδίδετο εις το μυστηριώδες υποκείμενον η ευκαιρία να μάθει αμέσως διά του ιατρού πού ήτο και τι εγένετο ο Σταύρος.

Τούτου ένεκα η Σκεύω ηκολούθησε μετ' ελπίδος και φόβου τον Γιάννην, και τα γόνατά της έτρεμον.

[...]

- Πώς δε μου είπες, Γιάννη, εξηκολούθησεν η Σκεύω, πού είναι το καράβι που 'ν' ο γυιος μου μαζί;

Την ερώτησιν ταύτην ήθελε να υποβάλει προ πολλού, όταν έπλεον ομού επί της φελούκας, αλλά την είχε προπάρει τόσο ο Γιάννης με τον βάνουσον τρόπον του, ώστε η πτωχή γυνή απεθαρρύνθη και ανέβαλε την ερώτησιν.

- Και πού ξέρω εγώ, θεια-Σκεύω; Είπαν πως ήρθε και πως ήτον άρρωστος... Αν ήρθε, θα είναι με κανέν' απ' αυτά τα ξένα καράβια, γιατί το ντόπιο, του καπετάν Γρατσιώτη, που ήτον λοστρόμος μαζί, δεν έχει ερθεί... Αν ο γυιος σου ήρθε θα πει ότι είχε ξεμπαρκάρει στην Πόλη, και μβαρκάρισε με κανένα ξένο, που ήτον για δω.

- Και πώς δε μπόρεσες να μάθεις, Γιάννη; είπε μετά παραπόνου η Σκεύω.

- Μου κατοφαίνεται κι εμένα, θεια-Σκεύω που δε μπόρεσα να το μάθω... Μα πού να ξέρω πως ήσουν να 'ρθεις για δω τουλόγου σου, και πως θα σ' εβλέπαμε βαρδιάνο στα σπόρκα;

Λαβών ο ιατρός τον φάκελον, τον οποίον έτεινεν αυτώ ο Γιάννης ο Μπρίκος, τον ήνοιξε και ανέγνωσε το εν αυτώ έγγραφον. Το έγγραφον ήτο οιοειδής διορισμός και πιστοποιητικόν ταυτότητος του αποστελλομένου δι' έν των επιχολέρων πλοίων φύλακος, τον οποίον ο υγειονόμος επέμενε να ονομάζει Σταμάτην Γυρατσίνην.

Ο ιατρός έκαμε ζωηρόν κίνημα δυσφορίας, και το έγγραφον του εξέφυγε τας χείρας.

- Να πάρει ο ντιάολος! είπε· και ποιος είν' αυτός ο Σταμάτης Γκυρατσίνης;... Φέρε τον εντώ.

Ο Γιάννης εστράφη προς τον όπισθέν του ιστάμενον σύντροφόν του και τον έδειξε:

- Να τος! είπε

Ο ιατρός εμειδίασεν, εκάγχασεν, εκάπνισε θορυβωδώς το τσιμπούκι του, επλατάγισε τα χείλη, απέπνευσε μεγάλην έλικα καπνού από το στόμα, και είπε:

- Έλα ντω! ποιος είσαι;

Η θεια-Σκεύω επλησίασε τρέμουσα.

- Εγώ είμαι, γιατρέ, είπε.

- Και είσαι του λόγκου σου, ο Σταμάτης Γκυρατσίνης;

Η θεια-Σκεύω έκαμε διαφορούμενον νεύμα: κάτι τι το οποίον ηδύνατο να εκληφθεί ως ναι και ως όχι.

Ο ιατρός ύψωσε το κηρίον το οποίον εκράτει, έβαλε τα γυαλιά του, τα οποία εκρέμαντο δι' ιμάντος από του λαιμού του, κι εκοίταξε το μυστηριώδες άτομον.

- Έλα σιμότερα, είπε.

Με αποφασιστικότητα τιμώσαν αυτήν μεγάλως, η θεια-Σκεύω δεν έδωκε καιρόν εις τον ιατρόν να τελειώσει την επιθεώρησίν του, αλλά κύψασα προς το ους του του είπε:

- Εγώ είμαι η Σκεύω, η Γιαλινίτσα... που με λένε κάποτε και Σαβουρόκοφα.

Ο ιατρός ανετινάχθη όλος επί του στελέχους εφ' ου εκάθητο και εκάγχασε θορυβωδώς:

- Χα, χα χα!... χα χα χα! Να πάρει ο ντιάολος!... εκείνο το υγκειονόμο το στραβούλιακα... που είναι και φίλος μου!... χα χα χα! Και ντεν ηύρε άλλο όνομα να σου ντώσει, ενός ζωντανού, μόνον σου έντωσε του όνομα του πεταμένου... χα χα χα!

Είτα επέφερε:

- Αν-καλά τι λέω εγκώ;... το όνομα του ζωντανού είναι κάποιου... το όνομα του πεταμένου ντεν έχει ιντιοκτήτη, είναι έρμο... Έξυπνος εφάνη ο στραβούλιακας που σου έντωκε το όνομα του πεταμένου.

Είτα ευθύς ηρώτησε:

- Και τι σου ήρτε, Σκεύω να το κάμεις αυτό;

Η Σκεύω την ερώτησιν ταύτην επερίμενε.

- Για το Θεό, γιατρέ, να 'χεις πολλή ζωίτσα... και να σου δώσει ο Θεός ό,τι επιθυμείς... να 'χεις και καλή ψυχή... δεν μου λες, τι γίνεται ο γυιος μου, ο Σταύρος; Είναι καλά; πέθανε; ζει; τον είδες τουλόγου σου;

Ο ιατρός, όστις εξηκολούθει την θορυβώδη ευθυμίαν του, διεκόπη, ανεκάλεσε τας προσφάτους εκ των επισκέψεων της ημέρας εντυπώσεις του και είπεν:

- Α! Ο Σταύρος... του Γιαλή... Ο λοστρόμος... είναι γυιος σου. Α! ναι... είναι άρρωστος... υπέφερε πολύ... μα ντεν έχει ανάγκη... τα ζήσει.

Η Σκεύω ανέπνευσε.

- Ν' αγιάσει το στόμα σου, γιατρέ, και τα χείλη σου, που μου είπαν τον καλό το λόγο, να γίνουν μαλαματένια, σαν τ' Αι-Γιαννιού του Χρυσοστόμου.

Ο ιατρός εκολακεύθη εκ της ευχής, εμειδίασε, και είτα πάλιν επανήλθεν εις τον φίλον του, ως τον ωνόμαζε, τον υγειονόμον.

- Μα να πάρει ο ντιάολος, τι του ήρτε του φίλου μου, του υγειονόμου, του στραβούλιακα, και σε αγκαζάρισε για βαρντιάνο;... Ή ήτελες τουλόγκου σου;

- Εγώ το ήθελα... δεν μπόρεσα να μάθω για το γυιο μου, κι ήρθα να τον ιδώ.

- Α! κι εγκέλασες τον υγειονόμο, το στραβούλιακα;

- Δεν τον εγέλασα, τόσον εγώ, είπε μετ' αμηχανίας η Σκεύω, όσο γελάστηκε μοναχός του.

- Πώς;

Και ο ιατρός εξηκολούθει να ροφά μεγάλας εισπνοάς καπνού, να εκπέμπει πυκνά νέφη περί τους παχείς καστανούς μύστακάς του, να ακτινοβολεί από ευθυμίαν και ν' ακροάται.

- Εγώ ήμουν σαν παλαβή, σαν το έμαθα, που μου το εφώναξε μια κλήρα προχτές το βράδυ, από μια βάρκα μέσα, πως ο γυιος μου είναι άρρωστος από χολέρα.

- Α!... λοιπόν;

- Εγώ γονάτισα μπροστά στα κονίσματα, κι επαρακάλεσα την Παναγίτσα μου, μια μικρή Παναγίτσα ασημωμένη που έχω, να με λυπηθεί και να μου στείλει καλά μαντάτα από το Σταύρο ή να με φωτίσει τι να κάμω...

- Ύστερα;

- Εμένα η Μεγαλόχαρη καλά μαντάτα δεν ηυδόκησε να μου στείλει, γιατί ήμουν αμαρτωλή, έξω απ' αυτά που σ' εφώτισε να μου δώσεις, γιατρέ μου... μονάχα μ' εφώτισε, σαν ήτον πολύ δύσκολο να με πάρουν οι βαρκάρηδες να με φέρουν, όπως ήμουν με τη γυναίκεια φορεσιά μου, στο νησί μέσα για να βρω το γυιο μου, μ' εφώτισε να φορέσω αντρίκεια και να πάω βαρδιάνος στα σπόρκα.

Ο ιατρός ανεκάγχασε θορυβωδώς.

- Α! χα χα χα! ντιάολο! παράξενο! βαρντιάνος στα σπόρκα! Α! ντιάολο! Και το στραβούλιακα το υγειονόμο;...

Η Σκεύω εξηκολούθησε:

- Σαν έβαλα τα φορέματα του μακαρίτη τ' ανδρός μου κι εκοίταξα στον καθρέφτη, μου φάνη πως μου πήγαιναν καλά, και μου φάνη πως ωμοίαζα, κοντούλα όπως είμαι, με το γερο-Σταμούλη τον Καρδαράκη, τον παλιό γείτονά

μου, που ήμαστε έναν καιρό γειτόνοι στον ελιώνα, απάνω στην Κορακοφωλιά, που τον έδωκε τώρα προικιό της κόρης του. Σαν είδα πως ωμοιάζα με το Σταμούλη τον Καρδαράκη και στο μπόι, και στο μουστάκι, και σ' όλα, άρχισα κι εγώ να καμαρώνω, να σιάζωμαι στον καθρέφτη κι εγύρευα να μοιάσω ακόμα πλιότερο με τον παλιό το γείτονά μου. Έβαλα το φέσι καθώς το φορεί ο Σταμούλης, εξώστηκα το κίτρινο ζουνάρι τρεις πιθαμές πλατύ, όπως το ζώνεται ο Σταμούλης, έκαμα και τη σέλλα του βρακιού όπως την κάνει ο Σταμούλης, ύστερα, σαν τα έβγαλα τα ρούχα, έλεγα πότε να τα ξαναφορέσω, κι αποφάσισα με κάθε τρόπο να 'ρθω μέσα στο νησί, να περάσω για βαρδιάνος.

Ο κ. Βίελμ Βουντ εύρισκε μεγάλην τέρψιν εις την ακρόασιν της διηγήσεως ταύτης. Ηραιώσε τα ροφήματα του τσιμπουκίου του, έπαυσε τους πλαταγισμούς των χειλέων, εγέλα και ήκουε.

- Λοιπόν;

- Εγώ πήγα και ηύρα το Νίκα, το φύλακα που ήτον πρώτα στα πέρα Λαζαρέτα, το συμπέθερό μου, και τον επαρακάλεσα να κάμει νόμο-τρόπο να καταφέρει ένα βαρκάρη φίλο του να με πάρει, έτσι όπως ήμουν, γυναίκα, στη βαρκούλα του μέσα, να με φέρει στο νησί. Ο Νίκας μου είπε πως το βλέπει πολύ δύσκολο. Δεν άφηναν κανέναν άλλον, έξω από κείνους που έχουν άδεια, να ζυγώσει στην καραντίνα...

- Ύστερα;

- Τότες έκαμα απόφαση και του λέω του συμπέθερου, του Νίκα: «Για να σου πω, ξέρεις τι μ' εφώτισε ο Θεός; Θα φορέσω αντρίκεια και θα περάσω για βαρδιάνος. Εσύ, που έχεις τα μέσα, να πεις τ' αφεντικού σου να με γράψει στα χαρτιά, για να με βάλουν βαρδιάνο. Εδοκίμασα τα ρούχα του μακαρίτη τ' ανδρός μου, και μου έρχονται καλά, και μοιάζω με το Σταμούλη τον Καρδαράκη όταν τα φορέσω. Πες του κυρ επιστάτη πως με λένε Σταμούλη Καρδαράκη».

Ο ιατρός εκάγχασε θορυβωδώς:

- Ω! ντιάολο! και ύστερα;... πήες στον επιστάτη... και στο υγκειονόμο, το στραβούλιακα, το φίλο μου; Και πώς από Καρνταράκης έγινες Γκυρατσίνης;

- Ο Νίκας, ο συμπέθερός μου, σαν τ' άκουσε, του φάνηκε παράξενο, και άρχισε να κλαίει από το ένα μάτι, τόσον επαραπονέθηκε, που με είδε να επιμένω να 'ρθω να 'βρω το παιδί μου... και με το ένα μάγουλο άρχισε να γελά... κι εσφόγγιζε τα δάκρυά του, και δεν εμάζωνε τα χείλη του... Και ύστερα το είπε στον

επιστάτη... Κι ο επιστάτης, σαν να τον είχα ορμηγεμένον, του είπε να πάω να παρουσιασθώ στο λιμεναρχείο το βράδυ-βράδυ, που δε θα μ' έβλεπαν καλά...

- Ω! ντιάολο! και ηύρες εκεί και το υγειονόμο, το στραβούλιακα;

- Το βράδυ-βράδυ πήγα, κι ήτον εκεί ο υγειονόμος, κι ο επιστάτης, κι ο λιμενάρχης, οι τρεις τους, κλεισμένοι μες στη μέσα κάμαρη... Κι εμάς μας έβαλαν να καρτερούμε στην όξου κάμαρη, για να νυχτώσει ακόμα, σαν να τους είχα ορμηγεμένους... Κι άλλοι πέντ' έξ γέροι που καρτερούσαν εκεί, να 'ρθ' η αράδα τους, να παρουσιαστούν στ' αφεντικά, για να μβουν βαρδιάνοι, μ' επήραν για ξένο, και μ' ερώτησαν, κι εγώ τους είπα πως ήμουν απ' τα Εικοσιτέσσερα Χωριά. Ύστερα ένας-ένας παρουσιάστηκαν κι επήραν το χαρτί τους, κι εμβήκαν βαρδιάνοι. Στα υστερνά ήρθεν η αράδα μου να παρουσιαστώ κι εγώ.

- Ε! και τότε;

- Εγώ εμβήκα μέσα τρέμοντας, και λίγο έλειψε να μου φανεί ο ουρανός σφοντύλι. Και πιάστηκα απ' την πόρτα για να μην πέσω. Κι όσο να μβω μεσ' απ' την πόρτα, παρακάλεσα την Παναγιά και μόδωσε Θάρρος... Κι ο υγειονόμος, άμα με είδε...

- Α!

- Μου λέει, σαν να τον είχα ορμηγεμένον: «Εσύ είσαι ο Σταμάτης ο Γυρατσίνης;... Τι γίνεσαι Σταμάτη;... Γηράσαμε, Σταμάτη, γηράσαμε...» Κι εγώ τότε, χωρίς να το συλλογισθώ, «Μάλιστα, λέω, εγώ είμαι ο Σταμάτης ο Γυρατσίνης... Τι κάνεις, κυρ υγειονόμε; Είσαι καλά;...»

Ο ιατρός ανεπήδησεν από του στελέχους εφ' ου εκάθητο, διότι σφοδρός γέλωσ ανετίναξεν όλον το σώμα του, και ησθάνετο την ανάγκην να καγχάσει εν ανέσει.

- Ω! ντιάολε! ω! ντιάολε!...τόρα καταλαβαίνω... σ' επήρε για τον πεταμένο... Κι εσύ σαν σου ήρτε, σα μπούφος, έτοιμο όνομα, το εντέχτης, και επαρητήτηκες από το άλλο;

- Ναι.

- Ω ντιάολο!... το στραβούλιακα... Κι εσύ είπες μέσα σου, τι τέλω να γκυρεύω άλλο όνομα, αφού μου ντίνει αυτό ο υγειονόμος. Έτσι;

- Ναι.

Ο ιατρός εξηκολούθει να καγχάζει επί μακρόν, και επί πέντε λεπτά της ώρας δεν έλαβε καιρόν να πλησιάσει εις το στόμα το μακρόν τσιμπούκι του.

- Ω! ντιάβολο! το στραβούλιακα!... Είναι παρατηρημένο, επρόσθεσεν, ως να ωμίλει προς εαυτόν, ότι κανέννας, περισσότερο από ένα μισόστραβον δεν ημπορεί να πει με τι ομοιάζει ένα πράγμα που ντεν είναι εκείνο που φαίνεται... Κατώς κι ένας στραβομούρης ημπορεί να κάμει καλύτερα από κάτε άλλον μορφασμούς και παντομίμες... κι ένας που ντεν είναι πολύ καταρόγκλωστος ημπορεί να μιμητεί καλύτερα έναν τραυλόν και ψευντόν... κι ένας μισοαγκράμματος ημπορεί να ντιαβάσει καλύτερα ένα κοκογκραμμένο γκράμμα.

Ο ιατρός ανέπνευσε προς στιγμήν, ετράβηξε μαζωμένα πέντε ή έξ ροφήματα καπνού, είτα ετίναξε το τσιμπούκι του, κι ενώ το εγέμιζεν εκ νέου, επανέλαβε:

- Ε! Και ύστερα;... ντεν ηύρες καμμιά ντυσκολία, και οι άλλοι, έχοντας κολαούζο τον υγειονόμον, σ' επαραντέχτηκαν για Σταμάτη Γκυρατσίνη και σε ντιώρισαν βαρντιάνο...

- Ο επιστάτης κάτι υπωπτεύτηκε, απήντησεν η Σκεύω.

- Α!

- Εγύρισε και είπε του Νίκα: «Μα εσύ αυτόν που μου εσύστησες τον έλεγες Καρδαράκη, τώρα πώς βρίσκεται Γυρατσίνης;»

- Α! κι ο Νίκας τι του είπε;

- Ο Νίκας τα εχρειάστηκε... λίγο έλειψε να τα χάσει.

- Κι ύστερα, πώς μπόρεσε και τα μάλωσε;

- Τον εφώτισε ο Θεός και του είπε, του επιστάτη: «Τον λένε και Καρδαράκη, μα αυτό είναι παρατσούκλι, και του κακοφαίνεται... το καθ' αυτό όνομά του είναι Γυρατσίνης».

Ο κ. Βουντ εκάγχασε θορυβωδέστερον παράποτε.

- Μπράφο! Μπράφο! Χοχ! πραιχτιγ! φερμάχτ!

Ήναψε το τσιμπούκι του, εισέπνευσε πεντάκις ή εξάκις, πλαταγίζων τα χείλη και επανέλαβε:

- Κι ο επιστάτης εγκελάστη μ' αυτό;

- Γελάστηκε.

- Ύστερα, σου 'ντωκαν το καρτί σου, κι ήρτες...

- Μου το 'δωκαν... Μονάχα ο λιμενάρχης είχεν ακόμα κάποια υποψία, κι έλεε: «Αυτός φαίνεται σα γριά ζαρωμένη!»

Ο ιατρός εκάγχασε διά τελευταίαν φορά, είτα ο γέλωσ και η εκπνοή του καπνού εξήλθεν ως στεναγμός από το στόμα του. Είχεν αποκάμει να γελά.

Εσκέπτετο ότι αν του παρεσκεύαζε καθημερινώς ανά έν τοιούτον επεισόδιον ο φίλος του ο υγειονόμος, τότε η μοναξιά και ο αποκλεισμός εν τη ερημονήσω θα διέρρεεν ανεπαίσθητος δι' αυτόν. Αλλά και μόνον το συμβάν της εσπέρας ταύτης ήρκει ν' αντισταθμίσει πολλών ημερών ανίαν εις την εύθυμον και ζωηράν φαντασίαν του.

Κατά την ανάγνωση Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 1^η

Πώς θα χαρακτηρίζατε τον γιατρό με βάση το απόσπασμα που διαβάσατε;

Δραστηριότητα 2^η

Κατά την ανάγνωση, σημειώνετε στο βιβλίο σας τα μέρη της ενότητας στα οποία υπάρχει αφήγηση, περιγραφή, διάλογος, σχόλιο-κρίση του αφηγητή. Ποιος από τους παραπάνω τρόπους κινεί περισσότερο το ενδιαφέρον σας και γιατί;

Δραστηριότητα 3^η

Θεωρείτε ότι ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζονται τα πρόσωπα στο διήγημα τα κάνει να μοιάζουν με πρόσωπα της πραγματικής ζωής;

Μετά την ανάγνωση Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 1^η

«Ο γερμανός γιατρός δεν παρουσιάζεται με ιδιαίτερα αρνητικά χαρακτηριστικά, αλλά δεν μένει ασχολίαστη τόσο η λειτουργία του ως “άνωτέρα αρχή εντός τοῦ προσωρινοῦ λοιμοκαθατηρίου”, όσο και οι αλληπάλληλοι διορισμοί του από τον υπουργό Εξωτερικών, οι οποίοι συνοδεύονταν από παχυλό μισθό»¹.

Να σχολιάσετε την άποψη αυτή σε ένα κείμενο 200 περίπου λέξεων.

Δραστηριότητα 2^η

Να μετατρέψετε τον διάλογο ανάμεσα στη Σκεύω και τον ιατρό σε αφήγηση. Αν θέλετε, μπορείτε να προσθέσετε και δικό σας κείμενο, προκειμένου να την εμπλουτίσετε.

¹ Παλιοτζήκα Ευσταθία: Μεταπτυχιακό πρόγραμμα Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας **Η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΠΙΔΗΜΙΑΣ ΣΕ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**. Θεσ-νίκη 2019: σελ. 37.

13^η – 14^η διδακτική ώρα

Πριν από την ανάγνωση

Ο / Η εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές τις μαθήτριες να θυμίσουν τι συνέβη συνοπτικά στην προηγούμενη ενότητα και σε ποιο σημείο είχαμε μείνει. Στη συνέχεια διαβάζει τα αφηγηματικά μέρη του κειμένου.

Διδακτική ενότητα 6^η

«Η γνωριμία της Σκεύως με τον πάτερ (sic) Νικόδημο. Η σωτηρία του γιού της»

Η Σκεύω συναντά τον πατέρα Νικόδημο τον Μανασσή, γνώριμό της από παλαιά, όταν ήταν κοσμικός. Ο πατήρ Νικόδημος προθυμοποιείται να τη βοηθήσει: της παραχωρεί ένα κελί για φιλοξενία αυτής και του γιου της, την τροφοδοτεί με όσα έχει και μπορεί για την επιβίωσή τους.

Προς τα εξημερώματα ο πάτερ Νικόδημος ο Μανασσής κατέβη ως συνήθως από το κελλίον του, διά να ψάλει τον όρθρον, διά του κομβοσχοινίου και του «Κύριε Ιησού Χριστέ», εις το μικρόν ισόγειον χώρισμα το χρησιμεύον ως ευκτήριος οίκος. Όλην την νύκτα ο γέρων μοναχός δεν είχε κλείσει το όμμα. Αφ' ότου έχασε την ησυχίαν του και την προσφιλή μοναξίαν του, δεν είχε πλέον ύπνον εις τους οφθαλμούς ουδέ εις τα βλέφαρά του νυσταγμόν. Ό,τι διά τους άλλους ήτο αποκλεισμός και ανία αφόρητος, δι' αυτόν ήτο πολυθόρυβος συναγελασμός ανθρώπων και τύρβη κόσμου. Εκλείετο από ενωρίς εις τον μικρόν θαλαμίσκον του. Το μόνον εκ των πέντε κελλίων το οποίον του είχαν αφήσει, και αφού έλεγε το απόδειπνον, μάτην εκάλει τον ύπνον να κατέλθει εις τους οφθαλμούς του. Δίπλα, εις τα συνεχόμενα κελλία, ένθεν και ένθεν, ενοσηλεύοντο ασθενείς τους οποίους είχαν εκφέρει την προτεραίαν από τα καταπλεύσαντα πλοία. Στεναγμοί πόνων, ενίοτε ρόγχοι αγωνίας, ηκούοντο. Είτα επήρχετο σιωπή και ησυχία, βαρεία ως κουφόβρασις, ως συννεφόκαμα και βεβαρημένη ατμόσφαιρα, κυφορούσα βροχήν. Μόνον προς όρθρον βαθύν, εις το δεύτερον λάλημα του πετεινού, ο ύπνος επήλθεν εις το καταπονημένον σώμα του μοναχού, και ηδυνήθη ν' αποκοιμηθεί επί μίαν ώραν. Είτα εξύπνησεν από φωνάς και εναγωνίους ομιλίας, ακουσθείσας εκ του παρακειμένου κελλίου. Είτα εφόρεσε το ράσον του και εξήλθε.

[...]

Ο πάτερ Νικόδημος εφώναξε δις και τρις: «Ψι! ψι! Μπαμπή! Μπαμπή! Μπαμπή!» αλλ' εις μάτην. Το αγρίμιον είχε γίνει άφαντον.

Ο πάτερ Νικόδημος έσεισε μελαγχολικώς την κεφαλήν και είπεν: «Αυτή μου δείχνει τον δρόμον μου! Κι εγώ τι κάθομαι ανάμεσα εις τόσον κόσμον; Τι δουλειά έχω;»

Ήτο η γάττα του, η προσφιλής του γάττα Μπαμπή, μαύρη ως έβενος, με δύο λαμπρά όμματα φαιά, κυανά, και αορίστου χρώματος, λάμποντα εις το σκότος. Τον είχεν ιδεί, τον είχεν αναγνωρίσει και ετράπη εις φυγήν.

[...]

Την νύκτα, αφού είχε ξεφαντώσει από τους αρουραίους μέσα εις τους θάμνους, είχε διψάσει φαίνεται, και κατέβη να πεί νερόν εις τινα γούρναν, σιμά εις το πηγάδι. Αλλ' άμα είδε τον κύριόν της, ετράπη εις πείσμονα φυγήν.

Ο πάτερ Νικόδημος εστέναξε, κι επλησίασεν εις το πηγάδιον, και ήντλησε νερόν, διά να νιφθεί. Ενώ ενίπτετο, παρέκει ολίγον, υπό τινα καλαμωτήν, αποτελούσαν δευτέραν σκιάδα εγγύς της πρώτης, ηκούσθη ο κλωγμός μιας όρνιθος.

- Α! Πιτσινή μου! Πιτσινή μου! εστέναξεν ο πάτερ Νικόδημος, εσύ είσαι;

Νέος κλωγμός απήντησεν εις την επιφώνησιν του γηραιού μοναχού.

- Συλλογίζομαι νύκτα και μέρα, ήρχισε να μονολογεί ο πάτερ Νικόδημος, πώς να κάμω για να την γλυτώσω, μην πάθει κι αυτή ό,τι έπαθεν η άτυχη η Κοτσινή. Αχ! Κοτσινή, Κοτσινή!

Η Κοτσινή ήτο η άλλη προσφιλής του όρνις την οποίαν του είχαν «φαρμακώσει» προ δύο ημερών οι ελθόντες ξένοι. Και τας δύο, την Πιτσινή και την Κοτσινή, του τας είχεν εμπιστευθεί ως πολύτιμον παρακαταθήκην ο πάτερ Σισώης, ο δάσκαλος, από το ιερόν κοινόβιον του Ευαγγελισμού.

[...]

Ήνοιξε την θύραν και εισήλθε. Γυνή τις εκάθητο εις το χθαμαλόν ανάβαθρον, το ευρισκόμενον παρά την βάση του αναλογίου. Ο πάτερ Νικόδημος δεν εξεπλάγη. Είχε πολλές γυναίκας εις την γειτονίαν του προ δύο ή τριών ημερών, και του εφάνη ότι ανεγνώρισεν εκείνην την οποίαν έβλεπεν. Ήτο η γεροντοτέρα εκ των τεσσάρων ή πέντε εγγυτέρων γειτονισσών του.

- Ε! καλημέρα, κυρά: πώς είναι ο γυιος σου; έκραξεν ο Νικόδημος.

Η γυνή εκοιμάτο κι εξύπνησεν αποτόμως εκ της φωνής. Εκοίταξεν έκπληκτος τον μοναχόν.

- Πώς είν' ο γυιος σου; επανέλαβεν ο Νικόδημος.

- Δεν ξέρω, παιδάκι μου... απήντησε τρίβουσα τους οφθαλμούς η Σκεύω, διότι εκείνη ήτο... Ξέρεις να μου πεις τι γίνεται; Γι' αυτό κι εγώ ήρθα.

Την φοράν ταύτην ο εκπλαγείς ήτο ο γέρων μοναχός. Εστάθη κοιτάζων την γυναίκα, και είδεν ότι δεν ήτο εκείνη, την οποίαν είχε νομίσει κατ' αρχάς ότι έβλεπεν.

Η Σκεύω επανέλαβε:

- Μου είπεν αποβραδύς ο γιατρός, ας είναι καλά, πως δεν έχει φόβο, και πως θα γίνει καλά... Σήμερα θα πάω μες στο καράβι να τον εύρω.

Ο Νικόδημος, αν και από εικοσαετίας δεν είχαν εξέλθει από την μικράν νήσον, την ανεγνώρισεν ως συντοπίτισσαν.

- Τουλόγου σου είσαι από δω, ξέρω... Για πες μου το όνομά σου...

- Σκεύω.

- Ναι, Σκεύω... Με γνωρίζεις εμένα;

- Πώς! ο Νικολάκης της Μανασσίνας δεν είσαι;

- Ναι.

- Πώς σε λένε στο καλογερικό σου;

- Νικόδημο.

- Καλά είσαι, γυιε μ', τι κάνεις;... Να, κι εγώ ήρθα για να βρω το παιδί μου που είν' άρρωστο.

Και διηγήθη εν ολίγοις τα πράγματα πώς είχαν, παραλείψασα να είπει ότι είχε φορέσει ανδρική και ότι είχε περάσει ως βαρδιάνος.

Ο Νικόδημος την παρηγόρησε λέγων ότι έπρεπε να έχει τας ελπίδας της εις τον Θεόν, και ότι αν δεν είναι θέλημα του Θεού, δεν έχει να πάθει τίποτε ο υιός της. Είτα ήρχισε να εκτραγωδεί τα ίδια παθήματά του.

- Να, κι εγώ πόσα υποφέρω... Έφθασαν πολλά παρτίδα, που δεν είχαν έρθει άλλη φορά. Δεν με πειράζουν τόσο τα καράβια, όσο τα μικροκάικα... Άρχισαν να μου κλέφτουν τα σταφύλια, μου ρήμαξαν τες κολοκυθιές και τες μπάμιες... Δεν μου άφησαν γάλα για να πήξω τυράκι... Μου έκλεψαν την Κοτσινή, την κόττα του πάτερ Σισώη, και την έβαλαν στη σούβλα και την έφαγαν... Μου αγρίεψαν τη γάττα, την καημένη τη Μπαμπή, και την έκαμαν να πάρει τα βουνά.

Η θεια-Σκεύω του εσύστησεν υπομονήν, και ως συμπέρασμα είπεν ότι «Αμαρτίες είχαμε όλοι, εδώ που φτάσαμε».

[...]

Ο αγαθός μοναχός έλαβε την μακράν μαγκούραν του και εξεκίνησε διά το βουνόν. Πριν απέλθει, είχε υποσχεθεί εις την Σκεύω πάσαν συνδρομήν ήτις εξηρτάτο απ' αυτού, και η Σκεύω έβαλε με το νουν της ότι η καλύτερα εκδούλευσις την οποίαν θα της έκαμνεν ήτο να της παραχωρήσει το κελλίον, διά να μεταφέρει τον υιόν της από το καράβι. Κατόπιν, όταν η Σκεύω είχε αξιωθεί ν' ανταμώσει τον υιόν της, και ο κ. Βουντ εγνωμοδότησεν ότι ήτο καλά να μετατοπισθεί ο ασθενής έξω του πλοίου, διά να έχει την μητρικήν περιποίησην ως και τας επισκέψεις τας ιδικάς του προχειροτέρας, η Σκεύω, επιστρέψασα εκ του πλοίου απήλθε κατ' ευθείαν εις το μετόχιον.

Ο πάτερ Νικόδημος είχε επανέλθει προ μικρού από την εκδρομήν και κατεγίνετο ετοιμάζων την αποσκευήν του. Η δε αποσκευή του συνίστατο εκ δύο ράσων τα οποία έδενεν εις αβασταγήν, εκ μεγάλου τορβά και εκ της υψηλής και καμπύλης την λαβήν μαγκούρας του.

- Θα πάω... θα πάω... είπεν άμα είδε την Σκεύω... Τα καημένα τα κατσικάκια, αρχίσανε να μου τα κλέφτουνε... Καλά το έλεγα εγώ, πως η καημένη η Μπαμπή μου έδειξε τον δρόμον, κι έπρεπε να την ακολουθήσω...

- Και θ' αργήσεις, γερο-Νικόδημε; ηρώτησε σύννους η Σκεύω.

Εσυλλογίζετο πως θα έμενεν έρημον το κελλίον του μοναχού, και διατί να μη της το εμπιστευθεί αυτής, διά να φέρει τον υιόν της να τον νοσηλεύσει.

- Θα καθίσω εκεί απάνου όλον τον καιρό, έως να περάσει η οργή Κυρίου, απήντησεν ο Νικόδημος. Μάρτυς μου ο Θεός, δεν φεύγω τόσο διότι λυπούμαι τα κατσικάκια και τα τραγιά... Ας τα φάνε όλα, όπως φάγανε και την καημένη την Κοτσινή... Μόνον θέλω την ησυχία μου... Τι να τα κάμω εγώ τα κατσικάκια και τα τραγιά; Ας είναι καλά το μοναστήρι. Μα τι να τους κάμω; Είμαι άμαθος από κόσμο, θεια-Σκεύω... Ας είναι καλά ο κόσμος, δεν με πειράζουν τίποτε... Μόνον θέλω την ησυχία μου... Ας τα φάνε όλα, ας τα φάνε.

Έκαμε κίνημα, και έβγαλεν από την τσέπην του έν κλειδίον.

- Να, πάρε το κλειδί της αποθήκης... Εκείνο το κελλί το ξεχωριστό, που βλέπεις παραπάνω... έχει μέσα ολίγες μυζήθρες και τυριά... είναι και ολίγο κριθάρι της χρονιάς και λίγο καλαμπόκι περυσινό... ρόιεψέ τα, δώσε στον κόσμο να φάνε, άμα ιδείς ότι πεινούνε... Εκεί μέσα έκλεισα και την καημένη την Πιτσινή, την κόττα του πάτερ Σισώη... ρίχνε της να τρώει, κι άμα ιδείς πως είναι ανάγκη για να δυναμώσει ο γυιος σου, σφάξε την και δος του να πιεί ζουμί, κι αυτή και δύο πετεινάκια που θα σου στείλω με τον παραγυιό μου τον Αγκόρτζα. Θα σου στέλνω

κάθε μέρα και γάλα και νωπό τυρί... Τι να τα κάμω; Ας είναι καλά ο κόσμος... καλά το έλεγα εγώ πως η καημένη η γάττα μου η Μπαμπή μου έδειχνε τον δρόμο...

[...]

- Και το κελλί σου πού θα τ' αφήσεις, γερο-Νικόδημε; επρόφθασε και είπεν η Σκεύω.

- Το κελλί;... Αλήθεια, πώς είναι ο γυιος σου; Δεν τον έβγαλες όξου;

- Είπε ο γιατρός να τον βγάλω.

- Και πού θα κάμετε κονάκι;

- Δεν ξέρω... Στες μπαράκες, που φτιάνει ο μαστρο-Στάθης.

- Αλήθεια, ξέχασα να πω... Εμένα το κελλί δεν μου χρειάζεται. Και ούτε το εξουσιάζω κιόλα... Έχουν το δικαίωμα να μου το πάρουν... Εγώ δεν πρέπει να έχω φωλιά σαν καλόγηρος που είμαι... Καλύτερα σεις παρά άλλοι... Φέρε το γυιο σου έξω, κι ελάτε να καθίσετε στο κελλί...

- Α! την ευχή του Χριστού να 'χεις... καλή ψυχή... και καλόν παράδεισο, αδερφέ μου...

- Εγώ είμαι ανάξιος... Φέρε το γυιο σου έξω. Να, στην πόρτα είναι το κλειδί.

Εδώ έχει και μερικές παλιοβελέντζες... Κλείδωσε, σύρε να φέρεις το γυιο σου, κι έλα να κάμετε κονάκι. Εγώ φεύγω. Έχε γεια... Καλά το έλεγα εγώ πως η καημένη η Μπαμπή μου έδειχνε το δρόμο.

[...]

Μετά δύο ώρας, η Σκεύω μετέφερεν από το πλοίον τον υιόν της και τον εγκαθίστα εις το κελλίον του αγαθού μοναχού. Ο ασθενής ήτο πολύ καλύτερα, και ο κ. Βουντ είχε συγκεντρώσει μέγα μέρος της επιμελείας του εις τον υιόν της Σκεύως.

[...]

Ο Αγκόρτζας, ο παραγυιός του Νικοδήμου, ήρχετο κάθε πρωί κι εγέμιζεν έν μικρόν βαρελάκι νερόν, κι έφερε μίαν βεδούραν γάλα εις την Σκεύω, ήτις το εμοίραζεν εις τας τότε κατά περιστάσιν γνωρίμους και γείτονας, όσαι ενοσήλευον υιούς ή συζύγους εις τα άλλα κελλία, και εις τα πρώτα εγγύτερα παραπήγματα. Ο Αγκόρτζας δεν έλεγε ποτέ «καλημέρα», αλλ' εφώναζε με τραχείαν και αλλόκοτον φωνήν «Γεια σας!», πρωί πρωί την αυγήν, άφηνε την βεδούραν κάτω εις το πρώτον σκαλοπάτι της σκάλας, έκρυπτε το πρόσωπόν του όπισθεν του στύλου, έβλεπε λοξώς και ίστατο πλαγίως, διά να μη τον ιδεί η Σκεύω, και είτα εφώναζε: «Χιριτίσματα απ' τον πάτιρ Νικόδ'μου. Είπι, λέει, τι κάνει ου γυιος σ', λέει, καημέν'

Σκεύου; Κι τι σ' χρειάζιτι, λέει, να μ' του πεις! Κι τ' γκόττα, λέει, να τ'νε σφάξεις, να πει του ζ'μι, να γιαν'»

[...]

Η Σκεύω, ήτις είχε κλείσει προ μικρού την πορτούλαν της, διά να μη βλάψει τον ασθενή η νυκτερινή αύρα, ιδούσα ότι ο υιός της εκομήθη, την ήνοιξε πάλιν, και εξελθούσα εις τον εξώστην την έκλεισεν εκ νέου σιγά-σιγά, και εκάθισεν αυτή κάτω εις τας σανίδας, όπου ήτο σχεδόν αόρατος οκλάζουσα την νύκτα, συγχεομένη με τα μαύρα και σαπρακωμένα θυρόφυλλα. Τι συνέβαινε, Θεέ μου; Έμελλε να ιδει πολλά ακόμη; Είχεν ιδεί αρκετά από ημερών, αλλά δεν τα διηγείτο εις τον υιόν της. Ο άγγελος με την φλογίνην ρομφαίαν, την έχουσαν τας επτά κόψεις, οπού τον λέγουν Χάρον, ως να έφερε χαράν εις άλλους παρά εις τους κληρονόμους των φιλαργύρων γεροντίων, είχεν επισκεφθεί πάλιν και πάλιν την μικράν νήσον. Είχεν ακούσει κλαυθμούς και θρήνους εντός ολίγων ημερών, όσους δεν ήκουσε πριν εις όλην της την ζωήν. Είχεν ιδεί σπαραγμούς και βασάνους, και είχε παρευρεθεί εις αγωνίας και μαρτύρια, τόσον οπού το στήθος της εστόμωσε πλέον, ως να εφράχθη ολόγυρα από χάλυβα και δεν ησθάνετο ειμή κατά το ήμισυ και ως εν ονείρω, και δεν επαθαίνετο ευκόλως από τας συμφοράς.

Κατά την Ανάγνωση Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 1^η

Αν ήσουν εσύ στη θέση της Σκεύως, ποια στάση θα κρατούσες αν μάθαινες ότι ένας δικός σου άνθρωπος νοσεί από μεταδοτική, ίσως και θανατηφόρα, νόσο;

Να σχολιάσετε την άποψη αυτή σε ένα κείμενο 200 περίπου λέξεων.

Δραστηριότητα 2^η

Με βάση το απόσπασμα που διαβάσατε να χαρακτηρίσετε τον πατέρα Νικόδημο.

Δραστηριότητα 3^η

Κατά την ανάγνωση, σημειώνετε στο βιβλίο σας τα μέρη της ενότητας στα οποία υπάρχει αφήγηση, περιγραφή, διάλογος, σχόλιο-κρίση του αφηγητή. Ποιος από τους παραπάνω τρόπους κινεί περισσότερο το ενδιαφέρον σας και γιατί;

Δραστηριότητα 3^η

«Ο Παπαδιαμάντης αγαπάει τις λεπτόλογες περιγραφές, τις οποίες άλλοτε περιμβάλλει σε υπερβολική αναλογία, σπάζοντας έτσι τα αφηγήματα του. Οι ήρωες του βγαίνουν από το νησιώτικο περιβάλλον και εκφράζουν συνήθως τον ήμερο νησιωτικό

ψυχισμό. Αυτούς τους απλούς ανθρώπους συμπαθεί ο Παπαδιαμάντης, όχι μόνο ακολουθώντας το ρεύμα της εποχής, αλλά και γιατί ταιριάζουν με την δική του διάθεση»¹. Να σχολιάσετε την άποψη αυτή του Κ. Θ. Δημαρά. Η απάντησή σας να τεκμηριώνετε με αναφορές στο κείμενο που διαβάσατε.

Μετά την Ανάγνωση

Δραστηριότητα 1^η

«Στη γλώσσα ο Παπαδιαμάντης δεν έκανε το αποφασιστικό βήμα από την καθαρεύουσα προς τη δημοτική όπως πολλοί άλλοι της γενιάς του. Η καθαρεύουσα του όμως είναι εντελώς προσωπική και ιδιότυπη. Ακόμα και ανόμοια. Όσα συνήθως λέγονται, πως η γλώσσα του Παπαδιαμάντη είναι επηρεασμένη από τη γλώσσα της εκκλησίας, είναι ανεύθυνα και ατεκμηρίωτα. Θα έλεγα πως υπάρχουν στη γλώσσα του τρεις αναβαθμοί: στους διαλόγους του χρησιμοποιεί, σχεδόν φωτογραφικά αποτυπωμένη, την ομιλουμένη λαϊκή γλώσσα, πολλές φορές και με τους σκιαθίτικους ιδιοματισμούς. Υπάρχει μια άλλη γλώσσα για την αφήγηση, με βάση βέβαια την καθαρεύουσα, αλλά με πρόσμειξη πολλών στοιχείων της δημοτικής, και αυτό αποτελεί ίσως το πιο προσωπικό του ύφος. Και τέλος μια προσεγμένη και αυστηρή καθαρεύουσα, η παραδομένη από την παλαιότερη γενιά γλώσσα της πεζογραφίας, που ο Παπαδιαμάντης την επιφυλάσσει στις περιγραφές καθώς και στις λυρικές του παρεκβάσεις»².

Να επιβεβαιώσετε την άποψη αυτή με στοιχεία από το κείμενο που διαβάσατε.

Δραστηριότητα 2^η

Ο Ζήσιμος Λορεντζάτος απόθεώνει τον Παπαδιαμάντη και τον θεωρεί εκπληκτικό γλωσσοπλάστη. Ειδικότερα, έχει πει ότι *«Η γλώσσα μας πριν από αυτόν δεν ήταν ίδια με τη γλώσσα μας ύστερα από αυτόν. Κάθε μεγάλος ποιητής ή πεζογράφος αυτό κάνει στη γλώσσα του, την πλουταίνει με τη μεσολάβησή του. Από εκεί παίρνει καθένας και το όνομά του και λογίζεται μεγάλος ή όχι μεγάλος. Χαράζει άσβηστα το αχνάρι του απάνω στη γλώσσα μας, ανεπανάληπτο και παντοτινό. Προτού τη γράψει εκείνος η γλώσσα μας δεν είχε τα όσα έχει τώρα που εκείνος την έγραψε. Και δεν είχαμε και εμείς, μέσα στο μακρόκοσμο της γλώσσας μας, το μικρόκοσμο της γλώσσας του Παπαδιαμάντη. Αβγάτισε τη λαλιά μας.»³*

Ποια είναι η δική σου κρίση για το θέμα της γλώσσας που χρησιμοποιεί ο Παπαδιαμάντης;

¹ Κ. Θ. Δημαρά, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Από τις ρίζες ως την εποχή μας, Έκτη έκδοση, Ίκαρος 1975: σελ. 362

² ο.π.: σελ 207.

³ Ζήσιμος Λορεντζάτος, *Δίπτυχο, Δόμος*, 1986: σελ. 18.

15^η – 16^η διδακτική ώρα

Συνολική θεώρηση

Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 1^η

«Το έργο του (Παπσιαμάντη), από την εποχή που ζούσε ακόμα ως τις μέρες μας, έγινε πολλές φορές στόχος της κριτικής, που έφτασε άλλοτε ως το υπερβολικό εγκώμιο και το θαυμασμό και άλλοτε ως την υποτίμηση και την άρνηση»¹: Αφού λάβετε υπόψη αυτή την εκτίμηση, να διατυπώσετε τη γνώμη σας για το έργο που διαβάσατε. Θα επιλέγατε να διαβάσετε άλλο έργο του Παπαδιαμάντη ή όχι και γιατί;

Δραστηριότητα 2^η

«Άμα διαβάσει κανείς ένα διήγημα του Παπαδιαμάντη θέλγεται και από το υλικό και από το παρουσίασμα. Άμα διαβάσει δύο, η εντύπωση ελαττώνεται. Άμα διαβάσει κανείς πολλά, η αγαθή εντύπωση σβήνει, όχι μόνο εξ' αιτίας της μονότροπης τεχνικής, αλλά γιατί ξαναβρίσκει συχνά τα ίδια θέματα και τα ίδια μοτίβα: ούτε εξέλιξη, ούτε καν ανανέωση. Ένας κόσμος κλειστός, ευχάριστος στην πρώτη επαφή και αποπνικτικός στην διάρκεια του. Εξάλλου ολόκληρο το πεζογραφικό έργο του Παπαδιαμάντη, αν εξαιρέσει κανείς τις πρώτες του μυθιστορηματικές δοκιμές, το σημαδεύει απόλυτη αναμελιά, αντίθετη με κάθε νόημα τέχνης. Ύφος, έκφραση, γλώσσα σχεδόν τυχαία»².

Συμφωνείτε με την άποψη αυτή του Κ. Θ. Δημαρά;

Δραστηριότητα 3^η

Η Σκεύω είναι μια γυναίκα θεοσεβούμενη, τηρεί τις θρησκευτικές παραδόσεις και δείχνει ότι υπολογίζει την οργή του Θεού για τις ανομίες των ανθρώπων. Ενώ, λοιπόν, είναι τέτοια γυναίκα, πώς δικαιολογείτε την επιλογή της να χρησιμοποιήσει δόλο, να εξαπατήσει ανθρώπους, προκειμένου να επισκεφτεί τον γιο της στα χολεριασμένα καράβια; Να χωριστείτε σε ομάδες και να απευθυνθείτε η μία στην άλλη επικαλούμενη δύο διαφορετικά επιχειρήματα.

¹ Λίνου Πολίτη, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, 1^η έκδοση, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα 1980: σελ. 206.

² Κ. Θ. Δημαρά, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Από τις ρίζες ως την εποχή μας, Έκτη έκδοση, Ίκαρος 1975: σελ. 363

Δραστηριότητα 4^η

Φανταστείτε ότι συναντάτε τη Σκεύω έξω από το σπίτι της και συνομιλείτε μαζί της. Να γράψετε τη συνομιλία, να τη δραματοποιήσετε και, στη συνέχεια, να την παρουσιάσετε στους συμμαθητές σας.

Δραστηριότητα 5^η

Να γράψετε ένα κείμενο κριτικής που θα δημοσιευθεί στο ιστολόγιο του σχολείου σας για το λογοτεχνικό βιβλίο που μελετήσατε, στο οποίο να τεκμηριώνετε αν σας άρεσε ή όχι και γιατί.

Δραστηριότητα 6^η

Να γράψετε ένα κείμενο (2 περίπου σελίδων) στο οποίο θα περιγράφετε τη ζωή της Σκεύως μετά την ανάρρωση του γιου της.

Δραστηριότητα 7^η

Να γράψετε ένα κείμενο (2 περίπου σελίδων) στο οποίο θα περιγράφετε τη ζωή της Σκεύως μετά την ανάρρωση του γιου της.

Δραστηριότητα 8^η

Να επινοήσετε ένα δικό σας χαρακτήρα (ανδρικό ή γυναικείο), ο οποίος θα μεσολαβούσε, ώστε η Σκεύω να πετύχει τον σκοπό της χωρίς να «αμαρτήσσει». (μια θεοσεβούμενη γυναίκα έβαλε θεούς και δαίμονες για να εξαπατήσει το ... σύμπαν!).

Να περιγράψετε, αρχικά, την εξωτερική του εμφάνιση (ενδυμασία, χαρακτηριστικά προσώπου, σωματική διάπλαση), τις εκφράσεις και τις κινήσεις του, τον τρόπο που μιλά, τις σκέψεις και τη συμπεριφορά του, τις αξίες και τις αρχές του, την κοινωνική του θέση κ.ά. Να δώσετε στοιχεία της κοινωνικής του ταυτότητας (σε ποια κοινωνική ομάδα του έργου ανήκει; έχει οικογένεια, φίλους; τι επαγγέλλεται; κ.ά.), ώστε να τον εντάξετε στον κόσμο του διηγήματος. Γιατί επιλέξατε, τελικά, τον συγκεκριμένο χαρακτήρα; Πώς σκεφτήκατε;

Συμπεράσματα

Η διδασκαλία αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου δίνει, κατά τη γνώμη μας, τη δυνατότητα σε μαθητές / μαθήτριες να εννοήσουν τον τρόπο σκέψης ενός δημιουργού, το πλαίσιο των ενδιαφερόντων του και τις απόψεις του για όλα όσα συμβαίνουν γύρω του και προκαλούν τον προβληματισμό του. Επιδίωξη ασφαλώς είναι η ανάγνωση και ο σχολιασμός του έργου να αποτελέσει ισχυρό ερέθισμα για ενίσχυση της φιλιαναγνωσίας και των ενδιαφερόντων τους για τον τρόπο λειτουργίας των ανθρώπων και των οργανωμένων συνόλων τους, για τις δυνάμεις που διέπουν τη λειτουργία τους και καθορίζουν σε ένα βαθμό και τις σημερινές εξελίξεις. Πάνω από όλα όμως επιδιώκεται η μύησή τους στα μυστικά της γραφής, η ευαισθητοποίησή τους, ώστε να σηκώσουν την άγκυρα του μυαλού τους, να συμφιλωθούν με τον εαυτό τους και την κοινωνία και να δρουν ως πολίτες ενεργοί, με άποψη και λόγο αρθρωμένο πάνω σε επιχειρήματα. Να πάψουν να ακολουθούν τους άλλους. Να έχουν τη δική τους άποψη, να την εκφράζουν και να συμμετέχουν σε όλα όσα ενδιαφέρουν τους ίδιους και τους υπόλοιπους. Ο Παπαδιαμάντης δίνει λαβές! Η αγάπη της μάνας για το παιδί, η αλληλέγγυη των ανθρώπων που ξέρουν από πόνο και συμπαρίστανται χωρίς δεύτερη σκέψη, οι εκτιμήσεις του για τους πολιτικούς και τους φορείς της, η προσήλωση της Εκκλησίας και των εκπροσώπων της στην ιδέα να υπηρετήσουν πρώτα τον Θεό και μετά τους ανθρώπους είναι σοβαρές προκλήσεις! Αυτό που απομένει είναι να πάρουν τη σκυτάλη και να χιμήξουν ενάντια σε ό,τι νοθεύει τη ζωή τους και ακυρώνει την προοπτική του μέλλοντός τους.

Βιβλιογραφία

- Βακάλη Άννα (2014) Η παραγωγή γραπτού λόγου στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση μετά το 1975: Από την Έκθεση στη Δημιουργική Γραφή, Φλώρινα, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
- Λορεντζάτος Ζήσιμος (1086), Δίπτυχο, Δόμος.
- Δημαρά Κ. Θ., *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* (1975), Από τις ρίζες ως την εποχή μας, Έκτη έκδοση, Ίκαρος.
- Καρακίτσιος Α. (2012). Δημιουργική Γραφή: μια άλλη προσέγγιση της λογοτεχνίας ή η επιστροφή της Ρητορικής; . ΚΕΙΜΕΝΑ για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας.
- Κιοσσές Σπύρος (2018), Εισαγωγή στη Δημιουργική Ανάγνωση και γραφή του πεζού λόγου, Εκδόσεις Κριτική
- Κοτζιάς Αλέξανδρος (1992), *Τα αθηναϊκά διηγήματα του Παπαδιαμάντη και δύο δοκίμια για το χρόνο*, Νεφέλη, Αθήνα.
- Κωτόπουλος, Τ., Αλεξιάδου, Θ., Καλούδη, Ε., Κουμπάρου, Χ., Νάκη, Σ., Ξέστερνου, Μ. & Σπυρέλη, Χ. (2022) *Οδηγός εκπαιδευτικού, Λογοτεχνία Λυκείου*. 2 η Έκδοση. Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.
- Κωτόπουλος Η.Τ., Βακάλη Α., Νάνου Β. & Σουλιώτη Δ. (2014). Πρακτικά 1ου Διεθνούς Συνεδρίου «Δημιουργική Γραφή», 4- 6 Οκτωβρίου, 2013, Αθήνα. Φλώρινα:
- Παλιοτζήκα Ευσταθία (2019): Μεταπτυχιακό πρόγραμμα Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας *Η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΠΙΔΗΜΙΑΣ ΣΕ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ*. Θεσ-νίκη.
- Πολίτη Λίνου, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* (1980), 1^η έκδοση, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας.
Περιοδικό «Διαβάζω», τ. 165, σελ. 37
- Πυργιωτάκης Γιάννης (2003) *Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης. Ο αλλοδαπός της Αθήνας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σ. 22.
- Σουλιώτης, Μ. (1995). Αλφαβητάριο για την ποίηση. Θεσσαλονίκη: Δεδούσης.
- Τριανταφυλλόπουλος Ν. Δ. (2012), *«Μεταφραστικός βίος ή χαμένος στη μετάφραση»*, Πρακτικά Γ΄ Διεθνούς Συνεδρίου για τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη, τόμ. Β΄, Δόμος, Αθήνα 2012.
- Τριανταφυλλόπουλος Ν. Δ. *«Συνοπτικό σημείωμα για τον μεταφραστή Παπαδιαμάντη»* Ελευθεροτυπία (29/4/2011)

- Τριανταφυλλόπουλος Ν. Δ., Παπαθανασίου Στέλιος (2008), *Ο Παπδιαμάντης στα άδοντα της δημοσιογραφίας*, Μορφωτικό Ίδρυμα της ΕΣΗΕΑ, Αθήνα.
- Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) Δημοτικού- Γυμνασίου: α) Γενικό μέρος β) Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. Ελληνικής Γλώσσας, Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας, εικαστικών, Σπουδών Θεάτρου, Θρησκευτικών, Ιστορίας, Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, Μαθηματικών, Μελέτης Περιβάλλοντος.
- Π.Δ.86/2001. (2001). Αξιολόγηση των μαθητών του Ενιαίου Λυκείου.
- Π.Μ.Σ. «Δημιουργική Γραφή» Κωτόπουλος Η.Τ. Βακάλη Α., Γεωργιάδης Γ, Καλαϊτζη Α., Κουλουκάτση Αικ., Σταμπουλίδου Α. (2023), Θεωρία και Πράξη της Δημιουργικής Γραφής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, εκδόσεις Πατάκη
- Κωτόπουλος Τ. Η. (2012). Η «νομιμοποίηση» της Δημιουργικής Γραφής. ΚΕΙΜΕΝΑ για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας.
- Π.Δ.528/84. (1984ε). Αναλυτικό πρόγραμμα Μαθηματικών Δ' και Ε' τάξεως και Νεοελληνικής Γλώσσας Ε' και Στ' τάξεων του Δημοτικού Σχολείου, τροποποίηση και συμπλήρωση του Αναλυτικού προγράμματος του μαθήματος Μελέτης Περιβάλλοντος της Β' τάξης και εβδομαδιαία ωρολόγιο για προγράμματα μαθημάτων του Δημοτικού Σχολείου.
- Π.Δ.438/85. (1985). Ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα Γυμνασίων.
- Π.Δ.479/85. (1985). Ωρολόγιο και αναλυτικό Πρόγραμμα Λυκείων Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης.
- Π.Δ.101/89. (1989). Τροποποίηση και συμπλήρωση ωρολογίων και αναλυτικών προγραμμάτων σχολείων Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
- Π.Δ.175/85. (1985). Τροποποίηση και συμπλήρωση του αναλυτικού προγράμματος των σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης.
- Π.Ι. (1999). Γενικές αρχές και τεχνικές υποδείξεις για την αξιολόγηση των γραπτών δοκιμίων των Γενικών Εξετάσεων.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ. (2000). Οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στο Γυμνάσιο Αθήνα:
- Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων
- Υ.Α.21072α/Γ2/2003. (2003). Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και

- Υ.Α.70001/Γ2/2011. (2011). Πρόγραμμα Σπουδών για τα μαθήματα Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Νέα Ελληνική Γλώσσα και Νέα Ελληνική Λογοτεχνία της Α΄ τάξης Γενικού Λυκείου.

Διαδικτυακοί τόποι

[Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο](#)

<https://blogs.sch.gr> › files › 2019/03

<https://imegee.gr> › Uncategorized

<https://eproceedings.epublishing.ekt.gr> › article › view

[Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας](#)

<https://ece.uth.gr> › course